

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik

कृषी शिक्षणक्रम
Programs in Agricultural Sciences
सुधारित माहितीपुस्तिका
Revised Prospectus
2025

कृषिविज्ञान विद्याशाखा
School of Agricultural Sciences

<http://www.ycmou.ac.in> OR
<https://ycmou.digitaluniversity.ac>

3rd June, 2025

कृषि शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका 2025-26

This work by YCMOU is licensed under a **Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike 4.0 International License**.

- मूल्य : कृषि शिक्षणक्रम- रु. 50/-
- प्रथम प्रकाशन : 1 जून 2025
- अक्षर जुळणी : श्रीमती. माधुरी गोडसे, कृषिविज्ञान विद्याशाखा, य. च. म. मु. वि, नाशिक.
- प्रकाशक : श्री. दिलीप भरड, कुलसचिव, य. च. म. मु. वि, नाशिक- 422 222

माहितीपुस्तिका विकसन :

प्रा. (डॉ.) माधुरी सोनवणे

संचालक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा, य. च. म. मु. वि, नाशिक.

श्री. राजेंद्र वाघ

सहयोगी प्राध्यापक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा, य. च. म. मु. वि, नाशिक.

डॉ. राजेंद्र शेंडे

शैक्षणिक संयोजक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा, य. च. म. मु. वि, नाशिक.

डॉ. भागवत चव्हाण

शैक्षणिक संयोजक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा, य. च. म. मु. वि, नाशिक.

डॉ. लक्ष्मण उस्केलवार

शैक्षणिक संयोजक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा, य. च. म. मु. वि, नाशिक.

■ विद्यार्थ्यांसाठी महत्वाची सूचना

विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतलेल्या कृषिविज्ञान विद्याशाखेतील कृषि प्रमाणपत्र आणि पदविका शिक्षणक्रमांचे छापील स्वयं-अध्ययन साहित्य प्रवेश घेतलेल्या अभ्यासकेंद्रांवरून अंतिम लेखी परीक्षेपूर्वी घेऊन जावे. परीक्षा झाल्यानंतर आपला छापील स्वयं-अध्ययन साहित्यावर कोणताही हक्क नाहणार नाही, याची कृपया नोंद घ्यावी.

■ Academic Bank of Credits (ABC) -ID तयार करण्याबाबतची सूचना

सर्व विद्यार्थी मित्रांनो,

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 नुसार आपणास Academic Bank of Credits (ABC) - ID तयार करणे अनिवार्य आहे. आपण प्राप्त केलेली प्रमाणपत्रे, पदविका, पदवीची माहिती Digilocker (ABC- NAD) वर भरावी लागणार आहे. त्याशिवाय इतर अभ्यासक्रमासाठी क्रेडिट ट्रान्सफर करता येणार नाही. आपणास Academic Bank of Credits (ABC) - ID नोंदणी <http://www.abc.gov.in> या पोर्टलवर करता येईल किंवा आपल्या विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in या वेबसाईटला भेट द्या. या वेबसाईटवरील Student Zone या बटणाला क्लिक करा. यातील Academic Bank of Credits वर क्लिक केल्यानंतर Academic Bank of Credits (ABC) - ID तयार करण्यासंबंधी माहिती व PPT सादरीकरण आपणासाठी वेबसाईटवर उपलब्ध केलेले आहे.

सुस्वागतम

प्रिय विद्यार्थी मित्रांनो,

कृषि विज्ञान विद्याशाखा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठातर्फे आपले हार्दिक स्वागत!

आपला देश हा कृषिप्रधान देश आहे. देशातील 60% लोक आपल्या चरितार्थासाठी शेती आणि शेती आधारित उद्योगधंद्यांवर अवलंबून आहेत. देशातील एकूण उत्पन्नापैकी जवळ-जवळ 30% उत्पन्न हे शेती आणि शेतीआधारित उद्योगांपासून मिळते. भारत सरकारने नवीन कृषि औद्योगिक धोरण स्वीकारल्यापासून कृषि क्षेत्रात मोठमोठे उद्योगसमूह आणि कारखानदार प्रवेश करीत असून कृषि क्षेत्रात मोठी स्पर्धा निर्माण झाली आहे. कारखानदार आणि उद्योगसमूहांजवळ असलेल्या प्रचंड साधन-सामग्रीचा वापर करून ते निर्यातक्षम असा उच्च प्रतीचा माल तयार करू शकतात. अशा परिस्थितीत वर्षानुवर्षे पारंपरिक पद्धतीने शेती करणारा सर्वसामान्य शेतकरी या स्पर्धामध्ये टिकून राहील की नाही अशी शंका निर्माण झाली आहे. त्यासाठी आज सामान्य शेतकऱ्यांनी पारंपरिक शेती पद्धतीत बदल करून आधुनिक शेतीबाबतचे नवीन तंत्रज्ञान आणि कौशल्ये आत्मसात करून घेण्याची गरज आहे.

सर्वसामान्य शेतकऱ्यांच्या मुलांना आज कृषी शिक्षणाच्या फारशा संधी उपलब्ध नाहीत. कृषि विद्यापीठे आणि शासनाचे कृषि आणि फलोद्यान विभाग कृषि शिक्षण आणि प्रसाराचे काम करीत असले तरी लोकसंख्येच्या प्रमाणात त्यांचे प्रयत्न कमी पडत आहेत. अशा परिस्थितीत शेतकऱ्यांच्या मुला-मुलींना कृषि शिक्षणाची संधी त्यांच्या जवळच्या ठिकाणी उपलब्ध करून देण्याचे काम यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ करीत आहे. मुक्त विद्यापीठाने मान्यता दिलेल्या 68 कृषि अभ्यास केंद्रांवर विविध 8 कृषि शिक्षणक्रमांसाठी सुमारे 15,000 विद्यार्थ्यांना दरवर्षी प्रवेश दिला जातो. मागील 35 वर्षांमध्ये एकूण 4,00,271 विद्यार्थ्यांनी या शिक्षणक्रमाचा फायदा करून घेतला आहे.

आपणास सूचना करण्यात येत आहे की, मुक्त विद्यापीठाच्या कोणत्याही ऑनलाइन कृषि शिक्षणक्रमास प्रवेश घेण्यापूर्वी कृषि शिक्षणक्रमाची माहिती पुस्तिका (Program Prospectus), प्रथम प्रवेश अर्ज (Online Admission Form), आणि प्रवेश कालावधी वेळापत्रक (Admission Time Table) याचा अभ्यास करूनच Online प्रवेश अर्ज भरावा. (वरील सर्व माहिती विद्यापीठाच्या <http://ycmou.digitaluniversity.ac> OR <http://www.ymou.ac.in> या वेबसाईटवर उपलब्ध आहे.) आपणास काही शंका असल्यास आपल्या जवळच्या कृषि अभ्यासकेंद्राशी संपर्क साधावा.

आपणास यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे कृषि शिक्षणक्रम उपयुक्त ठरोत हीच सदिच्छा!

प्रा. (डॉ.) माधुरी सोनवणे

संचालक

कृषिविज्ञान विद्याशाखा

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

अनुक्रमणिका

1. कृषिविज्ञान विद्याशाखेचा परिचय
2. कृषि शिक्षणक्रम प्रवेश व प्रवर्तन वेळापत्रक
3. कृषि शिक्षणक्रमनिहाय कृषि अभ्यासकेंद्र मान्यतासूची
4. उपलब्ध कृषि शिक्षणक्रम
5. कृषि शिक्षणक्रम प्रवेशासाठी शैक्षणिक पात्रता, प्रवेश क्षमता व कालावधी
6. कृषि शिक्षणक्रम प्रवेश सूचना व आरक्षण
7. कृषि शिक्षणक्रम मूल्यमापन पद्धती
8. Academic Bank of Credits (ABC) -ID तयार करण्याची सूचना
9. मुक्त कृषि अभ्यासकेंद्रांची संपर्कासाठी विभागवार यादी
10. मुक्त विद्यापीठ विभागीय केंद्रे
11. विद्यापीठ संपर्कसूची
12. सर्व कृषि शिक्षणक्रम विद्यार्थ्यांसाठी सर्वसाधारण सूचना
13. सर्व कृषि शिक्षणक्रमांसाठी संपर्कसत्र वेळापत्रक
14. परिशिष्टे
 - 14.1 परिशिष्ट: विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता (1992)
 - 14.2 परिशिष्ट: मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी / पदविकांना महाराष्ट्र शासन मान्यता (1995)
 - 14.3 परिशिष्ट: विद्यापीठ अनुदान आयोग ठराव (2004)
 - 14.4 परिशिष्ट: एकाच वेळी दोन शिक्षणक्रम पूर्ण करण्यासंदर्भातील विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या (UGC)

1. कृषिविज्ञान विद्याशाखेचा परिचय

कृषिविज्ञान विद्याशाखा (SAS) ची स्थापना 1989 साली झाली असून, 1990 साली केवळ 81 विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला होता. कालांतराने विद्याशाखेने प्रचंड प्रगती साधली असून, 2008 पासून दरवर्षी 20,000 हून अधिक विद्यार्थी प्रवेश घेत आहेत. आजपर्यंतच्या 35 वर्षांच्या वाटचालीत एकूण 4,00,271 विद्यार्थ्यांनी या विद्याशाखेतून शिक्षण घेतले आहे.

कृषिविज्ञान विद्याशाखेने महाराष्ट्रातील शेतकरी समुदायाला शेतीतील शाश्वत पद्धतींचे शिक्षण देऊन त्यांचे शैक्षणिक आणि कार्यात्मक सहाय्य यशस्वीरित्या केले आहे. वर्ष 2025 पासून विविध कृषिविषयक प्रमाणपत्र आणि पदविका शिक्षणक्रमांबरोबरच मत्स्यपालन आणि पशुपालन क्षेत्रातील प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम कृषिविज्ञान विद्याशाखेमार्फत सुरु करण्यात येत आहेत. कृषिविज्ञान विद्याशाखेने मराठी भाषेत व्यावसायिक आणि रोजगाराभिमुख शिक्षण प्रदान करण्याचे उद्दिष्ट ठेवले आहे. या अंतर्गत मुख्यतः महाराष्ट्रातील परंपरागत शिक्षणाला वंचित राहिलेले विद्यार्थी, शेती करणारे शेतकरी, महिला शेतकरी आणि ग्रामीण तरुणाई यांच्यापर्यंत शिक्षण पोहोचविणे हे विद्याशाखेचे मुख्य ध्येय आहे.

कृषिविज्ञान विद्याशाखेची उद्दिष्टे:

1. ग्रामीण भागातील शेतकरी, शेतमजूर महिला, सरकारी कर्मचारी आणि अधिकारी यांना दूरशिक्षणाद्वारे स्वयंशिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देणे.
2. शेतकऱ्यांच्या ज्ञान आणि कौशल्याच्या सक्षमीकरणाद्वारे उत्पादन आणि उत्पादकता वाढविण्यासाठी महाराष्ट्र राज्याशी संबंधित महत्वाच्या कृषी विकास क्षेत्रांमध्ये शिक्षणक्रम राबविणे.
3. शेतकरी आणि ग्रामीण युवकांची सामाजिक-आर्थिक स्थिती वाढविण्यासाठी ग्रामीण युवकांमध्ये स्वयंरोजगाराच्या संधी निर्माण करणे.

2. कृषि शिक्षणक्रम प्रवेश व प्रवर्तन वेळापत्रक

2.1) विद्यार्थ्यांसाठी आणि कृषी अभ्यासकेंद्रांसाठी महत्वाच्या सूचना -

- 1) कृषी शिक्षणक्रमांची संपूर्ण प्रवेश प्रक्रिया ही ऑनलाईन पद्धतीने घेण्याचे निश्चित केलेले आहे.
- 2) विद्यापीठाच्या <https://ycmou.digitaluniversity.ac> या लिंक वर सर्व कृषी शिक्षणक्रमाची माहितीपुस्तिका (Prospectus) 2025, फॉर्म भरण्याचे प्रेझेंटेशन, विविध परिपत्रके, प्रपत्रे ऑनलाईन प्रवेश अर्ज (online admission form) भरण्यासाठीचे ऑप्शन उपलब्ध करण्यात आलेले आहे.
- 3) सर्व विद्यार्थ्यांना, सर्व कृषी अभ्यास केंद्रप्रमुख आणि संयोजक यांना सूचित करण्यात येते की सर्वप्रथम विद्यापीठाच्या पोर्टलवरून या वर्षाची कृषी शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका 2025 डाऊनलोड करून व त्याची प्रिंट काढून संपूर्णपणे व्यवस्थित वाचावी.
- 4) विद्यापीठ पोर्टलवर ऑनलाईन प्रवेश अर्ज अचूकपणे कसा भरावा या संदर्भातील प्रेझेंटेशन टाकण्यात आलेले आहे. कृपया ते व्यवस्थित डाऊनलोड करून संपूर्णपणे काळजीपूर्वक अभ्यासावे.
- 5) सदरील ऑनलाईन फॉर्म भरते वेळी विद्यार्थ्याकडे पासपोर्ट साइज फोटोकॉपी, स्वतःची स्वाक्षरी असलेली फोटोकॉपी, जन्मदाखला, पात्रता परीक्षा गुणपत्रक, तसेच आरक्षणाचा लाभ घेणार असल्यास त्यासंबंधीचे आरक्षण वर्गातील विविध दाखले/ प्रमाणपत्रे (सामाजिक आरक्षणाचे, समांतर आरक्षणाचे प्रमाणपत्रे) इत्यादी बाबींचे अधिकृत मूळ दाखले/ प्रमाणपत्रे यांच्या पूर्णतः सुस्पष्टपणे स्कॅन केलेल्या सॉफ्ट फोटोकॉपी (Image file) स्वतःकडे ऑनलाईन प्रवेश अर्ज संबंधित ठिकाणी अपलोड करण्यासाठी तयार ठेवाव्यात.
- 6) विद्यार्थी सदरील ऑनलाईन प्रवेश अर्ज स्वतः त्याला उपलब्ध असलेल्या संगणकावर भरू शकेल, तथापि यासाठी अडचण आल्यास विद्यार्थ्यांनी संबंधित कृषी अभ्यासकेंद्राची मदत घ्यावी.
- 7) विद्यापीठाने विहित केलेल्या कालावधीमध्येच संपूर्णतः अचूकपणे भरलेला, सत्यता असलेला, तसेच सर्व अपलोड केलेले कागदपत्रे सुस्पष्ट दिसतील असे स्कॅन केलेले असलेले प्रवेश अर्जच पुढील प्रवेश प्रक्रियेसाठी ग्राह्य धरण्यात येईल याची कृपया सर्व विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

2.2) प्रमाणपत्र व पदविका शिक्षणक्रम महत्वाच्या तारखा

1. प्रथम प्रवेश अर्ज (Online-Admission Form) भरण्याचा कालावधी: 01 ते 15 जून, 2025.
 2. प्रथम फेरी गुणवत्ता यादी प्रसिद्ध करण्याचा दिनांक: 24 जून, 2025.
 3. प्रथम गुणवत्ता यादी प्रवेश फेरी (First Merit List Admission Round) कालावधी: 25 ते 30 जून, 2025.
 4. दुसरी गुणवत्ता यादी प्रसिद्ध करण्याचा दिनांक: 07 जुलै 2025
 5. दुसरी गुणवत्ता यादी प्रवेश फेरी (Second Merit List Admission Round) दिनांक: 08 ते 11 जुलै, 2025.
 6. शिल्लक जागांची माहिती प्रसिद्ध करण्याचा दिनांक: 15 जुलै, 2025.
 7. शिल्लक राहिलेल्या जागांसाठी गुणवत्तेनुसार प्रथम येणाऱ्यास प्रथम प्रवेश कालावधी: 17 जुलै 2025.
(शिल्लक राहिलेल्या जागांवर प्रवेश देताना प्रथम दिवशी उपस्थित असलेल्या सर्व विद्यार्थ्यांची शिक्षणक्रमानुसार गुणवत्ता यादी तयार करून प्रवेश देण्यात यावा)
 8. पुनर्परीक्षार्थी विद्यार्थ्यांचे परीक्षा अर्ज भरण्याची मुदत: 01 ते 31 डिसेंबर 2025.
 9. कृषि अभ्यासकेंद्रांना पुस्तके वितरण करण्याचा कालावधी: 01 ते 10 ऑगस्ट 2025.
 10. अभ्यासकेंद्रांवरील संपर्कसत्र तारखा:
 - a) कृषि अधिष्ठान शिक्षणक्रम: ऑगस्ट :1,3,10,17,23,24,31 सप्टेंबर :7,13,14,21,27,28 ऑक्टोबर: 5,11,12,25,26 नोव्हेंबर: 2,8,9,16,22,23 डिसेंबर: 7,13,14,21,27,28 जानेवारी: 4,10,11,18,24,25 फेब्रुवारी: 1,7,8
 - b) कृषि अधिष्ठान सोडून सर्व कृषि शिक्षणक्रम: ऑगस्ट :1,3,10,17,23,24,31 सप्टेंबर :7,13,14,21,27,28 ऑक्टोबर: 5,11,12,25,26 नोव्हेंबर: 2,8,9,16,22,23 डिसेंबर: 7,13,14,21,27,28 जानेवारी: 4,10,11,18,24,25
 11. अंतर्गत परीक्षा तारखा: (सकाळी: रेग्युलर, दुपारी: रिपीटर परीक्षा)
 - a) कृषि अधिष्ठान शिक्षणक्रम: 21 सप्टेंबर 2025, 09 नोव्हेंबर 2025, 28 डिसेंबर, 2025 आणि 08 फेब्रुवारी, 2026.
 - b) कृषि अधिष्ठान सोडून सर्व कृषि शिक्षणक्रम: 13 सप्टेंबर 2025, 09 नोव्हेंबर 2025, 21 डिसेंबर 2025 आणि 25 जानेवारी 2026
 13. अंतिम प्रात्यक्षिक परीक्षा (अभ्यासकेंद्रावर) कालावधी: 12 ते 26 फेब्रुवारी 2026
 14. अंतिम लेखी परीक्षा (परीक्षा केंद्रावर) कालावधी: 21 मे ते 05 जून, 2026
- ❖ परीक्षा कालावधी संदर्भात विद्यापीठाच्या धोरणानुसार वेळोवेळी केलेले बदल बंधनकारक राहतील.

महत्वाची सुचना :

युजीसीच्या दिनांक 20 मार्च, 2019 रोजीच्या पत्रानुसार कृषी विज्ञान विद्याशाखेअंतर्गत कृषी विषयातील पदवी शिक्षणक्रम (B. Sc. Agriculture आणि B. Sc. Horticulture) बंद करण्यात आला आहे. त्यानुसार कृषी विज्ञान/ उद्यानविद्या पदवी शिक्षणक्रमांसाठी प्रवेश बंद करण्यात आलेले आहेत.

2019 पूर्वी यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या सदर पदवीस प्रवेश घेतलेल्या सर्व विद्यार्थ्यांसाठी वरील दोनही पदवी शिक्षणक्रम ग्राह्य धरण्यात येतील. सदरील दोन्ही शिक्षणक्रम महाराष्ट्र शासनाच्या कृषि व पदुम विभागाच्या शासकीय निर्णयानुसार विविध शासकीय अस्थापना, नोकऱ्यांसाठी कृषी विद्यापीठाच्या संबंधित पदवी शिक्षणक्रमांबरोबर समकक्ष आहेत.

त्याचप्रमाणे महाराष्ट्र शासनाच्या कृषि व पदुम विभागाच्या शासन निर्णयानुसार यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या कृषी शिक्षणक्रमांमधील कृषी प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम, कृषी पदविका शिक्षणक्रम हे कृषी विद्यापीठाच्या कृषी प्रमाणपत्र आणि कृषी पदविका शिक्षणक्रमांबरोबर समकक्ष आहेत. यास्तव सदरील प्रमाणपत्र आणि पदविका शिक्षणक्रम हे सदर निर्णयानुसार शासनाच्या विविध शासकीय आस्थापना, नोकऱ्यांसाठी पात्र आहेत. शैक्षणिक वर्ष 2019 नंतर यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठात कृषी शिक्षणक्रमांसाठी प्रवेश घेणाऱ्या सर्व विद्यार्थ्यांनी याची कृपया नोंद घ्यावी.

3. कृषि शिक्षणक्रमनिहाय कृषि अभ्यासकेंद्र मान्यतासूची

Program wise Authorization to Agriculture Study Centers: 2025 - 26

Program Allowed: Yes

Sr. No.	Center Code	Name of Agriculture Education Center	Center Grade	C1D	Admission Authorization for Academic Programs								
					T12	T12 Additional	T20	T14	T14 Additional	P18	T15	T16	T17
	1. Amravati Region												
1	1244A	Krishi Vigyan Kendra, Durgapur-Badnera	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
2	12125	Shivaji College of Agriculture, Amravati	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
3	12126	Shivaji College of Horticulture, Amravati	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
4	1381A	Samartha College of Agriculture, Deulgaon Raja.	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
5	1326A	Ganpatrao Ingle College of Agriculture,Jalgaon-Jamod	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
6	1359A	Vivekanand College of Agriculture, Hivara Ashram	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
7	12127	Rajabhau Deshmukh College of Agriculture, Tiwasa	B	-	Yes	-	Yes	Yes	-	-	-	-	-
8	1380A	Rajendra Gode College of Agriculture, Buldhana	B	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	-
9	1471A	Marutrao Wadaphale College of Agriculture, Yvatmal	B	-	Yes	-	-	Yes	-	-	-	-	-
10	15115	College of Agriculture, Risod	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
	2. Chhat. Sambhajinagar Region												
11	2233A	KSK Kaku College of Agriculture, Nagar Road, Beed	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
12	2302A	Krishi Vigyan Kendra, Kharpudi, Jalna	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
13	21207	M.G.M. College of Agriculture, Aurangabad	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
14	2183A	College of Agriculture, Georai-Tanda, Aurangabad	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
15	21154	College of Agriculture, Kharpudi, Jalna	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
16	2249A	CSPA College of Agriculture, Ashti, Beed	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
17	23109	Rangnath Maharaj Agriculture College, Navha, Jalna	A	-	Yes	-	Yes	Yes	-	-	-	-	-
18	22163	Aditya College of Agricultural, Beed	B	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
	3. Mumbai Region												
19	3218A	Krishi Vigya Kendra, BSKKV, Roha, Raigad	A	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-	Yes	Yes	Yes
20	3512A	Krishi Vigyan Kendra, Kosbad Hill, Palghar	C	-	-	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
21	3290A	College of Agriculture, Achaloli, Mahad, Raigad	B	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
22	35139	College of Agriculture, Saralgaon, Thane	B	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
	4. Nagpur Region												
23	4278A	Anand Niketan College of Agriculture, Warora	A	-	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
24	4409A	Government College of Agriculture, Nagpur	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
25	4340A	Kewalramji Harde College of Agriculture, Chamorshi	B	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
	5. Nashik Region												
26	5105A	Krishi Vigyan Kendra, Dahigaon, Ahmednagar	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
27	5412A	M.S.College of Horticulture, Malegaon, Nashik	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
28	5416A	Krishi Vigyan Kendra, YCMOU, Nashik	A	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	-	-	-	-
29	54302	MVP's KDS Patil College of Agriculture, Nashik	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
30	5510A	Krishi Vigyan Kendra, Kolda, Nandurbar	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
31	5511A	College of Agriculture, Shahada, Nandurbar	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
32	5325A	Krishi Vigyan Kendra, Pal, Jalgaon	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
33	51146	College of Agriculture, Sonai, Ahmednagar	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
34	51147	Sadguru College of Agriculture, Mirajgaon, Ahmednagar	B	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
35	54392	College of Agriculture, Babhulgaon, Nashik	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
36	5189A	Shramshakti College of Agriculture, Maldad	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-

37	51219	Rural Education Society's College of Agriculture, Loni	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
38	51213	College of Agriculture, Vildghat, Ahmednagar	A	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
39	51220	College of Agriculture, Ghargaon, Ahmednagar	C	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
40	54284	K.K. Wagh College of Agriculture, Nashik	A	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	-
41	52175	SVKM's College of Agriculture, Tardi, Shirpur, Dhule.	New	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
42	52176	Vikasratna Sarkarsaheb Rawal, College of Agriculture, Dondaicua, Dhule	New	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
6. Pune Region													
43	6222A	College of Agri-business Management, Narayangaon.	A	-	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	-
44	64123	Shivajiraje College of Agriculture, Phaltan, Satara	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
45	6461A	Dadasaheb Mokashi College of Agriculture, Rajamachi, Satara	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
46	6517A	Krishi Vigyan Kendra, Khed, Solapur	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
47	62341	College of Agriculture, Baramati, Pune	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
48	65106	Ratnai College of Agriculture, Akluj, Solapur	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
49	6587A	Lokmangal College of Agriculture, Wadala, Solapur	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
50	6211A	BAIF Development Research Foundation, Uruli-Kanchan.	A	-	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
51	6455A	Krishna College of Agriculture, Rethare Bk. Satara	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
52	64122	Sahyadri College Of Agriculture Yeshwantnagar, Karad	B	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
53	64124	Loknete Balasaheb Desai College of Agriculture, Daulatnagar (Marali), Patan, Satara	New	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
7. Kolhapur Region													
54	71191	D.Y.Patil College of Agriculture, Talasande, Kolhapur	A	-	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
55	7286A	Mohanrao Kadam College of Agriculture, Kadegaon	A	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
56	7287A	Shahu College of Agri-business Management, Sangli	A	-	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
57	7446A	Chatrapati Shivaji College of Agriculture, Kirlos, Sindudurg	A	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
58	7458A	Rajaram Marathe College of Agriculture, Phonda Ghat	C	-	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes
8. Nanded Region													
59	84112	Manjra Krishi Vigyan Kendra, Latur	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
60	8708A	Krishi Vigyan Kendra, Jintur Road, Parbhani	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
61	8806A	Krishi Vigyan Kendra, Tondapur, Hingoli	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
62	85209	Krishi Vigyan Kendra, Sagroli, Nanded	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
63	8570A	College of Agriculture, Naigaon Bz. Nanded	A	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
64	8827A	College of Agriculture, Tondapur, Hingoli	A	Yes	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	Yes	Yes
65	85198	NSB College of Agriculture, Markhel, Nanded	B	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
66	8481A	College of Agriculture, Udgir, Latur.	A	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
67	8760A	Rajiv Gandhi College Of Agriculture, Prabhani	A	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	-	-	-
68	87151	Late Ambadasrao Warpudkar College of Agriculture, Warpud, Parbhani	New	Yes	Yes	-	Yes	Yes	-	Yes	-	-	-
Number of Centers Authorized : 497				46	67	45	66	67	37	62	37	36	34

1. **C1D:** Certificate in Gardening/Mali Training
2. **T12:** Foundation in Agricultural Sciences
3. **T20:** Diploma in Horticulture
4. **T14:** Diploma in Agribusiness Management
5. **P18:** Diploma in Agro-Journalism

6. **T15:** Diploma in Fruit Production
7. **T16:** Diploma in Vegetable Production
8. **T17:** Diploma in Floriculture & Landscape Gardening

4. उपलब्ध कृषि शिक्षणक्रम

प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम

1. माळी प्रशिक्षण प्रमाणपत्र: Certificate in Gardening (Program Code: C1D)
2. कृषि अधिष्ठान अभ्यासक्रम: Foundation in Agriculture (Program Code: T12)

पदविका शिक्षणक्रम

1. उद्यानविद्या पदविका: Diploma in Horticulture (Program Code: T20)
2. कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन पदविका: Diploma in Agri-Business Management (Program Code: T14)
3. कृषि पत्रकारिता पदविका: Diploma in Agro-Journalism (Program Code: P18)
4. फळबागा उत्पादन पदविका: Diploma in Fruit Production (Program Code: T15)
5. भाजीपाला उत्पादन पदविका: Diploma in Vegetable Production (Program Code: T16)
6. फुलशेती व प्रांगणउद्यान पदविका: Diploma in Floriculture & Landscape Gardening (Program Code: T17)

1. माळी प्रशिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C1D) : कालावधी - 01 वर्ष	श्रेयांक
AGR-101 : बागकामाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-102 : फळे, भाजीपाला व फुलझाडांची लागवड	8
AGR-103 : रोपवाटिका व्यवस्थापन	8
AGR-104 : प्रांगण उद्यान	8
2. उद्यानविद्या पदविका शिक्षणक्रम : कालावधी - 02 वर्षे	श्रेयांक
प्रथम वर्ष : कृषि-अधिष्ठान (T12)	32
AGR-201 : मृदशास्त्राची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-202 : वनस्पतिवाढीची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-203 : पीक संरक्षणाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-204 : पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
द्वितीय वर्ष : उद्यानविद्या पदविका (T20)	32
AGR-225 : उद्यानविद्या मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-226 : फळे, भाजीपाला व फुलांचे उत्पादन	8
AGR-227 : रोपवाटीका व्यवस्थापन	8
AGR-228 : प्रांगण उद्यान विकास	8
3. कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन पदविका शिक्षणक्रम : कालावधी - 02 वर्षे	श्रेयांक
प्रथम वर्ष : कृषि-अधिष्ठान (T12)	32
AGR-201 : मृदशास्त्राची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-202 : वनस्पतिवाढीची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-203 : पीक संरक्षणाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-204 : पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
द्वितीय वर्ष : कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन (T14)	32
AGR-217 : कृषिव्यवसाय व्यवस्थापनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-218 : कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन : भाग I	8
AGR-219 : कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन : भाग II	8
AGR-220 : कृषिव्यवसाय संज्ञापनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8

4. कृषि-पत्रकारिता पदविका शिक्षणक्रम : कालावधी - 02 वर्षे	श्रेयांक
प्रथम वर्ष : कृषि-अधिष्ठान (T12)	32
AGR-201 : मृदशास्त्राची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-202 : वनस्पतिवाढीची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-203 : पीक संरक्षणाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-204 : पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
द्वितीय वर्ष : कृषि-पत्रकारिता (P18)	32
AGR-221 : कृषि-पत्रकारितेची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-222 : कृषि संज्ञापन आणि पत्रकारिता	8
AGR-223 : आधुनिक पत्रकारिता : ओळख आणि कार्यपद्धती	8
AGR-224 : कृषिपूरक उद्योग	8
5. फळबागा उत्पादन पदविका शिक्षणक्रम : कालावधी - 02 वर्षे	श्रेयांक
प्रथम वर्ष : कृषि-अधिष्ठान (T12)	32
AGR-201 : मृदशास्त्राची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-202 : वनस्पतिवाढीची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-203 : पीक संरक्षणाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-204 : पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
द्वितीय वर्ष : फळबागा उत्पादन (T15)	32
AGR-205 : फळबागा लागवडीची मूलतत्त्वे व कार्यपद्धती	8
AGR-206 : फळांचे व्यापारी उत्पादन : भाग I	8
AGR-207 : फळांचे व्यापारी उत्पादन : भाग II	8
AGR-208 : फळांची काढणी, हाताळणी व विक्रीव्यवस्था	8
6. भाजीपाला उत्पादन पदविका शिक्षणक्रम : कालावधी - 02 वर्षे	श्रेयांक
प्रथम वर्ष : कृषि-अधिष्ठान (T12)	32
AGR-201 : मृदशास्त्राची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-202 : वनस्पतिवाढीची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-203 : पीक संरक्षणाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-204 : पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
द्वितीय वर्ष : भाजीपाला उत्पादन (T16)	32
AGR-209 : भाजीपाला लागवडीची मूलतत्त्वे व कार्यपद्धती	8
AGR-210 : भाजीपाल्याचे व्यापारी उत्पादन : भाग I	8
AGR-211 : भाजीपाल्याचे व्यापारी उत्पादन : भाग II	8
AGR-212 : भाजीपाल्याची काढणी, हाताळणी व विक्रीव्यवस्था	8
7. फुलशेती व प्रांगणउद्यान पदविका शिक्षणक्रम : कालावधी - 02 वर्षे	श्रेयांक
प्रथम वर्ष : कृषि-अधिष्ठान (T12)	32
AGR-201 : मृदशास्त्राची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-202 : वनस्पतिवाढीची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-203 : पीक संरक्षणाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-204 : पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
द्वितीय वर्ष : फुलशेती व प्रांगणउद्यान (T17)	32
AGR-213 : फुलशेतीची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती	8
AGR-214 : फुलांचे व्यापारी उत्पादन : भाग I	8
AGR-215 : फुलांचे व्यापारी उत्पादन : भाग II	8
AGR-216 : फुलांची काढणी, हाताळणी आणि प्रांगणउद्यान	8

5. कृषि शिक्षणक्रम प्रवेशासाठी शैक्षणिक पात्रता, प्रवेश क्षमता व कालावधी

कृषि शिक्षणक्रमाच्या प्रवेशासाठी खालीलप्रमाणे प्रवेश पात्रता परीक्षेतील प्राप्त गुण विचारात घेऊन गुणवत्ता याद्या तयार करण्यात येतील.

1. **माळी प्रशिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम:** इयत्ता 9 वी पास परीक्षेतील शेकडा गुण.
2. **कृषि अधिष्ठान शिक्षणक्रम:** इयत्ता 10 वी पास परीक्षेतील शेकडा गुण किंवा माळी प्रशिक्षण प्रमाणपत्र परीक्षेतील शेकडा गुण किंवा महाराष्ट्र शासनाने मान्यता दिलेल्या 10 वी समकक्ष उत्तीर्ण शिक्षणक्रमातील शेकडा गुण.
3. **उद्यानविद्या पदविका/कृषि व्यवसाय व्यवस्थापन पदविका/कृषि पत्रकारिता पदविका/फळबागा उत्पादन पदविका/भाजीपाला उत्पादन पदविका/फुलशेती व प्रांगण उद्यान पदविका शिक्षणक्रम:** मुक्त विद्यापीठाच्या कृषि अधिष्ठान परीक्षेतील शेकडा गुण (पास / ATKT सह) किंवा कृषि विद्यापीठाच्या कृषि पदविका किंवा समकक्ष पदवी परीक्षेतील शेकडा गुण.
4. **कृषि अधिष्ठान शिक्षणक्रमासाठी ATKT :** कृषि अधिष्ठान या शिक्षणक्रमाचे सर्व विषय अनुत्तीर्ण असले तरी पदविकेच्या दुसऱ्या वर्षाला प्रवेश देण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे.
5. **कमाल शिक्षणक्रम कालावधी :** प्रमाणपत्र आणि पदविका कृषि शिक्षणक्रमांसाठी एकदा प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची नोंदणी तीन वर्षांसाठी वैध होती. शैक्षणिक वर्ष 2025 पासून विद्यार्थ्यांना पुनर्नोंदणीची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. एखाद्या विद्यार्थ्याने तीन वर्षात शिक्षणक्रम पूर्ण न केल्यास अशा विद्यार्थ्याला विहित पुनर्नोंदणी शुल्क रुपये 2000/- एवढी रक्कम भरून पुढील दोन वर्षांसाठी पुनर्नोंदणी कालावधी देण्यात आला आहे. या दोन वर्षांच्या कालावधीमध्ये विद्यार्थी दोन वेळा विहित पुनर्परीक्षार्थी शुल्क भरून परीक्षा देऊ शकेल. पुनर्नोंदणीसंदर्भात विद्यापीठाने वेळोवेळी घेतलेले निर्णय विद्यार्थ्यांना बंधनकारक राहतील.

कृषि शिक्षणक्रम प्रवेश क्षमता व कालावधी :

अ.क्र.	कृषि शिक्षणक्रम	एका केंद्रावरील प्रवेश	शिक्षणक्रम	माध्यम
1.	माळी प्रशिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम	80	1 वर्ष	मराठी
2.	कृषि अधिष्ठान अभ्यासक्रम (सर्व पदविका प्रथम वर्ष)	80	1 वर्ष	मराठी
3.	उद्यानविद्या पदविका शिक्षणक्रम	80	2 वर्ष	मराठी
4.	कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन पदविका शिक्षणक्रम	80	2 वर्ष	मराठी
5.	कृषि पत्रकारिता पदविका शिक्षणक्रम	80	2 वर्ष	मराठी
6.	फळबागा उत्पादन पदविका शिक्षणक्रम	80	2 वर्ष	मराठी
7.	भाजीपाला उत्पादन पदविका शिक्षणक्रम	80	2 वर्ष	मराठी
8.	फुलशेती व प्रांगणउद्यान पदविका शिक्षणक्रम	80	2 वर्ष	मराठी

शिक्षणक्रम वार्षिक शुल्क:

मुक्त विद्यापीठाच्या सर्व कृषी शिक्षणक्रमांचे शुल्क पुढीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आले आहे.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 साठी कृषी प्रमाणपत्र व पदविका शिक्षणक्रम शुल्क तक्ता :

अ. क्र.	खर्चाचे शीर्षक	माळी प्रशिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (CID)	पदविका शिक्षणक्रम	
			प्रथम वर्ष कृषी अधिष्ठान शिक्षणक्रम (T12)	द्वितीय वर्ष उद्यानविद्या पदविका (T20) कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन पदविका (T14) कृषिपत्रकारिता पदविका (P18) फळबागा उत्पादन पदविका (T15) भाजीपाला उत्पादन पदविका (T16) फुलशेती व प्रांगणउद्यान पदविका (T17)
	शिक्षणक्रम शुल्क			
अ	संवैधानिक शुल्क			
1	नोंदणी शुल्क (Registration Fees)	200	200	200
2	पात्रता शुल्क (Eligibility Fee)	100	100	100
3	ओळखपत्र शुल्क (Identity Card Fee)	10	10	10
4	माहिती पुस्तिका शुल्क (Prospectus Fee)	50	50	50
5	ई सुविधा शुल्क (e-Suvidha / e- Services Fee)	70	70	70
6	ग्रंथालय शुल्क (Library Fee)	0	0	0
7	मा. कुलपती कार्यालयाचे कार्यक्रम शुल्क (Chancellor's Office Events Fees)	0	38	38
8	क्रीडा शुल्क (Sports Fees)	0	50	50
9	विद्यार्थी कल्याण कार्यक्रम शुल्क (DSW Fees)	0	50	50
10	आपत्कालीन व्यवस्थापन शुल्क (Disaster Management Fees)	0	0	0
11	राष्ट्रीय सेवा योजना शुल्क (NSS Fees)	0	0	0
12	माजी विद्यार्थी संघ शुल्क (Alumni Fees)	10	0	10
13	संवाद पत्रिका शुल्क (Sanvad Fees)	0	0	0
14	पदविका/ प्रमाणपत्र शुल्क (Graduation/Convocation Fees)	0	0	450
15	विद्यार्थी विमा शुल्क (Student Insurance Fees)	20	20	20
		460	588	1048
ब	१. शैक्षणिक शुल्क (Tuition Fee)			
16	शैक्षणिक शुल्क - विद्यापीठ हिस्सा (Tuition Fee Universtiy Share) -	3000	3000	3000
17	शैक्षणिक शुल्क — अभ्यासकेंद्र हिस्सा (Tuition Fee Study Center fee) -	3000	3000	3000
	एकुण	6000	6000	6000
	२. परीक्षा शुल्क			
18	परीक्षा शुल्क - लेखी परीक्षा (Theory Examination Fees)	800	800	800
19	परीक्षा शुल्क - प्रात्यक्षिक परीक्षा (Practical Examination fees)	880	880	880
	एकुण	1680	1680	1680
	एकूण शुल्क (अ + ब)	8140	8268	8728

कृषी शिक्षणक्रम शैक्षणिक शुल्क — अभ्यासकेंद्र हिस्सा विवरण तक्ता:

अ.क्र.	खर्चाचे शीर्षक	प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम	कृषी अधिष्ठान शिक्षणक्रम	पदविका शिक्षणक्रम
1.	अभ्यासकेंद्र प्रमुख मानधन	130	130	130
2.	अभ्यासकेंद्र संयोजन व मानधन	130	130	130
3.	अभ्यासकेंद्र लेखापाल मानधन	100	100	100
4.	अभ्यासकेंद्र सहाय्यक मानधन	80	80	80
5.	अभ्यासकेंद्र शिपाई मानधन	60	60	60
6.	मार्गदर्शक प्राध्यापक मानधन	1000	1000	1000
7.	कृषि अभ्यासकेंद्र परिचलन व विकसन	1500	1500	1500
	एकूण	3000	3000	3000

टिप: मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या मानधनामध्ये अंतर्गत परीक्षा घेणे, उत्तरपत्रिका तपासणे, प्रकल्प अहवाल आराखडा (Synopsis) तयार करणे, तपासणी तज्ज्ञाने सुचविलेल्या सूचनांचा अंतर्भाव विद्यार्थ्याने त्याच्या अंतिम प्रकल्प अहवालात केला आहे हे तपासून त्यावरील प्रमाणपत्रावर सही शिक्यासह विद्यापीठास Soft Copy Forward करणे, निकाल कामांचा समावेश आहे.

6. कृषि शिक्षणक्रम प्रवेश सूचना व आरक्षण

कृषि विज्ञान विद्याशाखेतील सर्व कृषि शिक्षणक्रमांना महाराष्ट्र शासनाच्या आरक्षण धोरणानुसार गुणानुक्रमानुसार खालील तक्त्यामध्ये दिल्याप्रमाणे प्रत्येक शिक्षणक्रमासाठी प्रत्येक कृषि अभ्यासकेंद्रावर एकूण 80 विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात येतात.

अ. क्र.	सामाजिक आरक्षण वर्ग	शासनमान्य आरक्षण (%)	एकूण प्रवेश संख्या (80)
1.	अनुसूचित जाती : Scheduled Caste (SC)	13.00	10
2.	अनुसूचित जमाती: Scheduled Tribe (ST)	07.00	06
3.	विमुक्त जाती : Vimukta Jati (VJ-A)	03.00	02
4.	भटक्या जमाती : Nomadic Tribe (NT-B)	02.50	02
5.	भटक्या जमाती: Nomadic Tribe (NT-C)	03.50	03
6.	भटक्या जमाती : Nomadic Tribe (NT-D)	02.00	02
7.	विशेष मागासवर्ग (SBC)	2.00	02
8.	इतर मागासवर्ग: Other Backward Class (OBC)	19.00	15
9.	सामाजिक आणि शैक्षणिक मागासवर्ग Socially & Educationally Backward Class (SEBC)**	10.00	08
10.	आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल घटकांसाठी : Economically Weaker Section (EWS) *	10.00	08
11.	सर्वसाधारण वर्ग : General (Open)	28.00	22
	एकूण	100.00	80

** अनुक्रमांक 8 वरील सामाजिक आरक्षणाचा लाभ घेण्यासाठी विद्यार्थ्याने प्रवेशाच्या वेळी सक्षम शासकीय अधिकारी यांचेकडून प्राप्त झालेले SEBC प्रमाणपत्र जोडावे.

* अनुक्रमांक 9 वरील सामाजिक आरक्षणाचा लाभ घेण्यासाठी विद्यार्थ्याने प्रवेशाच्या वेळी सामान्य प्रशासन विभाग,

शासन निर्णय क्र. राआधो 4019/प्र. क्र. 31/16-अ, दि. 12/02/2019 मधील परिशिष्ट — अ आणि परिशिष्ट — ब प्रमाणे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे.

वरील आरक्षणाशिवाय वरील सर्व आरक्षण वर्गांमध्ये पुढील आरक्षण समांतर पद्धतीने सम प्रमाणात समाविष्ट करण्यात येईल.

अ. क्र.	समांतर आरक्षण वर्ग	शासनमान्य आरक्षण (%)	एकूण प्रवेश संख्या (80)
1.	महिला : Women	30	24
2.	प्रकल्प बाधित व्यक्ती : Project Affected Person (PAP)	04	03
3.	अपंग व्यक्ती : Physically Handicapped (PH)	05	04
4.	स्वातंत्र्य सैनिकांची मुले: Freedom Fighter (FF)	02	02
5.	आजी/माजी सैनिकांची मुले : Defence Person (DP)	02	02

कृषी शिक्षणक्रम प्रवेशासाठी सूचना:

विद्यार्थ्यांसाठी आणि कृषी अभ्यासकेंद्रांसाठी महत्त्वाच्या सूचना:

- कृषी शिक्षणक्रमाची विद्यापीठाने संपूर्ण प्रवेश प्रक्रिया ही ऑनलाइन पद्धतीने घेण्याचे निश्चित केलेले आहे.
- विद्यापीठाच्या <https://ycmou.digitaluniversity.ac> या लिंक वर सर्व कृषी शिक्षणक्रमाची माहितीपुस्तिका (Prospectus) 2025, फॉर्म भरण्याचे प्रेझेंटेशन, विविध परिपत्रके, प्रपत्रे ऑनलाइन प्रवेश अर्ज भरण्यासाठीचे पर्याय उपलब्ध करण्यात आलेले आहे.
- सर्व विद्यार्थ्यांना, सर्व कृषी अभ्यासकेंद्र प्रमुख आणि संयोजक यांना सुचित करण्यात येते की सर्वप्रथम विद्यापीठाच्या पोर्टलवरून या वर्षाची कृषी शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका 2025 डाऊनलोड करून व त्याची प्रिंट काढून संपूर्णपणे व्यवस्थित वाचावी.
- विद्यापीठ पोर्टलवर ऑनलाईन प्रवेश अर्ज अचूकपणे कसा भरावा या संदर्भातील प्रेझेंटेशन टाकण्यात आलेले आहे. कृपया ते व्यवस्थित डाऊनलोड करून संपूर्णपणे काळजीपूर्वक अभ्यासावे.
- सदरील ऑनलाइन फॉर्म भरते वेळी विद्यार्थ्यांकडे पासपोर्ट साइज फोटोकॉपी, स्वतःची स्वाक्षरी असलेली फोटोकॉपी, जन्मदाखला, पात्रता परीक्षा गुणपत्रक, तसेच आरक्षणाचा लाभ घेणार असल्यास त्यासंबंधीचे आरक्षण वर्गातील विविध दाखले/ प्रमाणपत्रे (सामाजिक आरक्षणाचे, समांतर आरक्षणाचे प्रमाणपत्रे) इत्यादी बाबींचे अधिकृत मूळ दाखले/ प्रमाणपत्रे यांच्या पूर्णतः सुस्पष्टपणे स्कॅन केलेल्या सॉफ्ट फोटोकॉपी स्वतःकडे ऑनलाईन प्रवेश अर्ज संबंधित ठिकाणी अपलोड करण्यासाठी तयार ठेवाव्यात.
- विद्यार्थी सदरील ऑनलाईन प्रवेश अर्ज स्वतः त्याला उपलब्ध असलेल्या संगणकावर भरू शकेल, तथापि यासाठी अडचण आल्यास विद्यार्थ्यांनी संबंधित कृषी अभ्यासकेंद्राची मदत घ्यावी.
- विद्यापीठाने विहित केलेल्या कालावधीमध्येच संपूर्णतः अचूकपणे भरलेला, सत्यता असलेला, तसेच सर्व अपलोड केलेले कागदपत्रे सुस्पष्ट दिसतील असे स्कॅन केले असलेले प्रवेश अर्जच पुढील प्रवेश प्रक्रियेसाठी ग्राह्य धरण्यात येईल याची कृपया सर्व विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
- प्रवेशाची गुणवत्ता यादी जाहीर झाल्यानंतर दिलेल्या मुदतीमध्ये रितसर प्रवेश अर्ज आणि प्रवेश शुल्क भरून आपला प्रवेश निश्चित करून घेणे बंधनकारक आहे.
- सामाजिक मागास संवर्गात असूनही जातीचे प्रमाणपत्र अथवा समांतर आरक्षण प्रमाणपत्र सादर करू न शकणाऱ्या विद्यार्थ्यांना गुणवत्ता यादी तयार करताना सर्वसाधारण (Open) संवर्गात धरून प्रवेश देण्यात येतो.
- अनुसूचित जाती (SC) आणि अनुसूचित जमाती (ST) या विद्यार्थ्यांशिवाय इतर सर्व मागास संवर्गातील विद्यार्थ्यांनी आर्थिक अडन्त उत्पन्नगट प्रमाणपत्र (Non Creamy Layer Certificate) [तीन वर्षांच्या आतील असलेले] प्रथम प्रवेश अर्जासोबत न जोडल्यास त्यांना सर्वसाधारण (Open) संवर्गात धरून प्रवेश देण्यात येतो.
- विशेष मागास प्रवर्गाबाबत (SBC):- गुणवत्ता यादीनुसार प्रवेशप्रक्रिया केल्यानंतर जर कोणत्याही मागासवर्गीय प्रवर्गासाठी आरक्षित असलेल्या जागांपैकी काही जागा रिक्त राहिल्या तर त्या जागेवर एकूण प्रवेश क्षमतेच्या जास्तीत जास्त 2 टक्क्यांपर्यंत विशेष मागास प्रवर्गीय उमेदवारांना प्रवेशासाठी प्राधान्य देण्यात येईल.

12. एखाद्या कृषी शिक्षणक्रमासाठी प्राप्त झालेल्या एकूण Online प्रवेश अर्जांची संख्या 80 पेक्षा कमी असल्यास गुणवत्ता यादी तयार न करता सर्व विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात येतो.
13. विद्यार्थ्यांना एकापेक्षा जास्त शिक्षणक्रमांसाठी आणि एका पेक्षा जास्त कृषी अभ्यासकेंद्रावर Online प्रवेश अर्ज (Online Admission Form) भरता येतो. **मात्र गुणवत्ता यादी जाहीर झाल्यानंतर कोणत्याही एकाच कृषी शिक्षणक्रमास आणि एकाच कृषी अभ्यासकेंद्रावर शिक्षणक्रम शुल्क भरून प्रवेश घेता येईल.**
14. प्रवेशासाठी विद्यार्थ्यांची गुणवत्ता यादी जाहीर झाल्यानंतर पहिल्या गुणवत्ता यादीनुसार (First Merit List Admission Round) दिलेल्या मुदतीमध्ये प्रवेश देण्यात येईल. प्रथम गुणवत्ता यादी संपल्यानंतर दुसऱ्या गुणवत्ता यादीतील (Second Merit List Admission Round) विद्यार्थ्यांना गुणवत्तेनुसार प्रवेश देण्यात येईल.
15. एखाद्या कृषी शिक्षणक्रमाला 20 पेक्षा कमी प्रवेश झाल्यास सदर शिक्षणक्रम 2025 या शैक्षणिक वर्षासाठी स्थगित ठेवण्याचा अधिकार विद्यापीठाकडे असेल. सदर शिक्षणक्रमास प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांचे शुल्क विद्यापीठ नियमानुसार परत देण्यात येईल. ज्या विद्यार्थ्यांनी सदर शिक्षणक्रमास प्रवेश घेतलेला असल्यास अशा विद्यार्थ्यांना त्यांचे संपूर्ण शुल्क परत देण्यात येईल. असे विद्यार्थी जवळच्या अभ्यासकेंद्रावर वर्ग करण्याच्या किंवा परीक्षेसाठी त्यांना जवळच्या अभ्यासकेंद्रावर स्थलांतरित करण्याचा अधिकार विद्यापीठाकडे असेल.
16. ज्या अभ्यासकेंद्रांवर सर्व शिक्षणक्रमाना एकूण 50 पेक्षा कमी विद्यार्थी संख्या असल्यास असे विद्यार्थी परीक्षेसाठी जवळच्या अभ्यासकेंद्रांवर स्थलांतरीत करण्यात येईल.

7. कृषि शिक्षणक्रम मूल्यमापन पद्धती

मुक्त विद्यापीठामार्फत 10 बिंदू श्रेणी पद्धती (10 Point Grading System) राबविण्यात येत आहे. आपण निवडलेल्या शिक्षणक्रमाचे अंतर्गत मूल्यमापन आणि अंतिम मूल्यमापन अशा दोन भागात मूल्यमापन करण्यात येते.

1. अंतर्गत मूल्यमापन

अंतर्गत मूल्यमापनामध्ये मुक्त कृषि अभ्यासकेंद्रामार्फत प्रत्येक विषयासाठी 20 गुणांची लेखी परीक्षा आणि 20 गुणांची प्रात्यक्षिक परीक्षा संपर्कसत्र वेळापत्रकामध्ये दिलेल्या दिनांकास आयोजित करण्यात येते. 20 गुणांच्या लेखी परीक्षेसाठी 20 वस्तुनिष्ठ प्रश्न (MCQ) विचारले जातात. 20 गुणांच्या प्रात्यक्षिक परीक्षेमध्ये, 10 गुणांसाठी दिलेल्या प्रयोगांची कार्यपद्धती लिहून प्रयोग करून दाखविणे आणि 10 गुण दिलेल्या 10 नमुन्यांबाबत विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे देण्यासाठी आहेत.

अ. क्र.	अंतर्गत मूल्यमापन	गुण
1.	लेखी परीक्षा — 20 वस्तुनिष्ठ प्रश्न (MCQ)	20
2.	प्रात्यक्षिक परीक्षा — दिलेल्या प्रयोगांची कार्यपद्धती लिहून प्रयोग करून दाखविणे — दिलेल्या 10 नमुन्यांबाबत विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे	10 10

अंतर्गत लेखी परीक्षेसाठी अर्धा तास आणि अंतर्गत प्रात्यक्षिक परीक्षेसाठी दोन तास वेळ दिला जातो.

2. अंतिम मूल्यमापन

अंतिम मूल्यमापनामध्ये मुक्त विद्यापीठामार्फत प्रत्येक विषयासाठी 80 गुणांची लेखी परीक्षा आणि 80 गुणांची प्रात्यक्षिक परीक्षा परीक्षाकेंद्रावर आयोजित करण्यात येते. 80 गुणांच्या लेखी परीक्षेसाठी प्रत्येकी 5 गुणांचे 16 प्रश्न विचारले जातात.

80 गुणांच्या प्रात्यक्षिक परीक्षेमध्ये, 30 गुण दिलेल्या दोन प्रयोगांची कार्यपद्धती लिहून प्रयोग करून दाखविणे, 30 गुण दिलेल्या 15 नमुन्यांबाबत विचारलेल्या प्रश्नांसाठी, 10 गुणांची तोंडी परीक्षा आणि 10 गुण कार्यपुस्तिकेला आहेत.

अ. क्र.	अंतिम मूल्यमापन	गुण
1.	लेखी परीक्षा — प्रत्येकी 5 गुणांचे 16 प्रश्न	80
2.	प्रात्यक्षिक परीक्षा — 2 प्रयोगांची कार्यपद्धती लिहून प्रयोग करून दाखविणे — दिलेल्या 15 नमुन्यांबाबत विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे — तोंडी परीक्षा — कार्यपुस्तिका	30 30 10 10

अंतिम लेखी परीक्षेसाठी आणि अंतिम प्रात्यक्षिक परीक्षेसाठी प्रत्येकी तीन तास वेळ दिला जातो.
टीप : कोणताही कृषि शिक्षणक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण करून प्रमाणपत्र मिळविण्यासाठी विद्यार्थ्याने प्रत्येक अभ्यासक्रमाची लेखी परीक्षा आणि प्रात्यक्षिक परीक्षांमध्ये स्वतंत्रपणे किमान 50 टक्के गुण मिळविणे आवश्यक आहे.

गुणांनुसार श्रेणी विवरण तक्ता

गुण (%)	श्रेणी	श्रेणी भार	श्रेणी वर्णन
75 पेक्षा जास्त	O	10	प्राविण्यासह प्रथम श्रेणी
70 ते 74.99	A+	9	उच्च प्रथम श्रेणी
65 ते 69.99	A	8	प्रथम श्रेणी
60 ते 64.99	B+	7	उच्च द्वितीय श्रेणी
55 ते 59.99	B	6	द्वितीय श्रेणी
50 ते 54.99	C	5	उत्तीर्ण श्रेणी
50 पेक्षा कमी	F	0	अनुत्तीर्ण

8. Academic Bank of Credits (ABC) -ID तयार करण्याची सूचना

विद्यार्थी मित्रांनो,

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 नुसार आपणास Academic Bank of Credits (ABC) - ID तयार करणे अनिवार्य आहे. आपण प्राप्त केलेली प्रमाणपत्रे, पदविका, पदवीची माहिती Digilocker (ABC- NAD) वर भरावी लागणार आहे. त्याशिवाय इतर अभ्यासक्रमासाठी क्रेडिट ट्रान्सफर करता येणार नाही. आपणास Academic Bank of Credits (ABC) - ID नोंदणी <http://www.abc.gov.in> या पोर्टलवर करता येईल. किंवा आपल्या विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in या वेबसाईटला भेट द्या. या वेबसाईटवरील Student Zone या बटणाला क्लिक करा. यातील Academic Bank of Credits वर क्लिक केल्यानंतर Academic Bank of Credits (ABC) - ID तयार करण्यासंबंधी माहिती व PPT सादरीकरण आपणासाठी वेबसाईटवर उपलब्ध केलेले आहे.

9. मुक्त कृषि अभ्यासकेंद्रांची संपर्कासाठी विभागवार यादी

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
I. Amravati Region				
01	Badnera 1244A	Krishi Vigyan Kendra, Durgapur Badnera, Tal- Amravati, Dist. Amravati - 444701 Ph. No. - 0721- 2992244 Fax. No.:0721-2580174 h.badnerakvk1244a@gmail.com c.badnerakvk1244a@gmail.com	Dr. Karunashankar Pratap Singh Mob. No. - 9637717818 E-Mail: pckvkda2015@gmail.com	Prataprao Sheshrao Jayale Mob. No. - 9921333611 E-Mail: pckvkda2015@gmail.com
02	Amravati COA 12125	Shri Shivaji Agriculture College, In front of Power House, Morshi Road, Amravati, Tal- Amravati, Dist. Amravati- 444602 Ph. No.- 0721-2664595 ycmou12125@gmail.com h.amravaticoa12125@gmail.com c.amravaticoa12125@gmail.com	Dr.Samir S. Lande Mob. No.9657046002 E-Mail: samirlande1969@gmail.com	Dr.Sandip S.Thakare Mobile: 9767824381/ 9284813994 E-mail: drsandipthakare@gmail.com
03	Amravati COH 12126	Shri Shivaji College of Horticulture, Rampuri Camp, Shivajinagar, Tal- Amravati, Dist. Amravati-444601 Ph. No.- 0721-2970128 College e-mail: ycmou12126@gmail.com, h.amravaticoh12126@gmail.com c.amravaticoh12126@gmail.com	Mr. Chandrashekar Madhukar Deshmukh Mob. No. - 9404789750 E-mail: dchandu1962@gmail.com	Mrs. Kalpana Vishwas Patil Mob. No. - 9403116029 E-mail: kalpanapatil169@gmail.com
04	Deulgaon 1381A	Samarth Agriculture College, Chikhali Road, Deulgaon Raja Tal- Deulgaon Raja, Dist. Buldana – 443204 ycmou1381a@gmail.com h.deulgaoncoa1381a@gmail.com c.deulgaoncoa1381a@gmail.com	Mr. Nitin Babanrao Mehetre Mob. No. - 9423731081 E-Mail: nitinmehetre29@gmail.com	Mr. Vilas D. Satpute Mob. No. – 9923575685 E-mail: vilasd7pute@gmail.com
05	Jalgaon Jamod 1326A	Swatantryavir Ganapatrao Ingle College of Agriculture, Satpuda Campus, Warwat Road, Tal. Jalgaon (Jamod), Dist: Buldana – 443402 Ph No. - (07266) 224231 / 295231, Fax. No - (07266) 224231 h.jalgaonjamodcoa1326a@gmail.com c.jalgaonjamodcoa1326a@gmail.com	Mr. Yogesh Ramesh Gawai Mob. No. - 9860331666 E-Mail: yogesh.gawai@gmail.com	Mr. Chandrashekhar Wasudeo Bhopale Mob. No. - 8888299168 E-Mail: ycmou1326a@gmail.com
06	Hiwara 1359A	Vivekanand Agriculture College, Hiwara Ashram, Vivekanand Nagar, Hiwara Bk., Tal. Mehkar, Dist. Buldana- 443301 Ph. No.-07268 264472 Fax. No-07268264487 ycmou1359a@gmail.com h.hiwaracoa1359a@gmail.com c.hiwaracoa1359a@gmail.com	Dr. Subhash Pundlik Kalwe Mob. No. - 9767897310 E-Mail: subhashkalwe@gmail.com	Mr. Mangesh Madhukar Jakate Mob. No. -9421821798 E-Mail: mangeshjakate@gmail.com

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
07	Tiwasa 12127	Late R. G. Deshmukh College Of Agriculture, Tiwasa, NH-6 Amravati - Nagpur Highway, Tal- Tiwasa, Dist. Amravati – 444903 ycmousc12127@gmail.com h.tiwasacoa12127@gmail.com c.tiwasacoa12127@gmail.com	Shri. A. B. Dahake Mob. No. - 9503588202 E-mail: abdahake@rediffmail.com	Mr. Suraj V. Sable Mob. No. - 9923267719 E-mail: surajsable0895@gmail.com
08	Buldana 1380A	Dr. Rajendra Gode College of Agriculture, Buldana, old Ajisapur road, Sagwan Parisar, Tal- Buldana, Dist. Buldana -443001 Contact No: 9923225301 ycmousc1380a@gmail.com h.buldanacoa1380a@gmail.com c.buldanacoa1380a@gmail.com	Dr. Rajesh Uttam Wagh Mob. No. -9922262117 Email: rajeshwagh8@gmail.com	Mr. P. D. Chavan Mob No. - 8999700487 Email: Prajwalchavan83@gmail.com
09	Yavatmal 1471A	Marotrao Wadafale College of Agriculture, Jam Road, Yavatmal, Dist. Yavatmal – 445001 Contact No: 9970729955 mwca2003@gmail.com h.yavatmalcoa1471a@gmail.com c.yavatmalcoa1471a@gmail.com	Dr. Ritesh A. Thakare Mob. No. - 9975938420 E-Mail:- riteshthakre23@gmail.com	Mr. Ashish B. Deotale Mob. No. - 9970729955 E-Mail:- ashish.deotale55@gmail.com
10	Risod 15115	College of Agriculture, At. Karda Post, Mothegaon, Tal. Risod, Dist: Wshim -444506 Contact No:8830168933 ycmoucoarisod@gmail.com agricollegesisod@gmail.com	Dr. Ashish M. Apturkar Mob. No. – 8830168933, E-Mail:- ashish.apturkar88@gmail.com	Mr. N. A. Kankal Mob. No. – 9764114117 Email: nilkankal070@gmail.com
II. Chatrapati Sambhaji Nagar Region				
11	Beed 2233A	Sau. K. S. K. (Kaku) College of Agriculture, Mhasoba Phata, Nagar road, Beed, Tal., Dist. Beed - 431153 Mob.No. 9823828645 kskycmou@gmail.com h.beedcoa2233a@gmail.com c.beedcoa2233a@gmail.com	Dr. Sandip Parshuram More Mob. No. - 9823828645, 9675006070 E-Mail: msandip40@gmail.com	Dr. Govind Vasant Salunke Mob. No. - 9422743572 E-Mail: kskagri@gmail.com
12	Jalna kvk 2302A	Krishi Vigyan Kendra, Kharpudi, Jalna Tal- Jalna, Dist. Jalna – 431203 Contact No: 9028254946 College e-mail: ycmousc2302a@gmail.com h.jalnakvk2302a@gmail.com, c.jalnakvk2302a@gmail.com	Mr. Shrikrishna Vishvanath Sonune Mob. No. -9028254946 E-Mail: svsonune25@gmail.com pckvkjalna@gmail.com	Mr. Ajay Gurusidhaappa Mitkari Mob. No. -9028254947 E-Mail: ajaymitkari2971@gmail.com

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
13	Gandheli 21207	MGM (Mahatma Gandhi Mission) Nanasaheb Kadam College of Agriculture, Gandheli, Tal- Chatrapati Sambhaji Nagar, Dist. Chatrapati Sambhaji Nagar - 431007. Mob. No. 9420450103, 9420480104 h.gandhelicoa21207@gmail.com c.gandhelicoa21207@gmail.com	Dr. Nilesh Madanrao Maske Mob. No. -7798639828 E-Mail: nileshmaske.ag@gmail.com	Dr. V. S. Kohale Mob. No. -8380921307 E-Mail: kohalevaishali29@gmail.com
14	Georai Tanda 2183A	College of Agriculture Georai Tanda, Paithan Road, Tal- Paithan, Dist, Chatrapati Sambhaji Nagar - 431001. Ph. No.0240-2480451 h.gewraicoa2183a@gmail.com c.gewraicoa2183a@gmail.com	Dr. Digraskar Rajendra kisanrao Mob. No. -9404013610 E-Mail: rkd_1967@rediffmail.com	Dr.Vaidy Aashish Vivek Mob. No. -8806318017 E-Mail: aashishaurangabad@gmail.com
15	Jalna COA 21154	College of Agriculture ,Kharpudi, Jalna, Tal- Jalna, Dist. Jalna-431203 ycmousc21154@gmail.com h.jalnacoa21154@gmail.com c.jalnacoa21154@gmail.com	Dr. V.L. Deshmukh Mob. No. -9028254961 E-Mail: vikas.deshmukh@gmail.com	Dr.A.S.Chavan Mob. No. -7588082150 E-Mail: anil.bunty212@gmail.com
16	Ashti 2249A	Shri Chhatrapati Shahu, Phule, Ambedkar College of Agriculture, Ashti, Tal- Ashti, Dist- Beed- 414203 Contact No: 9890302806 h.ashticoa2249a@gmail.com c.ashticoa2249a@gmail.com	Dr. S. R. Arsul Mob. No. - 95112790228 E-Mail - arsulsr25@gmail.com	Prof. Kale P. R. Mob. No. -9890 30 2806 E-Mail: popat.kale61@gmail.com
17	Navha 23109	Rangnath Maharaj Agriculture College Navha, Jalna Taluka: Jalna District: Jalna- 431213 Contact No: 9049934718 E-mail: rangnath.maharaj@gmail.com	Dr. Vilas Dattatray Patil Mob. No. -9422877790 E-Mail : vilas_22902@yahoo.co.in	Mr.Gadade S.B. Mob. No. – 9049934718 Email: gadadesb@gmail.com
18	Aditya 22163	Aditya College of Agricultural Nalwandi Naka, Sarda Estate Beed Beed - 431122 Contact No: 02442-204021, 9423171584 Email: aditya_agri@rediffmail.com h.beedcoa22163@gmail.com	Er. Bhutada S. H. Mob. No. - 9326707005 E-Mail: shamlalbhutada@gmail.com	Mr. Yuvraj Dhavne Mob. No. -8237294442 E-Mail: yuvrajdhavne@gmail.com,
III. Mumbai Region				
19	Roha 3218A	Krishi Vigyan Kendra, Bskkv, Roha, Tal. Roha, Dist. Raigad – 402116 h.rohakvk3218a@gmail.com c.rohakvk3218a@gmail.com	Dr. Manoj Sudhakar Talathi Mo.No. 9422094441, 9421136032 E-Mail: manoj84048@yahoo.co.in	Dr. Rajesh Ganpat Manjarekar, Mob. No. - 9422089636 E-Mail: drrajesh.manjarekar@gmail.com

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
20	Kosbad 3512A	GES-Krishi Vigyan Kendra, Kosbad Hill, Tal- Dahanu, Dist. Palghar – 401703 kvkkosbad439@gmail.com h.kosbadkvk3512a@gmail.com c.kosbadkvk3512a@gmail.com	Dr. Vilas Mahadeo Jadhav, Mob. No. - 8552882712 E-Mail: vilas481973@gmail.com	Mrs. Rupali A. Deshmukh Mob. No. - 8698701177 Email: kvkkosbad439@gmail.com
21	Achloli 3290A	College of Agriculture, Achloli, Tal- Mahad Dist. Raigad – 402305 Mrc3290a@gmail.com h.achlolicoa3290a@gmail.com c.achlolicoa3290a@gmail.com	Dr. Gimhavnekar Vaibhav Jagannath Mob. No. - 8390717365 E-Mail: gimhavanekarvaibhav59@gmail.com	Mr. More Jagannath Raghunath Mob. No. - 9850433074 E-Mail: mrc3290a@gmail.com
22	Saralgaon 35139	College of Agriculture, Saralgaon, Mukht krushi Shikshan Kendra, Saralgaon, Tal- Murbad, Dist. Thane -421401 Ph. No. 02524-240770 h.saralgaoncoa35139@gmail.com c.saralgaoncoa35139@gmail.com	Dr. Shitalkumar Chandrakant Sarode Mob. No. - 9921815904 E-Mail: scsarode77@gmail.com	Mr. Raut Nitin kakaso Mob. No. - 8554943337 E-Mail: neeteenraut@gmail.com
IV. Nagpur Region				
23	Warora 4278A	Anand Niketan College of Agriculture, Warora, Tal- Warora, Dist. Chandrapur - 442907. Ph. No. 07176 – 299020 Fax. No 07176 282158. h.waroracoa4278a@gmail.com c.waroracoa4278a@gmail.com	Dr. S. S. Potdar Mob. No. - 9767892489 E-Mail: suhaspotdar.anca@gmail.com	Shri. R. V. Tayade Mob. No. - 7588604152 E-Mail: rahulvtayade2010@gmail.com
24	Nagpur 4409A	Open Agriculture Study Centre, College of Agriculture, Maharajbag Nagpur- 440001 Ph. No.- 0712- 2530683 h.nagpurcoa4409a@gmail.com c.nagpurcoa4409a@gmail.com	Dr. Vilas Atkare Mob. No. - 9421755368 E-Mail: h.nagpurcoa4409a@gmail.com	Dr. M. K. Rathod Mob. No. - 8275039522 E-Mail: c.nagpurcoa4409a@gmail.com
25	Chamorshi 4340A	Kewalramji Harde College of Agriculture, Chamorshi, Ghot Road, Laldongari, Chamorshi, Tah. Chamorshi, Dist. Gadchiroli – 442603 Contact No.: 7020692430 Email: agricollegechamorshi@gmail.com,	Dr. Aditya Rajendra Kadam Mob. No. - 8329117360 Email: h.chamorshicoa4340a@gmail.com,	Shri. Chhabil Anandrao Dudhabale Mob. No. - 9423668011 Email: c.chamorshicoa4340a@gmail.com
V. Nashik Region				
26	Nashik KVK 5416A	Krishi Vigyan Kendra, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Dnyangangotri, Near Gangapur Dam, Govardhan, Nashik – 422222 E-mail: kvknashik@rediffmail.com h.nashikkvk5416a@gmail.com <u>c.nashikkvk5416a@gmail.com</u>	Dr. Niteen Thoke Mob. No. - 9423479336 E-Mail: kvknashik@rediffmail.com	Mr. Hemraj Rajput Mob. No. - 9422773602 E-Mail: kvknashik@rediffmail.com

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
27	Nashik KDSP COA 54302	Karmayogi Dulaji Sitaram Patil College of Agriculture, At post Chachadgaon (Nashik Peth Gujrat Highway) Tal. Dindori, Nashik – 422202 Contact No.: 9096342341 Ph. No. 0253-2577536. Fax. No.0253-2317781 Email: nashikrc54302@Gmail.com, h.nashikcoa54302@gmail.com, c.nashikcoa54302@gmail.com	Dr. Bapusaheb D. Bhakre Mob. No. - 7588005890 Email: h.nashikcoa54302@Gmail.com	Dr. Ramchandra D. Bedse Mob. No. - 9096342341 E-Mail: c.nashikcoa54302@gmail.com
28	Dahigaon 5105A	Krishi Vigyan Kendra, Dahigaon-ne (Bhenda) Tal- Newasa, Dist. Ahmednagar – 414502 Ph. No. 02429-272020, kvkdahigaon@gmail.com h.dahigaonkvk5105a@gmail.com c.dahigaonkvk5105a@gmail.com	Dr. Shyam Sundar Kaushik Mob. No. - 9424654119 E-Mail: sskfarm2009@gmail.com	Mr. Nandkishor Bhausaheb Dahatonde Mob. No. - 9011461643 E-Mail: nandkishorkvk@gmail.com
29	Malegaon 5412A	M. S. College Of Horticulture, Malegaon, Tal- Malegaon, Dist.Nashik - 423105 Contact No: 9881531866, 02554 250039 E-mail: mshorticollege@gmail.com , h.malegaoncoh5412a@gmail.com c.malegaoncoh5412a@gmail.com	Dr. Vaishali Digambar Pagar Mob. No. - 9518339933 E-Mail: drvaishalipagar@gmail.com	Prof. Vaibhav Dhondu Wadekar Mob. No. - 9921914748 Email: wadekarvaibhu@gmail.com
30	Nandurbar 5510A	Dr. Hedgewar seva samiti, Krishi Vigyan kendra, Mukta krishi shikshan Kendra At/Post : Kolda, Tal/Dist : Nandurbar -425412 Contact No: 02564-260399 Email- kvk_ndb@yahoo.com h.nandurbarkvk5510a@gmail.com c.nandurbarkvk5510a@gmail.com	Mr. Rajendra S. Dahatonde Mob. No. - 965733334 E-Mail: kvk_ndb@yahoo.com	Mr. Padmakar Chandrabhan Kunde Mob. No. - 9890756141 E-Mail: pdamakar8096@yahoo.com
31	Shahada 5511A	K.V.Patel, College of Agriculture, Shahada, Tal- Shahada, Dist.Nandurbar -425409 Ph. No. : 7588733233 Fax. No. 02565 229740 princi_agri@rediffmail.com h.shahadacoa5511a@gmail.com c.shahadacoa5511a@gmail.com	Dr. Prakash Laxman Patel Mob. No. - 7588733233 E-Mail: saac555@gmail.com	Dr. Schin Ratilal Chaudhari Mob. No. - 9767487304 E-Mail: drappasrc@gmail.com
32	Pal 5325A	Krishi Vigyan Kendra, Pal, Tal- Raver, Dist. Jalgaon - 425504 Mob. No.9970661546 h.palkvk5325a@gmail.com c.palkvk5325a@gmail.com	Mr. Mahesh Vitthal Mahajan Mob. No. - 9970661546 E-Mail: h.palkvk5325a@gmail.com	Dr. Dhiraj S. Nehate Mob. No. - 9168241771 E-Mail: c.palkvk5325a@gmail.com

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
33	Sonai 51146	College of Agriculture, Sonai, At. Po- Sonai, Tal. Newasa, Dist- Ahilyanagar, Dist. Ahmednagar - 414105 Ph. No. – 02427-31363 Fax. No...02427-31363 h.sonaicoa51146@gmail.com c.sonaicoa51146@gmail.com	Dr.H.G.More Mob. No. - 9850537670 E-Mail: h.sonaicoa51146@gmail.com	Prof.Gaikwad Sachin Eknath Mob. No. - 9850537670 E-Mail: c.sonaicoa51146@gmail.com
34	Mirajgaon 51147	Sadguru College Of Agriculture, Ahmednagar Solapur Highway, At Post- Mirajgaon, Tal- Karjat, Dist- Ahilyanagar,- 414401 Mob. No. 7722053503 sadguruagri@rediffmail.com h.mirajgaoncoa51147@gmail.com c.mirajgaoncoa51147@gmail.com	Dr. Ramdas Keru Bite Mob. No.- 9423830088 E-Mail: ramdasbite@gmail.com	Mr. Kutawal Mahesh Machindra Mob. No.- 7722053508/ 8605158572 E-Mail: kutawalmahesh@gmail.com
35	Babhulgaon 54392	College of Agriculture, Babhulgaon, Tal- Yeola, Dist. Nashik - 423401 Contact No: 8329567552, acbabhulgaon@gmail.com h.babhulgaoncoa54392@gmail.com c.babhulgaoncoa54392@gmail.com	Dr. Dineshkumar Pandit Kuldhar. Mob. No. - 8329567552 E-Mail: dinkumar007@gmail.com	Dr. Suresh Dagadu Mhaske Mob. No. - 8999362302 E-Mail: sdmhaske455@gmail.com
36	Maldad 5189A	Shramshakti College Of Agriculture, Maldad, Tal- Sangamner, Dist. Ahilyanagar – 422608 E-mail: shramshaktimaldad@rediffmail.com h.maldadcoa5189a@gmail.com c.maldadcoa5189a@gmail.com	Dr. Arvind Laxman Harde Mob. No. - 9890408093 E-Mail: principalagrimaldad@gmail.com	Dr. Sakore Ganesh Dnyaneshwar Mob. No. - 7020227834 Email: principalagrimaldad@gmail.com
37	Loni 51219	Loknete Dr. Balasaheb Vikhe Patil (Padma Bhushan Awardee), Pravara Rural Education Society's, College of Agriculture, Loni, A/P: - Loni Kd., Tal-Rahata, Dist- Ahmednagar - 413 713 Contact No: 02422 272792, 9527019970 College E-mail: principal.agriloni@pravara.in, h.lonicoa51219@gmail.com c.lonicoa51219@gmail.com	Prof. Dilip M. Mahale Mob. No. - 9423787414 Email: principal.agriloni@pravara.in	Dr. Vikram N. Anap Mob. No. - 9527019970 Email: vikram.anap@pravara.in
38	Viladghat 51213	Dr. Vithalrao Vikhe Patil Foundation's College of Agriculture, Wadgaon Gupta (Viladghat), P.O. MIDC, Tal- Rahuri, Dist- Ahilyanagar - 414 111 Contact No: 9422859769, 8554990246, 02412327180, 84 Email: vikheagri@gmail.com, h.viladghatcoa51213@gmail.com, c.viladghatcoa51213@gmail.com	Dr. Madhukar Bhimraj Dhonde Mob. No.-8554990246 Email: vikheagri@gmail.com	Dr. Haribhau Laxman Shirsath Mob. No.- 9422859769 / 9420396920 Email: hlshirsath@gmail.com

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
39	Ghargaon 51220	Saikrupa College of Agriculture, Ghargaon, Shrigonda, Dist-Ahmednagar, Pin- 413728 Ph. No.: 02487- 272525, 7378309260 Email: saikrupabscagri@gmail.com h.ghargaoncoa51220@gmail.com c.ghargaoncoa51220@gmail.com	Dr. Kishor Hanumant Nimbalkar Mob. No. - 7378309260 Email: saikrupabscagri@gmail.com	Prof. J. S. Rathod Mob. No. - 9284731265 Email: jaypal1536rathod@gmail.com
40	KK Wagh-Nashik 54284	Karmaveer Kakasaheb Wagh College of Agriculture, Saraswati nagar, Panchavati, Nashik - 422 003 Office : (+91)(0253)2555202,2555224,2555 221 , Fax No. : (0253) 2303103 E-mail Id: principal-bscagri@kkwagh.edu.in	Dr. Satishkumar Muralidhar Hadole Mob. No. - 9422534228 Email: smhadole@kkwagh.edu.in	Mrs. Archana Chetan Jadhav Mob. No. - 9422935002 Email: acjadhav@kkwagh.edu.in
41	SVKM's COA, Shirpur 52175	SVKM's College of Agriculture, Tardi, Shirpur, Dist- Dhule, 425405 Mo. No:- 8888893586, 8421337858, 8767180032 E-mail: principal.coa@svkm.ac.in	Dr. Indarchand Chavan Mob. No. 8888893586 Email: Indarchand.Chavan@nmims .edu	Dr. Nitin Misal Mob. No. 8767180032 Email: Nitin.Misal@nmims.edu
42	Dondaicha 52176	Vikasratna Sarkarsaheb Rawal, College of Agriculture, Dondaicua, Dadasaheb Rawal Knowelge City Mandal road, Dondaicha, tal- Shindkheda, Dist- Dhule Pin- 425406 Phone no. With STD Code:02566 - 299514 Mo. No:- 9423025364 E-mail: principall.acdondaicha@gmail.com / principal@acdondaicha.ac.in	Prof. R. B. Rajput Mob. No. :9423025364 E-Mail ID: ruppriya13@gmail.com	Prof. L. A. Girase Mob. No. : 9370987711 E-Mail ID: lgirase1000@ gmail.com
VI. Pune Region				
43	Narayangaon 6222A	College of Agri.Business Management, Narayangaon, Tal- Junnar, Dist. Pune - 410504 Ph. No. 9730804768 E-Mail: maliprashikshan@rediffmail.com / principalgmkrisshi@gmail.com h.narayangaoncoabm6222a@gmail.com c.narayangaoncoabm6222a@gmail.com	Dr. Milind Bhimraj Bhujbal Mob. No. - 9766692514 E-Mail: milindbhujbal111@gmail.com	Mr.Radhakrishna Navnath Gaikwad Mob. No. - 9860492070 Email: rngaikwad1979@gmail.com
44	Phaltan 64123	Phaltan Education Society's College of Agriculture, Phaltan Malojiraje Shaikshnik Sankul, Jinti Naka, Phaltan Tal. Phaltan Dist Satara- 415523 h.phaltancoa6407a@gmail.com c.phaltancoa6407a@gmail.com	Dr. Sagar Dattatray Nimbalkar Mob. No. - 9423884887. E-Mail: sdnimbalkar1979@gmail.com	Prof. Amitkumar Dhondiram Patil Mob. No. - 7588627323/7410063263 E-Mail: patilak1976@gmail.com

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
45	Rajmachi 6461A	Dadasaheb Mokashi College of Agriculture, Rajmachi, Tal- Karad, Dist. Satara, -. 415110 Contact No. 9975233273, 8446909513 Email:rcpycmou6461a@gmail.com h.rajmachicoa6461a@gmail.com c.rajmachicoa6461a@gmail.com	Dr. Kiran Shankar Ghutukade Mob. No. - 9975233273 Email : ghutukadekiran@gmail.com	Dr. Somnath Madhukar Ghadage Mob. No. - 8446909513 E-Mail: somnathghadage@gmail.com
46	Solapur 6517A	Shabari Krishi Pratishthan Krishi Vigyan Kendra, Solapur, 22/1 Solapur-Barshi Road, At. Khed, Po. Kegaon, Tal. North Solapur, Dist. Solapur-413255 Mob: 9422370798 Ph. No. 0217- 2990563, 2990564 cc.6517aycmou@gmail.com h.solapurkvk6517a@gmail.com c.solapurkvk6517a@gmail.com	Dr. Lalasaheb Raosaheb Tambade Mob. No. - 8411894295 E-Mail- lrtambade@yahoo.com, ch.6517aycmou@gmail.com	Mr. Pradeepkumar Ashok Gonjari Mob. No. - 9422370798 E-Mail: gonjaripa9998@gmail.com , cc.6517aycmou@gmail.com
47	Baramati COA62341	Dr.Sharadchandra Pawar College of Agriculture, Baramati Sharadanager, Malegaon Colony, Taluka- Baramati, Dist. Pune - 413722 Ph. No. 02112-255518 agricolbmt@rediffmail.com h.baramaticoa62341@gmail.com c.baramaticoa62341@gmail.com	Prof. Nalawade N. A. Mob. No. - 7350248069 E-Mail: nilesh.nalawade@gmail.com	Prof. Jambhale A. A. Mob. No. - 9422518159 E-Mail: artibhoite@gmail.com
48	Akluj 65106	Ratnai College of Agriculture, Akluj, Near Sayyajiraje Waterpark Anandnagar Akluj, Tal.Malshiras Dist. Solapur – 413101 agri.akluj@gmail.com, rcpycmou65106@gmail.com Ph. No. (02185) 227191 h.aklujcoa65106@gmail.com c.aklujcoa65106@gmail.com	Prof. Raviraj Ganeshrao Nalawade Mob. No. - 9860875729	Dr. Bandopant Arun Shinde Mob. No. - 9359779697 Email: banduashinde@gmail.com
49	Wadala 6587A	Lokmangal College of Agriculture, Wadala, Tal- North Solapur, Dist. Solapur – 413222 Contact No: +91 9923004691 College e-mail- lokmangalagriculture@gmail.com, h.wadalacoa6587a@gmail.com, c.wadalacoa6587a@gmail.com	Dr. Sachin Chandrakant Phuge Mob. No. - 9921489601 E-mail: sachin.phuge@gmail.com	Mr. Ganesh V. Jadhav Mob. No. - 9518909548 E-Mail: ganseshjadhav276@gmail.com
50	Urulikanchan 6211A	BAIF Development Research Foundation, Urulikanchan, Tal- Haveli Dist. Pune – 412202 Ph. No. - 09834652128 / 09834662093 h.urulikanchanbaif6211a@gmail.com c.urulikanchanbaif6211a@gmail.com	Dr. Jayant R. Khadse Mob. No. - 9421056712 E-Mail: jayant.khadse@baif.org.in	Mr. Sunil R. Joshi Mob. No. - 8275257925 / 7083993503 Email : sunil.joshi@baif.org.in

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
51	Rethare 6455A	Jaywantrao Bhosale Krishna College Of Agriculture, Rethare BK, Tal-Karad, Dist. Satara – 415108 Mob .9518515329, 8275456243 Ph. No. 02164266625 Fax. No 02164266420 krishnaagricollege.retharebk@gmail.com h.retharecoa6455a@gmail.com c.retharecoa6455a@gmail.com	Dr. Ashok Laxman Pharande Mob. No. - 9834849907 Email: a_pharande@rediffmail.com	Prof. Shankarrao Shivaji Babar Mob. No. - 9834276011 E-Mail: shankarraobabar2015@gmail.com
52	Yeshwantnagar – Karad 64122	Sahyadri College of Agriculture Yeshwantnagar, Tal. -Karad, Dist. Satara-415 115 Contact No.- 02164-252533, 8956015501–05, sahyadriagricollege@gmail.com	Sunil Laxman Rathod Mob. No. – 7397902830 E-Mail: sunilrathod048@gmail.com	Dhruvaraj Narsingrao Sawant Mob. No. - 9657796719 E-Mail: dhruvaraj08@rediffmail.com
53	Daulatnagar 64124	Loknete Balasaheb Desai College of Agriculture, Daulatnagar (Marali) Tal-Patan, Dist-Satara-415211	Dr. Shinde S. M. Mob. No. -9921443029 E-Mail: sachinhortshinde@gmail.com	Prof. Landge S. K. Mob. No. -9579438787 E-Mail:samirlandge1995@gmail.com
VII. Kolhapur Region				
54	Talsande COA 71191	Dr. D. Y. Patil Collage of Agriculture, A/P: Talsande, Tal. Hatkangale, Dist : Kolhapur - 416112 Contact No: 9881240889 College e-mail: rckycmou71191@gmail.com principal.dypcaet@yahoo.in, h.talsandeco71191@gmail.com c.talsandeco71191@gmail.com	Mr. Shelar D. N. Mob. No. - 9764217677 E-Mail: shelar2007@rediffmail.com	Mr. Patil R. R. Mob. No. - 7875024823 E-Mail: ranjeetpatil567@gmail.com
55	Kadegaon 7286A	Bharati Vidyapeeth's Loknete Mohanrao Kadam College of Agriculture, Hingangaon (kh.), Tal-Kadegaon, Dist-Sangli - 415 305 h.kadegaoncoa7286a@gmail.com c.kadegaoncoa7286a@gmail.com	Dr. Adhikrao Dhanaji Jadhav Mob. No. - 9822701925 E-Mail : h.kadegaoncoa7286a@gmail.com	Dr. Yuvraj Subhashrao Jadhav Mob. No. - 7588586958 E-Mail : yuvrajadhav5@rediffmail.com c.kadegaoncoa7286a@gmail.com
56	Sangli 7287A	Rajarshi Chhatrapati Shahu Maharaj College of Agri-Business Management, Willingdon College Campus, Vishrambag, opposite to new collector office Dist. Sangli-416415 Ph. No. – 02332601147 h.sanglicoabm7287a@gmail.com c.sanglicoabm7287a@gmail.com	Dr. Archana Amruta Shinde Mob. No. - 9960223882 E-Mail: archana.shinde@despune.org	Mr. Santosh Abaso Kadam Mob. No. - 9921114819 E-Mail: santosh.kadam@despune.org

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
57	Kirlos 7446A	Chhatrpati Shivaji College of Agriculture, Kirlos-Oros, Navnagar Vikas Pradhikaran, Plot No-160, Sindhudurgnagari, Oros, Tal-Kiudal, Dist-Sindhudurg - 416812 Mob. No- 9423947781 E-Mail:rckycmou7446a@gmail.com h.kirloscoa7446a@gmail.com c.kirloscoa7446a@gmail.com	Dr. S. S. Bhende Mob. No. - 9421189721 E-Mail: Drbhendess.hort@gmail.com	Mrs. Bhavana Shiva Patade Mob. No. - 9421262321 E-Mail: bhavanaptd@gmail.com
58	Phondaghat 7458A	Rajaram Marathe College of Agriculture, Phondaghat, A/P. Phondaghat, Tal.- Kankavali, Dist. Sindhudurg – 416601 Ph. No.-02367-245410 rckycmou7458a@gmail.com h.phondaghatcoa7458a@gmail.com c.phondaghatcoa7458a@gmail.com	Mr. Pankaj Ramchandra Sante Mob. No. - 8208862432 Email: pankajrs735@gmail.com	Mr. Sairam Sarjerao Chavan Mob. No. - 8888564733 E-Mail: sairamchavan1999@gmail.com
VIII. Nanded Region				
59	Latur 84112	Manjara Krishi Vigyan Kendra, Latur Additional MIDC Plot No. P-160, Harangul (B), Post-Gangapur, Barshi Road, Latur-413531 Tal- Latur, Dist. Latur - 413531 Ph. No. 9404957511 h.laturkvk84112@gmail.com c.laturkvk84112@gmail.com	Dr. Digrase Sachin Swaruuprao Mob. No. - 9404957511 E-Mail: kvklaturms@gmail.com	Mr. Bendre Satish Bhagwanrao Mob. No. - 9422469021 E-Mail: satishbedre@gmail.com
60	Parbhani 8708A	Krishi Vigyan Kendra, Jintur Road, Parbhani Tal & Dist.- Parbhani - 431 401 Ph. No.-02452 – 223045 kvkpbn94@yahoo.co.in h.parbhanikvk8708a@gmail.com c.parbhanikvk8708a@gmail.com	Dr. Prashant Bhanudasrao Bhosale Mob No.- 9421386929 E-Mail: prashu.mau@gmail.com	Mr. Amit Audumbar Tupe Mob. No.- 9860370000 E-Mail: amittupe@gmail.com
61	Tondapur KVK 8806A	Krishi Vigyan Kendra, Tondapur Po. Waranga phata, Tal. Kalamnuri Dist. Hingoli-431701 kvkHINGOLI@gmail.com h.tondapurkvk8806a@gmail.com c.tondapurkvk8806a@gmail.com	Dr. P.P.Shelke, Mob. No. - 9765390976 Email: ppschelke@gmail.com	Mr. Anil. P. Olambe Mob. No. - 7588153193 E-Mail: apolambe@gmail.com
62	Sagroli 85209	Krishi Vigyan Kendra, Sharda Nagar, Sagroli Tal- Biloli, Dist. Nanded - 431731 Ph. No.- 9049388323, 02465-227757 ssm.kvlearning@gmail.com h.sagrolikvk85209@gmail.com c.sagrolikvk85209@gmail.com	Dr. Madhuri Revanwar Mob. No. - 9403962014 E-Mail: head@kvksagroli.co.in	Prof. Venkat Pandharinath Shinde Mob. No. - 9049388323 E-Mail: ssm.kvlearning@gmail.com
63	Naigaon 8570A	College of Agriculture, Naigaon (Bz.), Dist.Nanded - 431709 Phone:02465262401	Dr. R. G. Nadre Mob. No. - 9422876131, E-mail:	Mr. S. M. Talane Mob. No. - 9503508041 E-mail: sambhajitalane@gmail.com

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address &	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
		Fax:02465-263399 cannaigaon@gmail.com h.naigaoncoa8570a@gmail.com c.naigaoncoa8570a@gmail.com	cannaigaon@gmail.com.com	
64	Tondapur COA 8827A	College of Agriculture, At. Post. Warangaphata Tondapur, Tal-Kalamnuri, Dist-Hingoli-431701 h.tondapurcoa8827a@gmail.com c.tondapurcoa8827a@gmail.com	Dr. Katkar M. G. Mob. No. - 9370861606 E-Mail: mkatkar8@gmail.com	Mr. Malode N. W. Mob. No. - 9657936736 E-Mail : mnagesh22@rediffmail.com
65	Markhel 85198	Netaji Sbbaschandra Bose College of Agriculture, Markhel, Tal-Degloor, Dist. Nanded - 431718 nsbagrimarkhel@gmail.com h.markhelcoa85198@gmail.com c.markhelcoa85198@gmail.com	Manohar Ramling mule Mob. No. - 7507025409 Email. manoharmule71@gmail.com	Mr. Ajinath Ankush Waghmode Mob. No. - 9665116571 E-Mail: ajinath63@gmail.com
66	Udgir 8481A	College of Agriculture, Dongarshelki Tanda, Udgir, Tal-Udgir, Dist. Latur- 413517 h.udgircoa8481a@gmail.com c.udgircoa8481a@gmail.com	Dr. D.G.panpatte Mob. No. - 9773432318 E-Mail: dgpanpatte@gmail.com	Dr. S.B.Mane Mob. No. - 9657578551 E-Mail: maneshivaji82@gmail.com
67	Parbhani COA 8760A	Rajiv Gandhi College Of Agriculture, Tal- Parbhani, Dist. Parbhani – 431401 Contact No: 9423443378, rgcaycmou@gmail.com h.parbhanicoa8760a@gmail.com c.parbhanicoa8760a@gmail.com	Dr. D. B. Pawar Mob. No. - 9604480158 Email: moredharti966@gmail.com	Dr. G.G. Jogdand Mob. No. - 9423443378 E-Mail: ggjogdand@gmail.com
68	Warpud COA 87151	Dadahari Gramvikas Sevabhavi Sanstha Warpud Late Ambadasrao Warpudkar College of Agriculture, Warpud, Tq. & Dist. Parbhani-431401 Mo. No: 8668998018,9404045555 Email: Lateawagricollege@gmail.com	Dr. R. B. Raner Mob.No.- 9511277024 E-Mail: ramraner22@gmail.com	Miss Gaikwad R. N. Mob. No.: 9307495908 Email: rutujagaikwad5043@gmail.com

10. मुक्त विद्यापीठ विभागीय केंद्रे

1. **अमरावती:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे अमरावती विभागीय केंद्र, व्ही. एम. व्ही. वलगाव रोड, पोस्ट व्ही. एम. व्ही., अमरावती-444604, फोन (0721) 2531445, 2531210 फॅक्स (0721) 2531444 मो.: 9422247292
(कार्यक्षेत्र: अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवतमाळ)
2. **छत्रपती संभाजीनगर:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे छत्रपती संभाजीनगर विभागीय केंद्र, सर्व्हे नं.41, सैनिकी मुलांच्या वसतिगृहाजवळ, नंदनवन कॉलनी, छावणी, छत्रपती संभाजीनगर- 431002 फोन (0240) 2371066, 2371077 फॅक्स (0240) 2371088 मो.: 9422247293
(कार्यक्षेत्र: छत्रपती संभाजीनगर, जालना, बीड, धाराशिव)
3. **मुंबई:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे मुंबई विभागीय केंद्र, द्वारा जगन्नाथ शंकरशेठ म.न.पा.ची मराठी प्राथमिक शाळा, दुसरा मजला, फ्रेअर ब्रीज (साऊथ), नाना चौक, ग्रॅंट रोड (प.)-400 007
फोन (022) 23874180, 23874183, 23874177 फॅक्स (022) 23874187 मो.: 9967834965
(कार्यक्षेत्र: मुंबई, ठाणे, रायगड, पालघर)
4. **नागपूर:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नागपूर विभागीय केंद्र, सुभेदार हॉल, विद्यापीठ क्रीडा परिसर, लॉ कॉलेज कॅम्पस, रविनगर चौक, नागपूर-440 001, फोन (0712) 2553724, 2553725 मो.: 9422247295
(कार्यक्षेत्र: नागपूर, चंद्रपूर, वर्धा, भंडारा, गडचिरोली, गोंदिया)
5. **नाशिक:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नाशिक विभागीय केंद्र, नाशिक महानगरपालिकेची जुनी इमारत, दुसरा मजला, नवीन पंडित कॉलनी, नाशिक -422 002, फोन (0253) 2317063, 2576756 मो.: 9422247297
(कार्यक्षेत्र: नाशिक, धुळे, जळगाव, अहिल्यानगर, नंदूरबार)
6. **पुणे:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे पुणे विभागीय केंद्र, शाहीर अण्णाभाऊ साठे प्रशालागृह, महापालिका शाळा क्र.5 (मुलांची), 654, सदाशिव पेठ हौदासमोर, कुमठेकर मार्ग, पुणे -411 030,
फोन (020) 24457914, 24491107, मो.: 9422242298
(कार्यक्षेत्र: पुणे, सातारा, सोलापूर)
7. **कोल्हापूर:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे कोल्हापूर विभागीय केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ परिसर पोस्ट ऑफीसजवळ, विद्यानगर कोल्हापूर-416 004, फोन (0231) 2607022, 2607023मो.: 9422247294
(कार्यक्षेत्र: कोल्हापूर, सांगली, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग)
8. **नांदेड:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नांदेड विभागीय केंद्र, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ परिसर, नानकवाडी कमान, सैनिकी मुलांचे वसतिगृहाशेजारी, झरी रोड, विष्णूपूरी, नांदेड-431 603, फोन (02462) 229940, 283038फॅक्स (02462) 229950, 7276066398
(कार्यक्षेत्र: नांदेड, परभणी, लातूर, हिंगोली)

11. विद्यापीठ संपर्कसूची

फक्त कृषि अभ्यासकेंद्रावरील केंद्रप्रमुख आणि केंद्रसंयोजक यांनीच आपल्या कामाच्या स्वरूपानुसार खालील व्यक्तींशी संपर्क साधावा. मात्र विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या कोणत्याही अडचणींच्या संदर्भात फक्त केंद्रांशीच संपर्क साधणे अपेक्षित आहे.

खालील व्यक्तींशी संपर्क साधावा. मात्र विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या कोणत्याही अडचणींच्या संदर्भात फक्त अभ्यासकेंद्रांशीच संपर्क साधणे अपेक्षित आहे.

1. शैक्षणिक धोरण आणि अभ्यासकेंद्र व्यवस्थापन :

प्रा. (डॉ.) माधुरी सोनवणे,

संचालक,

कृषिविज्ञान विद्याशाखा,

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222

फोन: (0253) 2230340

2. कृषि शिक्षणक्रम प्रवेश प्रक्रियेसंबंधी :

श्री. दीपक जाधव, वरिष्ठ सहायक,

कृषि विज्ञान विद्याशाखा,

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222

फोन: (0253) 2230340

श्रीमती. तेजस्वी पवार, सहायक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा,

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222

फोन: (0253) 2230340

3. कृषि शिक्षणक्रम प्रवेश नोंदणीसंबंधी- नोंदणी कक्ष :

उपकुलसचिव, नोंदणी कक्ष

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222

फोन: (0253) 2230580, 2231714, 2231715, 2230106, 2230580

4. ऑनलाइन प्रवेशातील तांत्रिक अडचणींसाठी :

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222

मोबाईल क्रमांक : 9307579874, 9307567182, 9272046725

ई-मेल: nondani@ycmou.digitaluniversity.ac

5. पुस्तक वितरणासंबंधी :

प्रमुख, ग्रंथ भांडार व वितरण कक्ष

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222

फोन : (0253) 2230107, 2230106

6. **कृषि शिक्षणक्रम परीक्षा वेळापत्रक व निकालासंबंधी :**
उपकुलसचिव, युनिट-3, परीक्षा विभाग
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222
फोन : (0253) 2230013
ई-मेल : unit3@ycmou.digitaluniversity.ac
- सहायक, युनिट-3, परीक्षा विभाग,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222
फोन : (0253) 2230013
ई-मेल : unit3@ycmou.digitaluniversity.ac
ई-मेल: result@ycmou.digitaluniversity.ac
7. **ऑनलाईन शुल्काबाबत चौकशी:**
ई-मेल : ycmou_support@unisuite.in
8. **परीक्षा आयोजन, ऑनलाईन परीक्षा फॉर्म आणि निकाल इत्यादींशी संबंधित बाबी :**
उपकुलसचिव, युनिट-3, परीक्षा विभाग
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222
फोन : (0253) 2230013
ई-मेल : unit3@ycmou.digitaluniversity.ac
9. **परीक्षा आणि पदवी प्रदान संबंधित बाबी/तक्रारी :**
उपकुलसचिव, परीक्षा विभाग
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222
फोन: (0253) 2231479 / 2230013
ई-मेल: coe@ycmou.digitaluniversity.ac

12. सर्व कृषि शिक्षणक्रम विद्यार्थ्यांसाठी सर्वसाधारण सूचना

1. एका विद्यार्थ्यास एका वेळी केवळ एकाच कृषि अभ्यासकेंद्रावर एकाच कृषि शिक्षणक्रमासाठी प्रवेश घेता येईल.
2. कृषि शिक्षणक्रमासाठी घेतलेला प्रवेश रद्द केल्यास विद्यार्थ्यास प्रवेश शुल्काचा कोणताही भाग परत केला जात नाही.
3. शिक्षणक्रम शुल्कामध्ये सर्व प्रकारच्या शुल्कांचा समावेश आहे. मात्र पुनर्परीक्षा देणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी विहित परीक्षा शुल्कासह पुनर्परीक्षा अर्ज नवीन प्रवेश कालावधीमध्येच कृषि अभ्यासकेंद्रावर जमा करावेत आणि अंतर्गत परीक्षेला वेळापत्रकाप्रमाणे वेळोवेळी उपस्थित रहावे.
4. पुनर्परीक्षार्थी विद्यार्थ्यांनी अंतिम परीक्षेसाठी एक अथवा अधिक पेपरसाठी एकूण परीक्षा शुल्क म्हणून विहित परीक्षा शुल्क भरावे लागेल.
5. विद्यापीठाला आपण वेळोवेळी केलेला पत्रव्यवहार, फी भरल्याच्या पावत्या, बँक चलन यासाठी स्वतंत्र फाईल तयार करावी. विद्यापीठाने दिलेला कायम नोंदणी क्रमांक (PRN = Permanent Registration Number) प्रत्येक वेळी पत्रव्यवहार करताना लिहिणे आवश्यक आहे. आपला PRN मुक्त कृषि अभ्यासकेंद्राकडून प्राप्त करून घ्यावा.
6. सर्व कृषि शिक्षणक्रमांसाठी सर्व मुक्त कृषिअभ्यास केंद्रांवर पहिले संपर्कसत्र यावर्षी 1 ऑगस्ट रोजी सकाळी 10.00 वाजता सुरू होईल. आपण कृषि अभ्यासकेंद्राकडून संपर्क करूनच अभ्यासकेंद्रावर संपर्क सत्रासाठी उपस्थित राहावे. आपण प्रवेश घेतलेल्या शिक्षणक्रमाची पुस्तके मुक्त कृषि अभ्यासकेंद्रावरून प्राप्त करून घ्यावीत. याबाबत विद्यापीठाशी कोणताही पत्रव्यवहार करू नये.
7. एकूण 36 संपर्क सत्रांपैकी किमान 80% म्हणजे एकूण 29 संपर्कसत्रांना उपस्थित नसलेल्या विद्यार्थ्यांना अंतिम परीक्षेला बसता येत नाही. आपण प्रवेश घेतलेल्या मुक्त कृषि अभ्यासकेंद्रावरच अंतिम परीक्षेला उपस्थित राहणे बंधनकारक आहे.
8. महाराष्ट्रातील सर्व कृषि अभ्यासकेंद्रांवर खालील वेळापत्रकाप्रमाणे सकाळी 10 ते 1 वाजता बौद्धिक भाग आणि दुपारी 2 ते 5 वाजता प्रात्यक्षिक भाग याप्रमाणे संपर्कसत्रे होतील.
9. आपण प्रवेश घेतलेल्या शिक्षणक्रमास बौद्धिक आणि प्रात्यक्षिक संपर्क सत्रांना स्वतंत्रपणे 80% पेक्षा कमी उपस्थिती असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अंतिम परीक्षेला बसता येणार नाही.
10. नियमीत (Regular) विद्यार्थ्यांची अंतर्गत परीक्षा सकाळी 10:00 ते 12:30 या वेळेत होईल. (बौद्धिक परीक्षा पेपर- सकाळी 10:00 ते 10:30 आणि प्रात्यक्षिक परीक्षा पेपर सकाळी 10:30 ते 12:30 वाजता) आणि पुनर्परीक्षार्थी (Repeater) विद्यार्थ्यांची परीक्षा दुपारी 14:00 ते 16:30 या वेळेत होईल. (बौद्धिक परीक्षा पेपर- दुपारी 14:00 ते 14:30 आणि प्रात्यक्षिक परीक्षा पेपर दुपारी 14:30 ते 16:30 वाजता).
11. नियमीत (Regular) विद्यार्थी व पुनर्परीक्षार्थी (Repeater) विद्यार्थ्यांसाठी स्वतंत्र प्रश्नपत्रिका काढण्यात यावी.

13. सर्व कृषि शिक्षणक्रमांसाठी संपर्कसत्र वेळापत्रक

माळी प्रशिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026)

संपर्क- सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-101	T: 1. फळे, भाजीपाला आणि फुलांचे महत्त्व; 2. फळे, भाजीपाला आणि फुलझाडांसाठी हवामान; 3. फळे, भाजीपाला आणि फुलझाडांसाठी लागणारी जमीन P : 1. परसबागेचा नकाशा तयार करून आखणी करणे, 2. बागेतील जमिनीची तपासणी व माती परीक्षण करणे
03	10.08.2025	AGR-101	T: 1. फळझाडे, भाजीपाला व फुलझाडे यांच्या लागवडीच्या पद्धती, 2. बागेसाठी जमीन, तिचा विकास आणि संरक्षण, 3. बागेची आखणी आणि लागवड P: 1. बागेतील झाडाझुडपांची खड्डा खोदून लागवड, 2. बागेतील कुंड्यांची निवड करून झाडे लावणे
04	17.08.2025	AGR-101	T: 1. झाडांच्या वाढीसाठी आवश्यक अन्नद्रव्ये, 2. सेंद्रिय आणि रासायनिक खते, 3. बागेसाठी पाण्याचे नियोजन P: 1. बागकामासाठी लागणाऱ्या साधनांची ओळख आणि वापर करणे, 2. काडीकचऱ्यापासून कंपोस्ट खत तयार करणे
05	23.08.2025	AGR-101	T: 1. बागेमध्ये आच्छादनाचा वापर, 2. बागेतील झाडांची छाटणी, वळण आणि आधार देणे, 3. उत्पादन वाढविण्याच्या विशेष पद्धती P: 1. घरच्या घरी गांडूळखत (व्हर्मिकंपोस्ट) तयार करणे
06	24.08.2025	AGR-101	T: 1. बागेमध्ये संजीवकांचा वापर, 2. बागेतील आंतरपिके आणि आंतरमशागत, 3. तणे आणि तणांचे नियंत्रण P: 1. बागेतील झाडांना पाणी देणे
07	31.08.2025	AGR-101	T: 1. बागेतील रोग आणि त्यांचे नियंत्रण, 2. बागेतील किडी आणि त्यांचे नियंत्रण, 3. फळांची काढणी व हाताळणी P: 1. बागेतील झाडांना खते देणे
08	07.09.2025	AGR-101	T: 1. भाजीपाला काढणी व हाताळणी, 2. फुलांची काढणी व हाताळणी, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. बागेतील झाडांना आधार देणे व संरक्षण करणे
09	13.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
10	14.09.2025	AGR-102	T: 1. आंबा व काजू लागवड, 2. केळी आणि लिंबूवर्गीय फळझाडांची लागवड, 3. नारळ, सुपारी आणि चिकू लागवड P: 1. बागेतील झाडांना आधार व वळण देणे, 2. झाडांना खते देण्याच्या पद्धतीचा अभ्यास करणे
11	21.09.2025	AGR-102	T: 1. पेरू, पपई व अंजीर लागवड, 2. डाळिंब व आवळा लागवड, 3. चिंच, बोर, सीताफळ लागवड P: 1. पॉलीटनेलमध्ये भाजीपाला व फुलझाडांची रोपे तयार करणे, 2. आंबा मोहोराचे संरक्षण करणे

संपर्क- सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासकम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
12	27.09.2025	AGR-102	T: 1. टोमॅटो, वांगी व मिरची लागवड, 2. कोबीवर्गीय भाज्यांची लागवड, 3. वेलवर्गीय भाज्यांची लागवड P: 1. बोरीच्या झाडांची छाटणी करणे, 2. फळझाडांचा बहार धरणे
13	28.09.2025	AGR-102	T: 1. शेंगावर्गीय भाज्यांची लागवड, 2. कांदा, लसूण, बटाटा व भेंडी लागवड, 3. मूळभाज्या आणि कंदभाज्या लागवड, P: 1. वेलवर्गीय भाज्यांची बांधणी करणे
14	05.10.2025	AGR-102	T: 1. पालेभाज्यांची लागवड, 2. शेवगा, कढीपत्ता व हादगा लागवड, 3. अपारंपरिक भाजीपाला लागवड P: 1. कंदवर्गीय फुलझाडांची लागवड करणे
15	11.10.2025	AGR-102	T: 1. गुलाब, झेंडू, अँस्टर व झिनिया लागवड; 2. कार्नेशन, जरबेरा व आर्किड लागवड; 3. शेवंती, डेलिया व गेलार्डिया लागवड P: 1. गुलाबाची छाटणी करणे
16	12.10.2025	AGR-102	T: 1. निशिंगंधा, ग्लॅंडओलस व लिली लागवड; 2. जस्मीनची लागवड P: 1. फळे, भाजीपाला व फुलांची परिपक्वतेच्या लक्षणांवरून काढणी करणे
17	25.10.2025	AGR-102 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. फळे, भाजीपाला, फुले प्रक्रिया व मूल्यवृद्धी 2. तुती, स्ट्रॉबेरी उत्पादन तंत्रज्ञान 3. फणस, कोकम, अननस उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. आंबा, आवळा व डाळिंब प्रक्रिया तंत्रज्ञानाचा अभ्यास करणे, 2. टोमॅटो व पालेभाज्या प्रक्रिया तंत्रज्ञानाचा अभ्यास करणे.
18	26.10.2025	AGR-102 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. अँक्वॉकॅडो, जांभूळ, करवंद उत्पादन तंत्रज्ञान 2. मसाला पिकांचे उत्पादन तंत्रज्ञान 3. परसबागेतील सॅन्ड्रिय पिक उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. मसाला पिकांची ओळख व लागवड तंत्रज्ञानाचा अभ्यास करणे
19	02.11.2025	AGR-102 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. आळिंबी आणि स्फिरुलिना उत्पादन तंत्रज्ञान 2. सुगंधी व औषधी वनस्पती उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. नियंत्रित वातावरणातील पिक उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. आळिंबी आणि स्फिरुलिना उत्पादन पद्धतींचा अभ्यास करणे.
20	08.11.2025	AGR-102 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. रोपवाटिका व बागेतील यांत्रिकीकरण पद्धती, 2. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. आधुनिक भाजीपाला रोपवाटिकेतील तंत्रज्ञानाचा अभ्यास करणे.
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-103	T: 1. रोपवाटिका स्थापनेची कार्यपद्धती, 2. रोपवाटिकेसाठी जागेची निवड आणि पूर्वतयारी, 3. रोपवाटिकेतील मातृवृक्षाची लागवड आणि संगोपन P: 1. रोपवाटिकेचा नकाशा/आराखडा तयार करून आखणी करणे, 2. रोपवाटिकेसाठी लागणाऱ्या विविध साहित्य व साधनांचा अभ्यास.
23	22.11.2025	AGR-103	T: 1. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धीसाठी माध्यमे आणि साहित्य, 2. रोपवाटिकेसाठी विविध हत्यारे व अवजारे, 3. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धी गृहे P: 1. रोपवाटिकेमधील अभिवृद्धी माध्यमांचा अभ्यास करणे, 2. वनस्पतींची बियांपासून अभिवृद्धी करणे
24	23.11.2025	AGR-103	T: 1. रोपवाटिकेत झाडांची शाखीय अभिवृद्धी व उत्तिसंवर्धन, 2. रोपवाटिकेतील झाडांची बियांपासून अभिवृद्धी, 3. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धीसाठी संजीवकाचा वापर P: 1. वनस्पतींची शाखीय पद्धतीने अभिवृद्धी करणे, 2. रोपवाटिकेत वाफे तयार करून

संपर्क- सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
			ते निर्जंतुक करणे
25	30.11.2025	AGR-103	T: 1. रोपवाटिकेत झाडांच्या कलमा-रोपांचे संरक्षण, 2. रोपवाटिकेमधील झाडांच्या कलमांची निगा, 3. कलमा रोपांचे विक्रीसाठी संस्करण P: 1. कलमा-रोपांची बदलणी / पुनर्लागवड करणे
26	07.12.2025	AGR-103	T: 1. रोपवाटिकेतील मजुर व्यवस्थापन, 2. कलमा-रोपांचे विक्रीसाठी वर्गिकरण व प्रदर्शनीय मांडणी, 3. रोपवाटिकेतील वाफे आणि गृहांचे निर्जंतुकीकरण P: 1. रोपवाटिकेत अभिवृद्धीसाठी लागणाऱ्या विविध संजीवकांची द्रावणे, मिश्रणे करणे
27	13.12.2025	AGR-103	T: 1. प्लॅन्ट लायबरी संकल्पना व कार्यपद्धती, 2. रोपवाटिकेतील वर्षभरातील निविष्टा व कामांचे नियोजन, 3. रोपवाटिकेतील खर्चाचे अंदाजपत्रक व आर्थिक नियोजन P: 1. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धिगृहांचा अभ्यास करणे
28	14.12.2025	AGR-103	T: 1. शासनाच्या रोपवाटिका विकास योजना, 2. रोपवाटिकेचे अर्थशास्त्र, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. रोपवाटिकेत कामाचे आणि खर्चाचे अंदाजपत्रक तयार करणे
29	21.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
30	27.12.2025	AGR-104	T: 1. परसबाग, 2. बागबगिचा आराखडा, 3. बागेतील सजीव आणि निर्जीव घटक P: 1. परसबागेचा आराखडा तयार करणे, 2. प्रांगणउद्यानातील सजीव, निर्जीव घटक मांडणीचा अभ्यास करणे
31	28.12.2025	AGR-104	T: 1. बागेतील बांधकामे, 2. हिरवळीचे प्रकार, 3. बागेतील झुडपांचे प्रकार P: 1. बागेतील झाडांचे संरक्षण करणे, 2. बागेत हिरवळ (लॉन) तयार करणे
32	04.01.2026	AGR-104	T: 1. कुंपण आणि कडांचे प्रकार, 2. शोभिवंत पानांची, फुलांची झुडपे, 3. घरात ठेवण्यासाठी शोभिवंत झाडांची निवड P: 1. पाण्यातील वनस्पतींची लागवड करणे, 2. मातीव्यतिरिक्त माध्यमांचा उपयोग करून झाडांची लागवड
33	10.01.2026	AGR-104	T: 1. निवडुंगाचे प्रकार, 2. लतावेलींचे प्रकार, 3. माड (पाम) आणि बांबू P: 1. काचपात्रातील बाग तयार करणे
34	11.01.2026	AGR-104	T: 1. ऑर्किड, 2. वामन वृक्ष (बोनसाय), 3. पाण्यात वाढणाऱ्या शोभिवंत वनस्पती P: 1. टांगण्यासाठी (हॅंगिंग बास्केट) कुंड्या तयार करणे
35	18.01.2026	AGR-104	T: 1. प्रेक्षणीय झाडे, 2. गच्चीवरील बाग, 3. खडकबाग P: 1. झाडांपासून बोन्साय तयार करणे
36	24.01.2026	AGR-104	T: 1. पुष्परचना, 2. प्रदर्शनात सहभाग, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. फुलांच्या विविध पुष्परचनांचा अभ्यास करणे
37	25.01.2026		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

कृषि-अधिष्ठान शिक्षणक्रम (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026): तुकडी - 01

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-201	T: 1. मृदा, मृदांचे महत्त्व आणि मृदा घटक; 2. खडक आणि खनिजे; 3. मृदानिर्मिती व जमिनीचा उभा छेद P: 1. खडक व खनिजे ओळखणे, 2. जमिनीच्या उभ्या छेदांचा अभ्यास करणे
03	10.08.2025	AGR-201	T: 1. मातीच्या कणांचे गुणधर्म आणि जमिनीची संरचना, 2. जमिनीतील सेंद्रिय पदार्थ, जमिनीचे भौतिक व रासायनिक गुणधर्म, 3. जमिनीतील पाणी P: 1. पृथःकरणासाठी मातीचा नमुना घेणे, रंग व तापमान मोजणे, 2. जमिनीचा पोत तपासणे
04	17.08.2025	AGR-201	T: 1. महाराष्ट्रातील जमिनी व त्यांचे गुणधर्म; 2. जमिनीची धूप आणि मृदसंधारण; 3. मृदा सर्वेक्षण, वर्गीकरण व पाणलोट क्षेत्र P: 1. जमिनीचा सामू, विद्युतवाहकता मोजणे, 2. जमिनीतील उपलब्ध नत्र, स्फुरद व पालाश काढणे
05	23.08.2025	AGR-201	T: 1. वनस्पतीला लागणारी पोषक अन्नद्रव्ये; 2. वनस्पतीतील अन्नद्रव्यांची कमतरता आणि उपलब्धता, 3. जमिनीची सुपीकता, उत्पादन क्षमता व खतांचा संतुलित वापर P: 1. कंपोस्ट, व्हमिकंपोस्ट व निळे-हिरवे शेवाळ खत तयार करणे
06	24.08.2025	AGR-201	T: 1. मृदा चाचणी, वनस्पती पृथक्करण आणि खतांचे व्यवस्थापन; 2. पाणी परीक्षण आणि सेंद्रिय खते, 3. सेंद्रिय खतांची निर्मिती P: 1. माती परीक्षण अहवाल वाचन करून पिकांसाठी मिश्र, संयुक्त खतांची मात्रा ठरविणे
07	31.08.2025	AGR-201	T: 1. जिवानूखते निर्मिती आणि सेंद्रिय शेती, रासायनिक खते आणि रासायनिक खतांचा वापर; 2. संयुक्त खते, मिश्रखते आणि द्रवरूप खते P: खतांचे नमुने गोळा करून त्यांचे अन्नद्रव्यांच्या प्रकारानुसार वर्गीकरण करणे
08	07.09.2025	AGR-201	T: 1. खतांची साठवण आणि हाताळणी, 2. रासायनिक खत विषयक नियंत्रण कायदा P: 1. अन्नद्रव्यांची कमतरता लक्षणे अभ्यासून मुख्य व सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची उपाययोजना करणे
09	13.09.2025	AGR-201 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. चुनखडीयुक्त जमिनी, गुणधर्म व व्यवस्थापन, 2. जमिन आरोग्य व व्यवस्थापन 3. मृद व जल प्रदूषण P: 1. जमिनीतील उपलब्ध लोह, मंगल, जस्त, तांबे आणि बोरॉन तपासणी करणे
10	14.09.2025	AGR-201 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. अन्नद्रव्य व्यवस्थापन, 2. दूरस्थ संवेदन यंत्र (रिमोट सेन्सिंग) जी.पी.एस., जी.आय.एस. 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. सिंचनाच्या पाण्याची प्रत तपासणे, 2. उभ्या पिकातील अन्नद्रव्यांची त्वरीत तपासणी करणे.
11	21.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
12	27.09.2025	AGR-202	T: 1. वनस्पतीशास्त्राची ओळख व शाकीय अंगे, 2. वनस्पतीमधील जननीक अंगांची रचना व कार्य, 3. वनस्पती पेशी, ऊती व ऊतिसमूह P: 1. वनस्पतींचे मूळ, खोड, पानांचे रूपांतर, 2. फुलांचे विविध भाग व बिजवर्गीकरण, एकदल, द्विदल वनस्पती गुणधर्म अभ्यासणे.
13	28.09.2025	AGR-202	T: 1. मुळ, खोड व पानांची अंतररचना; 2. सपुष्प वनस्पतींचे वर्गीकरण; 3. द्रावणे, कलिले आणि वनस्पती पेशी P: 1. द्रावणे, कलिले, आम्ल, अल्कलीचे गुणधर्म, 2. सहजिवी नत्र स्थिरीकरण, श्वसन भागाकार, इ.
14	05.10.2025	AGR-202	T: 1. वनस्पतीमधील पाणी शोषण व वितरण; 2. प्रकाश संश्लेषण व श्वसन; 3. वनस्पती वाढ व नियंत्रणे, P: 1. बियाण्यातील सुप्तावस्था, पिकातील ताणांचा अभ्यास, 2. मेंडेलचा नियम, फुलांची निरीक्षणे घेणे व सेल्फिंग पद्धतीचा अभ्यास करणे.
15	11.10.2025	AGR-202	T: 1. वनस्पतीमधील पुनरुत्पादक वाढ, विविध ताण व शरीरक्रियाशास्त्र आणि पिकांचे उत्पादन, 2. रोपपैदास शास्त्राची ओळख व रोपपैदाशीची मूलतत्वे, 3. स्वपरागीत व परपरागीत पिकातील रोपपैदास पद्धती

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
			P: 1. बियाणे निर्मिती क्षेत्रास भेट व प्रक्रियांची नोंद, 2. बियाणे प्रक्रिया केंद्र व बियाणे परिक्षण
16	12.10.2025	AGR-202	T: 1. दर्जेदार बियाणेनिर्मितीची मूलतत्त्वे व कार्यपद्धती; 2. बियाणे निर्मिती, 3. बिजप्रक्रिया व परीक्षण P: 1. वनस्पती जैव तंत्रज्ञान आणि जननिक अभियांत्रिकीतील उदाहरणे अभ्यासणे, 2. संगरीत बियाणे निर्मितीच्या पद्धती व बीजप्रक्रिया, 3. बियाणे-परीक्षण, विक्री व बियाणे कायदा.
17	25.10.2025	AGR-202	T: 1. वनस्पती जैव तंत्रज्ञानाची ओळख व उत्तिसंवर्धन, 2. सूक्ष्म प्रवर्धने व निलंबित संवर्धने, कॅल्स संवर्धन; 3. उत्तिसंवर्धने व रोप पैदास P: 1. उत्तिसंवर्धन प्रयोगशाळेस भेट देऊन रचना, कार्ये, उपकरणे यांचा अभ्यास करणे
18	26.10.2025	AGR-202	T: 1. पिकांची जननिक रुपांतरे, 2. व्यापारी तत्त्वावर सूक्ष्म प्रवर्धन, P: 1. उत्तिसंवर्धित ऊस, केळी पिक लागवड क्षेत्रास भेट व अभ्यास करणे
19	02.11.2025	AGR-202 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. पीक वाण संरक्षण व शेतकरी हक्क कायदा-2001, 2. भाजीपाला, नगदी पिके व चारा पिके बिजोत्पादन, 3. अन्नघटक : शोषण, चयापचय आणि नत्र व लिपीड अभिकरण P: 1. पीक वाण संरक्षण व शेतकरी हक्क कायदा-2001 अंतर्गत वाणांची नोंद करणेसाठी अर्ज भरणे, 2. भाजीपाला बियाणे काढण्याच्या पद्धती आणि प्रात्यक्षिके
20	08.11.2025	AGR-202 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. पिक सुधारणेची चिन्हांकित निवड पद्धत, 2. अवर्षण आणि क्षार प्रतिकारक्षम रोप पैदास, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. वनस्पतीच्या अंगकांमध्ये नत्र व प्रथिनांचे प्रमाण अभ्यास करण्याच्या पद्धती व प्रक्रिया यांचा अभ्यास करणे, 2. वनस्पतीच्या वाढीच्या विविध अवस्थांवर तणांच्या होणाऱ्या परिणामांचे तुलनात्मक सांख्यिकीयदृष्ट्या पृथक्करण करणे, 3. स्वपरागिकरण पुंकेसर काढणे आणि परागीकरण पद्धत
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-203	T :1. किटकशास्त्र परिचय, 2. कीड व्यवस्थापन, 3. नुकसानकारक किडी व उपयुक्त कीटक P: 1. कीटकांच्या शरीररचनेचा अभ्यास करणे, 2. कीटकांच्या जीवनक्रमांचा अभ्यास करणे
23	22.11.2025	AGR-203	T: 1. पीक-संरक्षण साधने, निगा व देखभाल, 2. जैविक कीडनाशके व त्यांचे उत्पादन तंत्र, 3. अन्नधान्ये व कडधान्यावरील प्रमुख किडी P: 1. पिकांवरील नुकसानकारक आणि उपयुक्त कीटकांचा अभ्यास, 2. जैविक कीडनाशक, रोगनाशकांचा वापर करणे
24	23.11.2025	AGR-203	T: 1. गळीत धान्ये व नगदी पिकांवरील किडी, 2. फळझाडांवरील किडी, 3. भाजीपाल्यावरील किडी P: 1. पिक संरक्षण साधनांची ओळख, वापर, दुरुस्ती, निगा राखणे; 2. पिकांवरील रोगाच्या लक्षणांवरून रोग ओळखणे
25	30.11.2025	AGR-203	T: 1. फुलझाडे आणि पॉलिहाऊसमधील किडी, 2. वनस्पतीच्या रोगांची ओळख आणि महत्त्व, 3. पिकाच्या रोगावर वातावरणाचा परिणाम P: 1. बुरशीजन्य रोगाचा जीवनक्रम अभ्यासणे
26	07.12.2025	AGR-203	T: 1. बुरशीजन्य व जिवाणुजन्य रोग, 2. विषाणुजन्य व मायकोप्लाझमाजन्य रोग, 3. जैविक रोगनाशके उत्पादनतंत्र P: 1. फवारणीसाठी कीटकनाशके व बुरशीनाशकाचे द्रावण तयार करणे
27	13.12.2025	AGR-203	T: 1. अन्नधान्ये व कडधान्यावरील रोग, 2. गळीत धान्ये व नगदी पिकांवरील रोग, 3. फळझाडांवरील रोग P: 1. धान्य साठवणुकीतील किडींचा अभ्यास करणे
28	14.12.2025	AGR-203	T: 1. भाजीपाल्यावरील रोग, 2. फुलझाडे आणि पॉलिहाऊसमधील रोग P: 1. उंदीर आणि गोगलगायींचा बंदोबस्त करणे
29	21.12.2025	AGR-203 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. पिकांवरील किडींचे वर्गिकरण व त्यांचा उद्रेक होण्याची कारणे, 2. पिकांवरील रोगांचा उद्रेक होण्याची कारणे, 3. किड संवर्क्षेक्षण, प्रादुर्भावाचा अंदाज व व्यवस्थापनाच्या आधुनिक पद्धती P: 1. अन्नधान्य, कडधान्य, गळीतधान्ये व नगदी पिकांवरील किडींची ओळख व नुकसानीचा प्रकार, 2. अन्नधान्य, कडधान्य, गळीतधान्य, व नगदी पिकांवरील रोगांची ओळख व नुकसानीचा प्रकार

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासकम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
30	27.12.2025	AGR-203 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. रोगांचे सर्वेक्षण, प्रादुर्भावाचा अंदाज व व्यवस्थापनाच्या आधुनिक पद्धती, 2. पिकांमधील सुत्रकृमींचे व्यवस्थापन, 3. अंतर्गत परीक्षेबाबत सूचना P: 1. फळझाडे, भाजीपाला, फुलझाडे व पॉलीहाऊसमधील पिकांवरील किडींची ओळख आणि नुकसानीचा प्रकार, 2. फळझाडे, भाजीपाला, फुलझाडे व पॉलीहाऊसमधील पिकांवरील रोगांची ओळख आणि नुकसानीचा प्रकार, 3. सुत्रकृमींची ओळख आणि नुकसानीचा प्रकार
31	28.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
32	04.01.2026	AGR-204	T: 1. कृषिशालाची ओळख, 2. कृषि-हवामानशास्त्र, 3. जमीन P: 1. पर्जन्यमापक, तापमापक, आर्द्रतामापक यंत्रांची ओळख, कार्ये अभ्यासणे, 2. बियाण्याला जीवाणुखते, बुरशीनाशकाची बीजप्रक्रिया करणे
33	10.01.2026	AGR-204	T: 1. मशागतीचे उद्देश, 2. बियाणे व बीजप्रक्रिया, 3. खते व खत व्यवस्थापन P: 1. पिकाला पाणी देण्याच्या विविध पद्धती, 2. पीक-उत्पादनातील विविध आच्छादकांचा अभ्यास करणे
34	11.01.2026	AGR-204	T: 1. पाणी व्यवस्थापन, 2. तणे व तण व्यवस्थापन, 3. कोरडवाहू शेती P: 1. शेतातील तणांची ओळख व तणनियंत्रणाच्या पद्धतींचा, 2. पीकपद्धतीचा अभ्यास करणे
35	18.01.2026	AGR-204	T: 1. पिक व शेती पद्धती, 2. ऊस-उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. कापूस-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. ऊसाची सुधारित जोडओळ व पट्टा पद्धतीने लागवड करणे
36	24.01.2026	AGR-204	T: 1. भुईमुंग उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. सोयाबीन-उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. तूर-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. भुईमुंगातील आंतरमशागतीसाठी विविध औजारांचा वापर करणे
37	25.01.2026	AGR-204	T: 1. तृणधान्य उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. कडधान्य-उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. गळीतधान्य उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. भाताची चारसुत्री पद्धतीने लागवड करणे
38	01.02.2026	AGR-204	T: 1. चारापिके उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. गवतपिके-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. गळीतधान्य व कडधान्य पिकांमध्ये गंधक व कॅल्शियमचा जिप्समचा वापर करणे
39	07.02.2026	AGR-204 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. हवामानातील बदल आणि पिकांवरील होणारा परिणाम व उपाययोजना, 2. बटाटा उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. तंबाखू उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. हवामान बदलांचा पिकांच्या वाढीवर होणारा परिणाम अभ्यासणे, 2. कृषि अवजारांची ओळख आणि वापर करणे
40	08.02.2026	AGR-204 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. शुगरबीट उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. सेंद्रीय शेती उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. बटाटा बेणे निवड आणि लागवड करणे, 2. कृषि संशोधन केंद्रास भेट देऊन विविध पिकांच्या लागवडीचा अभ्यास करणे, 3. गांडूळखत व सेंद्रीय स्लरी उत्पादन करणे. अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

कृषी अधिष्ठान शिक्षणक्रम (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2025) : तुकडी - 02

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासकम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषी शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-202	T: 1. वनस्पतीशास्त्राची ओळख व शाकीय अंगे, 2. वनस्पतीमधील जननीक अंगांची रचना व कार्य, 3. वनस्पती पेशी, ऊती व ऊतिसमूह P: 1. वनस्पतीचे मूळ, खोड, पानांचे रूपांतर, 2. फुलांचे विविध भाग व बिजवर्गिकरण, एकदल, द्विदल वनस्पती गुणधर्म अभ्यासणे.
03	10.08.2025	AGR-202	T: 1. मूळ, खोड व पानांची अंतररचना; 2. सपुष्प वनस्पतीचे वर्गीकरण; 3. द्रावणे, कलिले आणि वनस्पती पेशी P: 1. द्रावणे, कलिले, आम्ल, अल्कलीचे गुणधर्म, 2. सहजीवी नत्र स्थिरीकरण, श्वसन भागाकार, इ.
04	17.08.2025	AGR-202	T: 1. वनस्पतीमधील पाणी शोषण व वितरण; 2. प्रकाश संश्लेषण व श्वसन; 3. वनस्पती वाढ व नियंत्रणे, P: 1. बियाण्यातील सुप्तावस्था, पिकातील ताणांचा अभ्यास, 2. मॅडेलचा नियम, फुलांची निरीक्षणे घेणे व सेल्फिंग पद्धतीचा अभ्यास करणे.
05	23.08.2025	AGR-202	T: 1. वनस्पतीमधील पुनरुत्पादक वाढ, विविध ताण व शरीरक्रियाशास्त्र आणि पिकांचे उत्पादन, 2. रोपपैदास शास्त्राची ओळख व रोपपैदाशीची मूलतत्वे, 3. स्वपरागीत व परपरागीत पिकातील रोपपैदास पद्धती P: 1. बियाणे निर्मिती क्षेत्रास भेट व प्रक्रियांची नोंद, 2. बियाणे प्रक्रिया केंद्र व बियाणे परिक्षण
06	24.08.2025	AGR-202	T: 1. दर्जेदार बियाणेनिर्मितीची मूलतत्वे व कार्यपद्धती; 2. बियाणे निर्मिती, 3. बिजप्रक्रिया व परीक्षण P: 1. वनस्पती जैव तंत्रज्ञान आणि जननिक अभियांत्रिकीतील उदाहरणे अभ्यासणे, 2. संगरीत बियाणे निर्मितीच्या पद्धती व बीजप्रक्रिया, 3. बियाणे-परीक्षण, विक्री व बियाणे कायदा.
07	31.08.2025	AGR-202	T: 1. वनस्पती जैव तंत्रज्ञानाची ओळख व उत्तिसंवर्धन, 2. सूक्ष्म प्रवर्धने व निलंबित संवर्धने, कॅल्स संवर्धन; 3. उत्तिसंवर्धने व रोप पैदास P: 1. उत्तिसंवर्धन प्रयोगशाळेस भेट देऊन रचना, कार्ये, उपकरणे यांचा अभ्यास करणे
08	07.09.2025	AGR-202	T: 1. पिकांची जननिक रूपांतरे, 2. व्यापारी तत्त्वावर सूक्ष्म प्रवर्धन, P: 1. उत्तिसंवर्धित ऊस, केळी पिक लागवड क्षेत्रास भेट व अभ्यास करणे
09	13.09.2025	AGR-202 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. पीक वाण संरक्षण व शेतकरी हक्क कायदा-2001, 2. भाजीपाला, नगदी पिके व चारा पिके बिजोत्पादन, 3. अन्नघटक : शोषण, चयापचय आणि नत्र व लिपीड अभिकरण P: 1. पीक वाण संरक्षण व शेतकरी हक्क कायदा-2001 अंतर्गत वाणांची नोंद करणेसाठी अर्ज भरणे, 2. भाजीपाला बियाणे काढण्याच्या पद्धती आणि प्रात्यक्षिके
10	14.09.2025	AGR-202 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. पिक सुधारणेची चिन्हांकृत निवड पद्धत, 2. अवर्षण आणि क्षार प्रतिकारक्षम रोप पैदास, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. वनस्पतीच्या अंगकांमध्ये नत्र व प्रथिनांचे प्रमाण अभ्यास करण्याच्या पद्धती व प्रक्रिया यांचा अभ्यास करणे, 2. वनस्पतीच्या वाढीच्या विविध अवस्थांवर ताणांच्या होणाऱ्या परिणामांचे तुलनात्मक सांख्यिकीयदृष्ट्या पृथक्करण करणे, 3. स्वपरागिकरण पुंकेसर काढणे आणि परागीकरण पद्धत
11	21.09.2025	AGR-202	अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
12	27.09.2025	AGR-201	T: 1. मृदा, मृदांचे महत्त्व आणि मृदा घटक; 2. खडक आणि खनिजे; 3. मृदानिर्मिती व जमिनीचा उभा छेद P: 1. खडक व खनिजे ओळखणे, 2. जमिनीच्या उभ्या छेदांचा अभ्यास करणे
13	28.09.2025	AGR-201	T: 1. मातीच्या कणांचे गुणधर्म आणि जमिनीची संरचना, 2. जमिनीतील सेंद्रिय पदार्थ, जमिनीचे भौतिक व रासायनिक गुणधर्म, 3. जमिनीतील पाणी P: 1. पृथःकरणासाठी मातीचा नमुना घेणे, रंग व तापमान मोजणे, 2. जमिनीचा पोत तपासणे
14	05.10.2025	AGR-201	T: 1. महाराष्ट्रातील जमिनी व त्यांचे गुणधर्म; 2. जमिनीची धूप आणि मृदसंधारण; 3. मृदा सर्वेक्षण, वर्गीकरण व पाणलोट क्षेत्र

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
			P: 1. जमिनीचा सामू, विद्युतवाहकता मोजणे, 2. जमिनीतील उपलब्ध नत्र, स्फुरद व पालाश काढणे
15	11.10.2025	AGR-201	T: 1. वनस्पतीला लागणारी पोषक अन्नद्रव्ये; 2. वनस्पतीतील अन्नद्रव्यांची कमतरता आणि उपलब्धता, 3. जमिनीची सुपीकता, उत्पादन क्षमता व खतांचा संतुलित वापर P: 1. कंपोस्ट, व्हमिकंपोस्ट व निळे-हिरवे शेवाळ खत तयार करणे
16	12.10.2025	AGR-201	T: 1. मृदा चाचणी, वनस्पती पृथक्करण आणि खतांचे व्यवस्थापन; 2. पाणी परीक्षण आणि सेंद्रिय खते, 3. सेंद्रिय खतांची निर्मिती P: 1. माती परीक्षण अहवाल वाचन करून पिकांसाठी मिश्र, संयुक्त खतांची मात्रा ठरविणे
17	25.10.2025	AGR-201	T: 1. जिवाणूखते निर्मिती आणि सेंद्रिय शेती, रासायनिक खते आणि रासायनिक खतांचा वापर; 2. संयुक्त खते, मिश्रखते आणि द्रवरूप खते P: खतांचे नमुने गोळा करून त्यांचे अन्नद्रव्यांच्या प्रकारानुसार वर्गीकरण करणे
18	26.10.2025	AGR-201	T: 1. खतांची साठवण आणि हाताळणी, 2. रासायनिक खत विषयक नियंत्रण कायदा P: 1. अन्नद्रव्यांची कमतरता लक्षणे अभ्यासून मुख्य व सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची उपाययोजना करणे
19	02.11.2025	AGR-201 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. चुनखडीयुक्त जमिनी, गुणधर्म व व्यवस्थापन, 2. जमिन आरोग्य व व्यवस्थापन 3. मृद व जल प्रदूषण P: 1. जमिनीतील उपलब्ध लोह, मंगल, जस्त, तांबे आणि बोरॉन तपासणी करणे
20	08.11.2025	AGR-201 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. अन्नद्रव्य व्यवस्थापन, 2. दूरस्थ संवेदन यंत्र (रिमोट सेंसिंग) जी.पी.एस., जी.आय.एस. 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. सिंचनाच्या पाण्याची प्रत तपासणे, 2. उभ्या पिकातील अन्नद्रव्यांची त्वरीत तपासणी करणे.
21	09.11.2025	AGR-201	अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-204	T: 1. कृषिशास्त्राची ओळख, 2. कृषी हवामानशास्त्र, 3. जमीन P: 1. पर्जन्यमापक, तापमापक, आर्द्रतामापक यंत्रांची ओळख, कार्ये अभ्यासणे, 2. बियाण्याला जीवाणूखते, बुरशीनाशकाची बीजप्रक्रिया करणे
23	22.11.2025	AGR-204	T: 1. मशागतीचे उद्देश, 2. बियाणे व बीजप्रक्रिया, 3. खते व खत व्यवस्थापन P: 1. पिकाला पाणी देण्याच्या विविध पद्धती, 2. पीक-उत्पादनातील विविध आच्छादकांचा अभ्यास करणे
24	23.11.2025	AGR-204	T: 1. पाणी व्यवस्थापन, 2. तणे व तण व्यवस्थापन, 3. कोरडवाहू शेती P: 1. शेतातील तणांची ओळख व तणनियंत्रणाच्या पद्धतींचा, 2. पीकपद्धतीचा अभ्यास करणे
25	30.11.2025	AGR-204	T: 1. पिक व शेती पद्धती, 2. ऊस-उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. कापूस-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. ऊसाची सुधारित जोडओळ व पट्टा पद्धतीने लागवड करणे
26	07.12.2025	AGR-204	T: 1. भुईमुंग उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. सोयाबीन-उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. तूर-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. भुईमुंगातील आंतरमशागतीसाठी विविध औजारांचा वापर करणे
27	13.12.2025	AGR-204	T: 1. तृणधान्य उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. कडधान्य-उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. गळीतधान्य उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. भाताची चारसुत्री पद्धतीने लागवड करणे
28	14.12.2025	AGR-204	T: 1. चारापिके उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. गवतपिके-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. गळीतधान्य व कडधान्य पिकांमध्ये गंधक व कॅल्शियमचा जिप्समचा वापर करणे
29	21.12.2025	AGR-204 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. हवामानातील बदल आणि पिकावरील होणारा परिणाम व उपाययोजना, 2. बटाटा उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. तंबाखू उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. हवामान बदलांचा पिकांच्या वाढीवर होणारा परिणाम अभ्यासणे, 2. कृषी अवजारांची ओळख आणि वापर करणे
30	27.12.2025	AGR-204 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. शृंगरबीट उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. सेंद्रिय शेती उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. बटाटा बेणे निवड आणि लागवड करणे, 2. कृषी संशोधन केंद्रास भेट देऊन विविध पिकांच्या लागवडीचा अभ्यास करणे, 3. गांडूळखत व सेंद्रिय स्लरी उत्पादन करणे.
31	28.12.2025	AGR-204	अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासकम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
32	04.01.2026	AGR-203	T :1. किटकशास्त्र परिचय, 2. कीड व्यवस्थापन, 3. नुकसानकारक किडी व उपयुक्त कीटक P: 1. कीटकांच्या शरीररचनेचा अभ्यास करणे, 2. कीटकांच्या जीवनकमांचा अभ्यास करणे
33	10.01.2026	AGR-203	T: 1. पीक-संरक्षण साधने, निगा व देखभाल, 2. जैविक कीडनाशके व त्यांचे उत्पादन तंत्र, 3. अन्नधान्ये व कडधान्यावरील प्रमुख किडी P: 1. पिकांवरील नुकसानकारक आणि उपयुक्त कीटकांचा अभ्यास, 2. जैविक कीडनाशक, रोगनाशकांचा वापर करणे
34	11.01.2026	AGR-203	T: 1. गळीत धान्ये व नगदी पिकांवरील किडी, 2. फळझाडांवरील किडी, 3. भाजीपाल्यावरील किडी P: 1. पिक संरक्षण साधनांची ओळख, वापर, दुरुस्ती, निगा राखणे; 2. पिकांवरील रोगाच्या लक्षणांवरून रोग ओळखणे
35	18.01.2026	AGR-203	T: 1. फुलझाडे आणि पॉलिहाऊसमधील किडी, 2. वनस्पतीच्या रोगांची ओळख आणि महत्त्व, 3. पिकाच्या रोगावर वातावरणाचा परिणाम P: 1. बुरशीजन्य रोगाचा जीवनक्रम अभ्यासणे
36	24.01.2026	AGR-203	T: 1. बुरशीजन्य व जिवाणुजन्य रोग, 2. विषाणुजन्य व मायकोप्लाझमाजन्य रोग, 3. जैविक रोगनाशके उत्पादनतंत्र P: 1. फवारणीसाठी कीटकनाशके व बुरशीनाशकाचे द्रावण तयार करणे
37	25.01.2026	AGR-203	T: 1. अन्नधान्ये व कडधान्यावरील रोग, 2. गळीत धान्ये व नगदी पिकांवरील रोग, 3. फळझाडांवरील रोग P: 1. धान्य साठवणुकीतील किडींचा अभ्यास करणे
38	01.02.2026	AGR-203	T: 1. भाजीपाल्यावरील रोग, 2. फुलझाडे आणि पॉलिहाऊसमधील रोग P: 1. उंदीर आणि गोगलगायींचा बंदोबस्त करणे
39	07.02.2026	AGR-203 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. पिकांवरील किडींचे वर्गिकरण व त्यांचा उद्रेक होण्याची कारणे, 2. पिकांवरील रोगांचा उद्रेक होण्याची कारणे, 3. किड संवर्धन, प्रादुर्भावाचा अंदाज व व्यवस्थापनाच्या आधुनिक पद्धती P: 1. अन्नधान्य, कडधान्य, गळीतधान्ये व नगदी पिकांवरील किडींची ओळख व नुकसानीचा प्रकार, 2. अन्नधान्य, कडधान्य, गळीतधान्य, व नगदी पिकांवरील रोगांची ओळख व नुकसानीचा प्रकार
40	08.02.2026	AGR-203 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. रोगांचे सर्वेक्षण, प्रादुर्भावाचा अंदाज व व्यवस्थापनाच्या आधुनिक पद्धती, 2. पिकांमधील सूत्रकृमींचे व्यवस्थापन, 3. अंतर्गत परीक्षेबाबत सूचना P: 1. फळझाडे, भाजीपाला, फुलझाडे व पॉलीहाऊसमधील पिकांवरील किडींची ओळख आणि नुकसानीचा प्रकार, 2. फळझाडे, भाजीपाला, फुलझाडे व पॉलीहाऊसमधील पिकांवरील रोगांची ओळख आणि नुकसानीचा प्रकार, 3. सूत्रकृमींची ओळख आणि नुकसानीचा प्रकार अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4(बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

उद्यानविद्या पदविका (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026)

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान.
02	03.08.2025	AGR-225	T: 1. फळे, भाजीपाला आणि फुलांचे महत्त्व 2. फळे, भाजीपाला आणि फुलझाडांसाठी हवामान, 3. फळे, भाजीपाला आणि फुलझाडांसाठी जमीन P: 1. बागेचा नकाशा तयार करून आखणी, 2. बागेतील जमिनीची तपासणी व माती परीक्षण करणे
03	10.08.2025	AGR-225	T: 1. फळझाडे, भाजीपाला व फुलझाडांच्या लागवडीच्या पद्धती, 2. बागेसाठी जमिन व तिचा विकास आणि संरक्षण, 3. बागेची आखणी आणि लागवड P: 1. बागेतील झाडाझुडपांची खड्डा खोदून लागवड करणे, 2. बागेतील कुंड्यांची निवड करून झाडे लावणे
04	17.08.2025	AGR-225	T: 1. झाडांच्या वाढीसाठी आवश्यक अन्नद्रव्ये, 2. सेंद्रिय आणि रासायनिक खतांचा वापर, 3. बागेसाठी पाण्याचे नियोजन P: 1. बागकामासाठी लागणाऱ्या साधनांची ओळख आणि वापर करणे, 2. बागेतील काडीकचऱ्यापासून कंपोस्ट खत तयार करणे
05	23.08.2025	AGR-225	T: 1. बागेमध्ये आच्छादनाचा वापर, 2. बागेतील झाडांची छाटणी, वळण आणि आधार, 3. उत्पादन वाढविण्याच्या विशेष पद्धती P: 1. गांडूळखत (व्हर्मिकंपोस्ट) तयार करणे
06	24.08.2025	AGR-225	T: 1. बागेमध्ये संजीवकांचा वापर, 2. बागेतील आंतरपिके आणि आंतरमशागत, 3. तणे आणि तणांचे नियंत्रण P: 1. बागेतील झाडांना पाणी देणे
07	31.08.2025	AGR-225	T: 1. बागेतील रोग आणि त्यांचे नियंत्रण, 2. बागेतील किडी आणि त्यांचे नियंत्रण, 3. फळांची काढणी व हाताळणी P: 1. बागेतील झाडांना खते देणे
08	07.09.2025	AGR-225	T: 1. भाजीपाला काढणी व हाताळणी, 2. फुलांची काढणी व हाताळणी, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. बागेतील झाडांना आधार देणे व संरक्षण करणे
09	13.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
10	14.09.2025	AGR-226	T: 1. आंबा व काजू उत्पादन, 2. केळी, लिंबूवर्गीय फळझाडांचे उत्पादन, 3. नारळ, सुपारी आणि चिकू उत्पादन P: 1. बागेतील झाडांना आधार व वळण देणे, 2. बागेतील झाडांना खते देण्याच्या पद्धतीचा अभ्यास करणे
11	21.09.2025	AGR-226	T: 1. पेरू, पपई व अंजीर उत्पादन, 2. डाळिंब व आवळा उत्पादन, 3. चिंच, बोर, सीताफळ उत्पादन P: 1. पॉलीटनेलमध्ये भाजीपाला व फुलझाडांची रोपे तयार करणे, 2. आंबा मोहोराचे संरक्षण करणे
12	27.09.2025	AGR-226	T: 1. टोमॅटो, वांगी व मिरची उत्पादन, 2. कोबीवर्गीय भाज्यांचे उत्पादन, 3. वेलवर्गीय भाज्यांची उत्पादन P: 1. बोरीच्या झाडांची छाटणी करणे, 2. फळझाडांचा बहार धरणे

संपर्क- सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
13	28.09.2025	AGR-226	T: 1. शेंगावर्गीय भाज्यांचे उत्पादन, 2. कांदा, लसूण, बटाटा व भेंडी उत्पादन, 3. मूळवर्गीय भाज्यांचे उत्पादन P: 1. वेलवर्गीय भाज्यांची बांधणी करणे
14	05.10.2025	AGR-226	T: 1. पालेभाज्यांचे उत्पादन, 2. शेवगा, कढीपत्ता व हादगा उत्पादन, 3. अपारंपरिक भाजीपाला उत्पादन P: 1. कंदवर्गीय फुलझाडांची लागवड करणे
15	11.10.2025	AGR-226	T: 1. गुलाब, झेंडू, अँस्टर व झिनिया उत्पादन, 2. कानॅशन, जरबेरा व आर्किड उत्पादन, 3. शेवंती, डेलिया व गेलार्डिया उत्पादन, P: 1. गुलाबाची छाटणी करणे
16	12.10.2025	AGR-226	T: 1. निशिगंध, ग्लॅंडओलस व लिली उत्पादन, 2. जस्मीनचे उत्पादन P: 1. फळे, भाजीपाला व फुलांची परिपक्वतेच्या लक्षणांवरून काढणी करणे
17	25.10.2025	AGR-226 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. फळे, भाजीपाला व फुलांचे वर्गीकरण, 2. अतिघनता व उच्चघनता लागवडीच्या पद्धती, 3. फळे, भाजीपाला व फुलांची साठवणूक P: 1. अतिघनता पद्धतीने लागवड केलेल्या पिकांना वळण व छाटणी पद्धतींचा अभ्यास, 2. द्राक्ष पिकाच्या वळण व छाटणीचा अभ्यास करणे
18	26.10.2025	AGR-226 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. द्राक्ष उत्पादन, 2. करवंद, फालसा व बेल उत्पादन, 3. सफरचंद व स्ट्रॉबेरी उत्पादन P: 1. फळे व भाजीपाला पिकांच्या बाजारपेठेचा अभ्यास
19	02.11.2025	AGR-226 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. पॉलिहाऊस व शेडनेटमधील भाजीपाला उत्पादन, 2. भाजीपाला पिकांचे बिजोत्पादन, 3. अननस व फणस उत्पादन P: 1. फळे, भाजीपाला व फुले साठवणूकीसाठी शीत साखळी व शीतकक्षांचा अभ्यास
20	08.11.2025	AGR-226 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. पीअर, पीच व प्लम उत्पादन, 2. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. शेडनेटमधील भाजीपाला पिकांचे पाणी व खत व्यवस्थापनाचा अभ्यास
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-227	T: 1. रोपवाटिका स्थापनेची कार्यपद्धती, 2. रोपवाटिकेसाठी जागेची निवड आणि पूर्वतयारी, 3. रोपवाटिकेतील मातृवृक्षांची लागवड आणि संगोपन P: 1. रोपवाटिकेचा आराखडा तयार करून आखणी करणे, 2. रोपवाटिकेसाठी लागणान्या साधनांचा अभ्यास करणे
23	22.11.2025	AGR-227	T: 1. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धीसाठी माध्यमे आणि साहित्य, 2. रोपवाटिकेसाठी विविध हत्यारे व अवजारे, 3. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धीगृहे P: 1. रोपवाटिकेमधील अभिवृद्धीच्या माध्यमांचा अभ्यास करणे, 2. वनस्पतींची बियांपासून अभिवृद्धी करणे
24	23.11.2025	AGR-227	T: 1. रोपवाटिकेत झाडांची शाखीय अभिवृद्धी व ऊतिसंवर्धन, 2. रोपवाटिकेतील झाडांची बियांपासून अभिवृद्धी 3. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धीसाठी संजीवकाचा वापर P: 1. रोपांची शाखीय पद्धतीने अभिवृद्धी करणे, 2. रोपवाटिकेत वाफे तयार करून ते निर्जंतुक करणे

संपर्क- सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T (Theory): पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
25	30.11.2025	AGR-227	T: 1. रोपवाटिकेत झाडांच्या कलमा-रोपांचे संरक्षण, 2. रोपवाटिकेतील झाडांच्या कलमांची निगा, 3. कलमा-रोपांचे विक्रीसाठी संस्करण P: 1. कलमा-रोपांची पुनर्लागवड करणे
26	07.12.2025	AGR-227	T: 1. रोपवाटिकेतील मजूर व्यवस्थापन, 2. कलमा-रोपांचे विक्रीसाठी वर्गिकरण व प्रदर्शनीय मांडणी, 3. रोपवाटिकेतील वाफे आणि अभिवृद्धी गृहांचे निर्जंतुकीकरण P: 1. रोपवाटिकेत अभिवृद्धीसाठी संजीवकांची द्रावणे तयार करणे
27	13.12.2025	AGR-227	T: 1. प्लॅन्ट लायबरी : संकल्पना व कार्यपद्धती, 2. रोपवाटिकेतील वर्षभरातील निविष्टा व कामांचे नियोजन, 3. रोपवाटिकेतील खर्चाचे अंदाजपत्रक व आर्थिक नियोजन P: 1. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धीगृहांचा अभ्यास करणे
28	14.12.2025	AGR-227	T: 1. शासनाच्या रोपवाटिका विकास योजना, 2. रोपवाटिकेचे अर्थशास्त्र, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. रोपवाटिकेतील कामांचे आणि खर्चाचे अंदाजपत्रक तयार करणे
29	21.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
30	27.12.2025	AGR-228	T: 1. परसबाग, 2. बागबगिचा आराखडा, 3. बागेतील सजीव आणि निर्जीव घटक P: 1. परसबागेचा आराखडा तयार करणे, 2. प्रांगणउद्यानातील सजीव व निर्जीव घटकांचा अभ्यास करणे
31	28.12.2025	AGR-228	T: 1. बागेतील बांधकामे, 2. हिरवळीचे प्रकार, 3. बागेतील झुडपांचे प्रकार P: 1. बागेतील झाडांचे संरक्षण करणे, 2. बागेत हिरवळ (लॉन) तयार करणे
32	04.01.2026	AGR-228	T: 1. कुंपण आणि कडांचे प्रकार, 2. शोभिवंत पानांची आणि फुलांची झुडपे, 3. घरात ठेवण्यासाठी शोभिवंत झाडांची, निवड, मांडणी आणि निगा P: 1. पाण्यातील वनस्पतींची लागवड करणे, 2. जमिनीशिवाय झाडांची लागवड करणे.
33	10.01.2026	AGR-228	T: 1. निवडुंगाचे प्रकार, 2. लतावेलींचे प्रकार, 3. माड (पाम) आणि बांबू P: 1. काचपात्रातील बाग तयार करणे
34	11.01.2026	AGR-228	T: 1. ऑर्किड, 2. वामन वृक्ष (बोनसाय), 3. पाण्यात वाढणाऱ्या शोभिवंत वनस्पती P: 1. टांगण्यासाठी (हॅंगिंग बास्केट) कुंड्या तयार करणे
35	18.01.2026	AGR-228	T: 1. प्रेक्षणीय झाडे, 2. गच्चीवरील बाग, 3. खडकबाग P: 1. झाडांपासून बोन्साय तयार करणे
36	24.01.2026	AGR-228	T: 1. पुष्परचना, 2. प्रदर्शनात सहभाग, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. फुलांच्या विविध पुष्परचनांचा अभ्यास करणे
37	25.01.2026		अंतर्गत परीक्षा पेपर 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन पदविका (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026) तुकडी - 01

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-217	T : 1. कृषि-अर्थशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती, 2. मागणी आणि मागणीचा सिद्धांत, 3. पुरवठा आणि पुरवठ्याचा सिद्धांत P: 1. कृषिमालाच्या मागणी, पुरवठ्याचा अभ्यास करणे, 2. उत्पादन खर्चाच्या विविध घटकांचा अभ्यास करणे
03	10.08.2025	AGR-217	T: 1. उपयोगिता विश्लेषण, 2. उत्पादन आणि उत्पादनाला प्रभावित करणारे घटक, 3. व्यवस्थापनशास्त्र संकल्पना आणि विकास P: 1. कृषि वित्त पुरविणाऱ्या संस्थांचा अभ्यास करणे, 2. कृषिव्यवसायातील अभिलेखे, 3. लेखा पुस्तिकांचा अभ्यास करणे
04	17.08.2025	AGR-217	T: 1. कृषिव्यवस्थापन संकल्पना आणि महत्त्व 2. कृषिसाधनस्रोत व्यवस्थापन, 3. कृषिव्यवसायातील वित्त व्यवस्थापन P: 1. कृषिव्यवसाय वैयक्तिक अंदाजपत्रक तयार करणे, 2. देशांतर्गत प्रमुख कृषि-बाजारपेठांचा अभ्यास करणे
05	23.08.2025	AGR-217	T: 1. कृषिव्यवसायासाठी विश्लेषणाची साधने, 2. कृषि-विपणन : व्याख्या आणि व्याप्ती, 3. शेतीमालाच्या विक्रीची कार्ये P: 1. विक्रीव्यवस्थेचा अभ्यास करणे
06	24.08.2025	AGR-217	T: 1. देशांतर्गत विपणन, 2. शेतीमाल बाजार व्यवस्थेचा खर्च, 3. विक्रीव्यवस्थेतील नियमन P: 1. कृषिमालाच्या गुणवत्ता मापदंडांचा अभ्यास करणे
07	31.08.2025	AGR-217	T: 1. शेतीउत्पादनाची निर्यात ,गरज ,पद्धती आणि कार्ये 2. कृषिमाल निर्यातीसाठी बाजारपेठ व मालाचा दर्जा; 3. जागतिक व्यापार व माहितीतंत्रज्ञान P: 1. कृषिमालाच्या आयात, निर्यात धोरणाचा अभ्यास करणे
08	07.09.2025	AGR-217	T: 1. फळे, भाजीपाला निर्यात, 2. फुलांची निर्यात, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. फळे, भाजीपाला आणि फुलांच्या निर्यातीचा अभ्यास करणे
09	13.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
10	14.09.2025	AGR-218	T: 1. कृषिसेवा केंद्रांची गरज; 2. सुधारित वाणांची उत्पत्ती व निर्मिती; 3. रासायनिक खते, रोग आणि कीड प्रतिबंधक औषधे यांचा वापर P: 1. कृषिसेवा केंद्र सुरु करण्यासाठी आवश्यक बाबींची माहिती घेणे, 2. कृषिसेवा केंद्रामार्फत पुरविण्यात येणाऱ्या सुविधांचा अभ्यास करणे
11	21.09.2025	AGR-218	T: 1. कृषिसेवा केंद्र चालविण्यासाठी अर्हता, 2. कृषिसेवा केंद्र सुरु करण्याचे नियम व नियमावली, 3. कृषिसेवा केंद्राचे आर्थिक नियोजन P: 1. कृषिसेवा केंद्राच्या कार्यपद्धतीचा अभ्यास करणे, 2. कृषिसेवा केंद्रावर उपलब्ध निविष्टांची यादी व किंमत मिळविणे
12	27.09.2025	AGR-218	T: 1. निविष्टा-बी-बियाणे व नर्सरी रोपे व्यवस्थापन, 2. निविष्टा-रोग व कीडनाशके, इतर रसायने, औजारे 3. निविष्टा-सिंचन वापर यंत्रे, इतर साहित्य व सामग्री P: 1. कृषिसेवा केंद्र सुरु करणेसाठी आवश्यक भांडवल, कर्जसोयी यांचा अभ्यास करणे, 2. केंद्राच्या अर्थशास्त्राचा अभ्यास करणे
13	28.09.2025	AGR-218	T: 1. व्यवस्थापनासाठी लागणारे मनुष्यबळ व यांत्रिक बळ, 2. निविष्टा विक्री व्यवस्थेतील विविध कार्ये, 3. विक्रेते-खरेदीदार संबंध P: 1. कृषिसेवा केंद्राकडून शेतकऱ्याच्या अपेक्षांचा अभ्यास करणे

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
14	05.10.2025	AGR-218	T: 1. निविष्ठांची रोख ,उधार विक्री व त्यानंतरची हमी, 2. विक्रीव्यवस्थेचा खर्च व नफा, 3. निविष्ठा विक्रीव्यवस्थापनामधील कार्यक्षमता P: 1. कृषिसेवा केंद्रावरील उपलब्ध कृषि-रसायनांची प्रचलित आणि शास्त्रीय नावाप्रमाणे यादी करणे
15	11.10.2025	AGR-218	T: 1. शेती-उत्पादनाशी निगडित योजना, शिफारशीसंबंधी सल्ला, 2. कृषि पत-पुरवठा सल्ला, 3. पीक नियोजनासंबंधी सल्ला P: 1. कीटकनाशके, बुरशीनाशके, जीवाणुखते, रासायनिक खते यांचे वर्गीकरण करणे
16	12.10.2025	AGR-218	T: 1. कृषिसेवा केंद्रामार्फत देण्यात येणाऱ्या सेवासल्ला यासंबंधी माहिती, 2. शेतमाल विक्री व्यवस्थेसंबंधी सल्ला P: 1. कृषि सल्ला सेवा केंद्रास भेट देऊन तेथील सेवांची आदर्श कृषिसेवा केंद्रातील सेवांशी तुलना करणे
17	25.10.2025	AGR-218 पुरवणीपुस्तिका	T: 1. जागतिक व्यापार संघटन आणि कृषि व्यापार, 2. कृषि विक्री व्यवस्थापनातील बदल, नवीन कायदे आणि नियमावली, 3. कृषि मालाच्या किंमती P: 1. विविध कृषि उद्योगांना भेटी व पाहणी अहवाल तयार करणे, 2. कृषि वन शेतीस भेट आणि अहवाल तयार करणे
18	26.10.2025	AGR-218 पुरवणीपुस्तिका	T: 1. कंत्राटी शेती ,सामुहिक शेती व सहकारी शेती पद्धती, 2. आपत्ती व्यवस्थापन आणि पिक विमा योजना, 3. कृषि उद्योजकता विकास P: 1. कृषि व्यवसाय संज्ञापनातील विविध घटकांचा अभ्यास करणे
19	02.11.2025	AGR-218 पुरवणीपुस्तिका	T: 1. एकात्मिक अन्नद्रव्ये, पाणी, खते, कीड, रोग आणि विक्री व्यवस्थापन, 2. वनशेती व कृषि वानिकी, 3. चारा पिकांचे अर्थशास्त्र P: 1. विविध पिकांच्या लागवड खर्चाचा अभ्यास करणे
20	08.11.2025	AGR-218 पुरवणीपुस्तिका	T: 1. कृषि व्यवसाय संज्ञापन व समाविष्ट घटकांची व्याप्ती, 2. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. कृषिसाठी कर्ज पुरवठा प्रस्ताव तयार करणे
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-219	T : 1. कृषिप्रक्रिया उद्योगाची गरज, 2. प्रक्रियायुक्त पदार्थांची साठवण व विक्री 3. प्रक्रिया उद्योगासाठी भांडवल, P : 1. प्रक्रियायुक्त उद्योगातील अडचणी आणि वैशिष्ट्यांचा अभ्यास करणे, 2. प्रक्रिया-उद्योगाच्या अर्थशास्त्राचा अभ्यास करणे
23	22.11.2025	AGR-219	T: 1. प्रक्रिया उद्योगासाठी शासकीय योजना, 2. प्रक्रियायुक्त पदार्थांची निर्यात 3. दुग्धव्यवसाय P :1. एखाद्या प्रक्रिया-उद्योगाचा अभ्यास करणे, 2. दुग्धव्यवसायाचा अभ्यास करणे
24	23.11.2025	AGR-219	T: 1. दुग्धव्यवसायासाठी सोयी-सुविधा, 2. दुग्धव्यवसाय व प्रक्रिया, 3. कुक्कुटपालन P :1. कुक्कुटपालन व्यवसायाचा अभ्यास करणे, 2. रोपवाटीका व्यवस्थापन पद्धतीचा अभ्यास करणे.
25	30.11.2025	AGR-219	T : 1. कुक्कुटपालन व्यवस्थापन, 2. रोपवाटिका, 3. रोपवाटिका व्यवस्थापन P : 1. फ्लोरिस्ट शॉप व्यवस्थापनाचा अभ्यास करणे
26	07.12.2025	AGR-219	T : 1. रोपवाटिका उत्पादनाचे विपणन, 2. 'फ्लोरिस्ट शॉप'ची स्थापना आणि संचालन, 3. 'फ्लोरिस्ट शॉप' व्यवस्थापन P: 1. आपल्या परिसरातील कृषिपर्यटन स्थळांची माहिती घेऊन त्यांची यादी तयार करणे

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
27	13.12.2025	AGR-219	T : 1. कृषि-पर्यटनाची मूलतत्त्वे, 2. कृषि-पर्यटनस्थळाची निर्मिती, 3. विशेष पर्यटन P : 1. कृषि-पर्यटन आणि कृषि-प्रदर्शनामध्ये माहिती-तंत्रज्ञानाचा वापर करणे
28	14.12.2025	AGR-219	T : 1. विशेष कृषि-प्रदर्शने, 2. कृषि-प्रदर्शनासाठी माहिती-तंत्रज्ञानाचा वापर , 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P : 1. कृषि-प्रदर्शनआयोजित करण्यासाठी प्रकल्प आराखडा तयार करणे
29	21.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
30	27.12.2025	AGR-220	T : 1. संप्रेषणाची मूलतत्त्वे, 2. संप्रेषणाचे प्रकार, 3. संप्रेषणातील अडथळे P : 1. संप्रेषण चक्राचा अभ्यास करणे, 2. लेखी व तोंडी संप्रेषणाचा अभ्यास करणे
31	28.12.2025	AGR-220	T : 1. प्रभावी संप्रेषण, 2. व्यवसाय संप्रेषण, 3. उत्तेजनांची कार्ये P : 1. संप्रेषणातील अडथळ्यांचा अभ्यास करणे, 2. जाहिरातीसाठी योग्य माध्यमाची निवड करणे
32	04.01.2026	AGR-220	T : 1. उत्तेजनाची पद्धती, 2. संस्थांच्या संधानाकरिता संप्रेषण, 3. कृषि-संप्रेषणाची प्रसारमाध्यमे P : 1. कृषि-प्रदर्शनासाठी संप्रेषणाचा वापर करणे, 2. कृषि सल्ला सेवेसाठी प्रभावी संप्रेषणाचा अभ्यास करणे
33	10.01.2026	AGR-220	T : 1. निर्यात उत्तेजन, 2. संगणक परिचय, 3. संगणकाची अंतर्गत माहिती P : 1. संगणकातील एम.एस.वर्डची ओळख करून घेणे.
34	11.01.2026	AGR-220	T : 1. सॉफ्टवेअरची माहिती, 2. मल्टिमीडिया व इंटरनेटची ओळख, 3. कृषिक्षेत्रात संगणकाचा वापर P : 1. पिक उत्पादनमध्ये संगणकाच्या वापरासाठी माहिती तयार करणे
35	18.01.2026	AGR-220	T : 1. माहिती-तंत्रज्ञानाचा उपयोग, 2. डेटा बेस मॅनेजमेंट, 3. माहिती-तंत्रज्ञानाचा वापर P : 1. कृषि आणि कृषिव्यवसायातील वेब साईटची यादी तयार करणे
36	24.01.2026	AGR-220	T : 1. शेती व्यवसायाकरिता इंटरनेटचा वापर, 2. अॅगी-इन्फॉर्मेटिक्स, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P : 1. फळे, भाजीपाला, फुलबाजारातील मागील दरांची महिनावार माहिती एकत्र करून दरांच्या चढ-उताराचा अभ्यास करणे
37	25.01.2026		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

कृषिव्यवसाय व्यवस्थापन पदविका (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026) तुकडी - 02

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-217	T : 1. कृषि-अर्थशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती, 2. मागणी आणि मागणीचा सिद्धांत, 3. पुरवठा आणि पुरवठ्याचा सिद्धांत P: 1. कृषिमालाच्या मागणी, पुरवठ्याचा अभ्यास करणे, 2. उत्पादन खर्चाच्या विविध घटकांचा अभ्यास करणे
03	10.08.2025	AGR-217	T: 1. उपयोगिता विश्लेषण, 2. उत्पादन आणि उत्पादनाला प्रभावित करणारे घटक, 3. व्यवस्थापनशास्त्र संकल्पना आणि विकास P: 1. कृषि वित्त पुरविणाऱ्या संस्थांचा अभ्यास करणे, 2. कृषिव्यवसायातील अभिलेखे, 3. लेखा पुस्तिकांचा अभ्यास करणे
04	17.08.2025	AGR-217	T: 1. कृषिव्यवस्थापन संकल्पना आणि महत्त्व 2. कृषिसाधनस्रोत व्यवस्थापन, 3. कृषिव्यवसायातील वित्त व्यवस्थापन P: 1. कृषिव्यवसाय वैयक्तिक अंदाजपत्रक तयार करणे, 2. देशांतर्गत प्रमुख कृषि-बाजारपेठांचा अभ्यास करणे
05	23.08.2025	AGR-217	T: 1. कृषिव्यवसायासाठी विश्लेषणाची साधने, 2. कृषि-विपणन : व्याख्या आणि व्याप्ती, 3. शेतीमालाच्या विक्रीची कार्ये P: 1. विक्रीव्यवस्थेचा अभ्यास करणे
06	24.08.2025	AGR-217	T: 1. देशांतर्गत विपणन, 2. शेतीमाल बाजार व्यवस्थेचा खर्च, 3. विक्रीव्यवस्थेतील नियमन P: 1. कृषिमालाच्या गुणवत्ता मापदंडांचा अभ्यास करणे
07	31.08.2025	AGR-217	T: 1. शेतीउत्पादनाची निर्यात ,गरज ,पद्धती आणि कार्ये 2. कृषिमाल निर्यातीसाठी बाजारपेठ व मालाचा दर्जा; 3. जागतिक व्यापार व माहितीतंत्रज्ञान P: 1. कृषिमालाच्या आयात, निर्यात धोरणाचा अभ्यास करणे
08	07.09.2025	AGR-217	T: 1. फळे, भाजीपाला निर्यात, 2. फुलांची निर्यात, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. फळे, भाजीपाला आणि फुलांच्या निर्यातीचा अभ्यास करणे
09	13.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
10	14.09.2025	AGR-218	T: 1. कृषिसेवा केंद्रांची गरज; 2. सुधारित वाणांची उत्पत्ती व निर्मिती; 3. रासायनिक खते, रोग आणि कीड प्रतिबंधक औषधे यांचा वापर P: 1. कृषिसेवा केंद्र सुरु करण्यासाठी आवश्यक बाबींची माहिती घेणे, 2. कृषिसेवा केंद्रामार्फत पुरविण्यात येणाऱ्या सुविधांचा अभ्यास करणे
11	21.09.2025	AGR-218	T: 1. कृषिसेवा केंद्र चालविण्यासाठी अर्हता, 2. कृषिसेवा केंद्र सुरु करण्याचे नियम व नियमावली, 3. कृषिसेवा केंद्राचे आर्थिक नियोजन P: 1. कृषिसेवा केंद्राच्या कार्यपद्धतीचा अभ्यास करणे, 2. कृषिसेवा केंद्रावर उपलब्ध निविष्टांची यादी व किंमत मिळविणे
12	27.09.2025	AGR-218	T: 1. निविष्टा-बी-बियाणे व नर्सरी रोपे व्यवस्थापन, 2. निविष्टा-रोग व कीडनाशके, इतर रसायने, औजारे 3. निविष्टा-सिंचन वापर यंत्रे, इतर साहित्य व सामग्री P: 1. कृषिसेवा केंद्र सुरु करणेसाठी आवश्यक भांडवल, कर्जसोयी यांचा अभ्यास करणे, 2. केंद्राच्या अर्थशास्त्राचा अभ्यास करणे
13	28.09.2025	AGR-218	T: 1. व्यवस्थापनासाठी लागणारे मनुष्यबळ व यांत्रिक बळ, 2. निविष्टा विक्री व्यवस्थेतील विविध कार्ये, 3. विक्रेते-खरेदीदार संबंध P: 1. कृषिसेवा केंद्राकडून शेतकऱ्याच्या अपेक्षांचा अभ्यास करणे

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
14	05.10.2025	AGR-218	T: 1. निविष्ठांची रोख, उधार विक्री व त्यानंतरची हमी, 2. विक्रीव्यवस्थेचा खर्च व नफा, 3. निविष्ठा विक्रीव्यवस्थापनामधील कार्यक्षमता P: 1. कृषिसेवा केंद्रावरील उपलब्ध कृषि-रसायनांची प्रचलित आणि शास्त्रीय नावाप्रमाणे यादी करणे
15	11.10.2025	AGR-218	T: 1. शेती-उत्पादनाशी निगडित योजना, शिफारशीसंबंधी सल्ला, 2. कृषि पत-पुरवठा सल्ला, 3. पीक नियोजनासंबंधी सल्ला P: 1. कीटकनाशके, बुरशीनाशके, जीवाणुखते, रासायनिक खते यांचे वर्गीकरण करणे
16	12.10.2025	AGR-218	T: 1. कृषिसेवा केंद्रामार्फत देण्यात येणाऱ्या सेवासल्ला यासंबंधी माहिती, 2. शेतमाल विक्री व्यवस्थेसंबंधी सल्ला P: 1. कृषि सल्ला सेवा केंद्रास भेट देऊन तेथील सेवांची आदर्श कृषिसेवा केंद्रातील सेवांशी तुलना करणे
17	25.10.2025	AGR-218 पुरवणीपुस्तिका	T: 1. जागतिक व्यापार संघटन आणि कृषि व्यापार, 2. कृषि विक्री व्यवस्थापनातील बदल, नवीन कायदे आणि नियमावली, 3. कृषि मालाच्या किंमती P: 1. विविध कृषि उद्योगांना भेटी व पाहणी अहवाल तयार करणे, 2. कृषि वन शेतीस भेट आणि अहवाल तयार करणे
18	26.10.2025	AGR-218 पुरवणीपुस्तिका	T: 1. कंत्राटी शेती, सामुहिक शेती व सहकारी शेती पद्धती, 2. आपत्ती व्यवस्थापन आणि पिक विमा योजना, 3. कृषि उद्योजकता विकास P: 1. कृषि व्यवसाय संज्ञापनातील विविध घटकांचा अभ्यास करणे
19	02.11.2025	AGR-218 पुरवणीपुस्तिका	T: 1. एकात्मिक अन्नद्रव्ये, पाणी, खते, कीड, रोग आणि विक्री व्यवस्थापन, 2. वनशेती व कृषि वानिकी, 3. चारा पिकांचे अर्थशास्त्र P: 1. विविध पिकांच्या लागवड खर्चाचा अभ्यास करणे
20	08.11.2025	AGR-218 पुरवणीपुस्तिका	T: 1. कृषि व्यवसाय संज्ञापन व समाविष्ट घटकांची व्याप्ती, 2. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. कृषिसाठी कर्ज पुरवठा प्रस्ताव तयार करणे
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-219	T : 1. कृषिप्रक्रिया उद्योगाची गरज, 2. प्रक्रियायुक्त पदार्थांची साठवण व विक्री 3. प्रक्रिया उद्योगासाठी भांडवल, P : 1. प्रक्रियायुक्त उद्योगातील अडचणी आणि वैशिष्ट्यांचा अभ्यास करणे, 2. प्रक्रिया-उद्योगाच्या अर्थशास्त्राचा अभ्यास करणे
23	22.11.2025	AGR-219	T: 1. प्रक्रिया उद्योगासाठी शासकीय योजना, 2. प्रक्रियायुक्त पदार्थांची निर्यात 3. दुग्धव्यवसाय P :1. एखाद्या प्रक्रिया-उद्योगाचा अभ्यास करणे, 2. दुग्धव्यवसायाचा अभ्यास करणे
24	23.11.2025	AGR-219	T: 1. दुग्धव्यवसायासाठी सोयी-सुविधा, 2. दुग्धव्यवसाय व प्रक्रिया, 3. कुक्कुटपालन P :1. कुक्कुटपालन व्यवसायाचा अभ्यास करणे, 2. रोपवाटीका व्यवस्थापन पद्धतीचा अभ्यास करणे.
25	30.11.2025	AGR-219	T : 1. कुक्कुटपालन व्यवस्थापन, 2. रोपवाटिका, 3. रोपवाटिका व्यवस्थापन P : 1. फ्लोरिस्ट शॉप व्यवस्थापनाचा अभ्यास करणे
26	07.12.2025	AGR-219	T : 1. रोपवाटिका उत्पादनाचे विपणन, 2. 'फ्लोरिस्ट शॉप'ची स्थापना आणि संचालन, 3. 'फ्लोरिस्ट शॉप' व्यवस्थापन P: 1. आपल्या परिसरातील कृषिपर्यटन स्थळांची माहिती घेऊन त्यांची यादी तयार करणे

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
27	13.12.2025	AGR-219	T : 1. कृषि-पर्यटनाची मूलतत्त्वे, 2. कृषि-पर्यटनस्थळाची निर्मिती, 3. विशेष पर्यटन P : 1. कृषि-पर्यटन आणि कृषि-प्रदर्शनामध्ये माहिती-तंत्रज्ञानाचा वापर करणे
28	14.12.2025	AGR-219	T : 1. विशेष कृषि-प्रदर्शने, 2. कृषि-प्रदर्शनासाठी माहिती-तंत्रज्ञानाचा वापर , 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P : 1. कृषि-प्रदर्शनआयोजित करण्यासाठी प्रकल्प आराखडा तयार करणे
29	21.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
30	27.12.2025	AGR-220	T : 1. संप्रेषणाची मूलतत्त्वे, 2. संप्रेषणाचे प्रकार, 3. संप्रेषणातील अडथळे P : 1. संप्रेषण चक्राचा अभ्यास करणे, 2. लेखी व तोंडी संप्रेषणाचा अभ्यास करणे
31	28.12.2025	AGR-220	T : 1. प्रभावी संप्रेषण, 2. व्यवसाय संप्रेषण, 3. उत्तेजनांची कार्ये P : 1. संप्रेषणातील अडथळ्यांचा अभ्यास करणे, 2. जाहिरातीसाठी योग्य माध्यमाची निवड करणे
32	04.01.2026	AGR-220	T : 1. उत्तेजनाची पद्धती, 2. संस्थांच्या संधानाकरिता संप्रेषण, 3. कृषि-संप्रेषणाची प्रसारमाध्यमे P : 1. कृषि-प्रदर्शनासाठी संप्रेषणाचा वापर करणे, 2. कृषि सल्ला सेवेसाठी प्रभावी संप्रेषणाचा अभ्यास करणे
33	10.01.2026	AGR-220	T : 1. निर्यात उत्तेजन, 2. संगणक परिचय, 3. संगणकाची अंतर्गत माहिती P : 1. संगणकातील एम.एस.वर्डची ओळख करून घेणे.
34	11.01.2026	AGR-220	T : 1. सॉफ्टवेअरची माहिती, 2. मल्टिमीडिया व इंटरनेटची ओळख, 3. कृषिक्षेत्रात संगणकाचा वापर P : 1. पिक उत्पादनमध्ये संगणकाच्या वापरासाठी माहिती तयार करणे
35	18.01.2026	AGR-220	T : 1. माहिती-तंत्रज्ञानाचा उपयोग, 2. डेटा बेस मॅनेजमेंट, 3. माहिती-तंत्रज्ञानाचा वापर P : 1. कृषि आणि कृषिव्यवसायातील वेब साईटची यादी तयार करणे
36	24.01.2026	AGR-220	T : 1. शेती व्यवसायाकरिता इंटरनेटचा वापर, 2. अॅगी-इन्फॉर्मेटिक्स, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P : 1. फळे, भाजीपाला, फुलबाजारातील मागील दरांची महिनावार माहिती एकत्र करून दरांच्या चढ-उताराचा अभ्यास करणे
37	25.01.2026		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

कृषि-पत्रकारिता पदविका (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026)

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-221	T: 1. कृषि-पत्रकारिता, 2. कृषि पत्रकारितेची तत्त्वे 3. कृषि पत्रकारितेची उद्दिष्टे P: 1. महाराष्ट्रातील मराठी दैनिकांतील माहितीचे विश्लेषण करणे, 2. शेतीविषयक मासिकांचा अभ्यास करणे .
03	10.08.2025	AGR-221	T: 1. कृषि-पत्रकारितेची कार्ये, 2. बातमी, 3. कृषि-पत्रकारितेचे स्वरूप P: 1. महाराष्ट्रातील शेतीविषयक दैनिकातील/मासिकातील संपादकीय लेखांचा अभ्यास करणे , 2. आकाशवाणी/दूरदर्शन वरील शेतीविषयक कार्यक्रमांची माहिती घेणे
04	17.08.2025	AGR-221	T: 1. कृषि-पत्रकारितेचे प्रकार, 2. माध्यमांच्या कार्यालयाचे स्वरूप, 3. वृत्तपत्रांची मांडणी व सजावट P: 1. प्रगतिशील शेतकऱ्याची आणि कृषि शास्त्रज्ञाची मुलाखत घेणे , 2. शेतीविषयक वृत्तलेख /यशोगाथा लिहिणे
05	23.08.2025	AGR-221	T: 1. चांगल्या कृषि-वार्ताहाराचे गुण, 2. कृषि-पत्रकारितेतील शब्दयोजना व वाक्यरचना, 3. मुलाखत-तंत्र आणि मंत्र P: 1. शेतीविषयक जाहिरातींचा अभ्यास करणे.
06	24.08.2025	AGR-221	T: 1. वृत्तलेख आणि यशोगाथा, 2. संपादकीय, 3. खास अंक आणि लेखमाला, P: 1. कृषीविषयक छायाचित्रे, रेखाचित्रे आणि व्यंगचित्रे यांचा अभ्यास करणे
07	31.08.2025	AGR-221	T: 1. कृषि-जाहिराती, 2. चित्र आणि छायाचित्र, 2. कृषि पुरवणी P: 1. दिलेल्या लेखाचे मुद्रितशोधन करून सुधारित प्रत तयार करणे
08	07.09.2025	AGR-221	T: 1. संपादन, 2. मूल्यमापन, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. छापील साहित्याचे व मजकुराचे मूल्यमापन करणे.
09	13.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
10	14.09.2025	AGR-222	T: 1. कृषि-संज्ञापन, 2. संज्ञापन प्रतिमाणे, 3. कृषि-संज्ञापनप्रक्रिया P: 1. संदेशवहन प्रक्रिया व या प्रक्रियेतील घटक ओळखणे. 2. आकाशवाणी प्रसारणासाठी कार्यक्रम तयार करणे.
11	21.09.2025	AGR-222	T: 1. वैयक्तिक संज्ञापन, 2. गट संज्ञापन, 3. समूह संज्ञापन, P: 1. दूरचित्रवाणीसाठी योजनेची माहिती देणारी संहिता तयार करणे, कृषियोजनांची माहिती देणारी हस्तपत्रिका ,घडीपत्रिका ,पुस्तिका तयार करणे
12	27.09.2025	AGR-222	T: 1. संगणक आणि इलेक्ट्रॉनिक संज्ञापन, 2. कृषिवाङ्मय, 3. नवाचारांचे संज्ञापन P: 1. कृषियोजनेला प्रसिद्धी देणारे भित्तीपत्रक तयार करणे 2. कृषिविषयक वृत्तकथांचा अभ्यास करणे.
13	28.09.2025	AGR-222	T: 1. संज्ञापन समस्या, 2. कृषि-पत्रकारिता, 3. कृषि-पत्रकारिता : छापील माध्यमे P: 1. सभेला हजर राहून सभेचा वृत्तांत तयार करणे.
14	05.10.2025	AGR-222	T: 1. कृषि पत्रकारिता-इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे, 2. कृषि-बातमी संकलन, 3. बातमी लिखाणातील दक्षता P: 1. कृषि प्रदर्शनाचे आयोजन व बातम्या तयार करणे.

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
15	11.10.2025	AGR-222	T :1. बातमी लेखनाच्या पद्धती, 2. बातमीची मांडणी, 3. कृषि-कार्यक्रमांच्या बातम्या P: 1. कृषि कार्यक्रमांसंबंधी परिपत्रक तयार करणे
16	12.10.2025	AGR-222	T: 1. बातमीची प्रत तयार करणे, 2. कृषि-बातम्यांचे नियोजन P: 1. महत्त्वाच्या व्यक्तींच्या मुलाखतीवर आधारित वृत्तांत तयार करणे.
17	25.10.2025	AGR-222 पुरवरणीपुस्तिका	T: 1. जनसंपर्क माध्यमांशी निगडीत कायदे, 2. जनसंपर्क माध्यमे आणि समाज , 3. कृषि-पत्रकारितेत सामाजिक माध्यमांचा वापर P: 1. लोकसहभागातून ग्रामसर्वेक्षणात गावाचे विविध नकाशे तयार करणे , 2. लोकसहभागातून ग्रामसर्वेक्षणाच्या विविध विश्लेषण पद्धतींचा अभ्यास करून आकृती रेखाटन करणे
18	26.10.2025	AGR-222 पुरवरणीपुस्तिका	T: 1. लोकसहभागातून ग्राम सर्वेक्षण (PRA), 2. कलह-संघर्ष व्यवस्थापन , 3. नेतृत्वगुण विकास P: 1. कृषि उत्पादने लोकप्रिय करण्यासाठी जाहिरात करणे
19	02.11.2025	AGR-222 पुरवरणीपुस्तिका	T: 1. बाजाराभिमुख कृषि विस्तार, 2. पत्रकारीतेची सर्वसामान्य तत्त्वे व सिद्धांत , 3. कृषि पत्रकारीतेतील संधी आणि मर्यादा P: 1. विविध कृषि उत्पादनांची गरज ओळखण्यासाठी बाजारपेठांचे सर्वेक्षण करणे
20	08.11.2025	AGR-222 पुरवरणीपुस्तिका	T: 1. उद्योजकता विकास, 2. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. प्रक्रिया उद्योगाबाबतचा प्रकल्प अहवाल तयार करणे
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-223	T: 1. आधुनिक पत्रकारितेची मूलतत्त्वे आणि प्रकार, 2. आधुनिक पत्रकारितेचे घटक, 3. माहिती-तंत्रज्ञानाचे मायाजाल, P :1. आधुनिक पत्रकारितेच्या घटकांचा अभ्यास करणे, 2. माध्यम व समाजाचे नाते यांचा अभ्यास करणे.
23	22.11.2025	AGR-223	T: 1. आंतरराष्ट्रीय संज्ञापन व आपण, 2. समाज आणि माध्यमांच्या गुंत्याची सोडवणूक, 3. आधुनिक मुद्रित माध्यमे P :1. सर्जनशील लेखन आणि चालू घडामोडींवरील माहितीचे सादरीकरण करणे, 2. वृत्तपत्रातील बातम्यांचे वर्गीकरण व कृषिविषयक छायाचित्रांचे वर्णन करणे
24	23.11.2025	AGR-223	T: 1. दृक्-श्राव्य माध्यमांचे बदलते स्वरूप, 2. संगणकाचा वापर, 3. सायबर पत्रकारिता P : 1. कृषि-उद्योगाला भेट देऊन त्या आधारे बातमी व लेख तयार करणे, 2. संकेतस्थळासाठी लेखन करणे
25	30.11.2025	AGR-223	T :1. विकास पत्रकारितेचे बदलते स्वरूप, 2. माध्यमांची बदलती आशय घनता ,3. संशोधनाधिष्ठित आणि शोध पत्रकारिता P :1. कृषि कार्यालयाच्या भेटीवरून वार्ताकन करणे.
26	07.12.2025	AGR-223	T : 1. प्रशिक्षणाचे महत्त्व, 2. आंतरराष्ट्रीय घडामोडींचे आवश्यक सामान्य ज्ञान, 3. विविध क्षेत्रातील स्थानिक व चालू घडामोडी P : 1. नैसर्गिक आपत्तींचे वार्ताकन करणे व वृत्तपत्रातून प्रसिद्धीस पाठविणे.
27	13.12.2025	AGR-223	T :1. जनसंपर्काचे पत्रकारितेतील स्थान, 2. माहितीपट- चित्रपट यांची निर्मिती, 3. मल्टिमिडिया पत्रकारिता P :1. दूरचित्रवाणीसाठी संहिता लेखन करणे,

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
28	14.12.2025	AGR-223	T : 1. फोटो पत्रकारिता, 2. माध्यमातील आधुनिक व्यवस्थापन, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P : 1. जनसंपर्क अधिकाऱ्याची मुलाखत घेऊन मुलाखतीचा अहवाल तयार करणे
29	21.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
30	27.12.2025	AGR-224	T : 1. दुग्धव्यवसाय, 2. कुक्कुटपालन, 3. शेळी-मेंढीपालन आणि वराहपालन P : 1. दुग्धव्यवसायासंबंधी यशोगाथा तयार करून ती कृषीविषयक मासिकात प्रसिद्ध करणे, 2. यशस्वी फळ प्रक्रिया-उद्योगावर लेख तयार करून तो वृत्तपत्रामध्ये प्रसिद्ध करणे.
31	28.12.2025	AGR-224	T : 1. रोपवाटिका, 2. मत्स्यशेती, 3. सेंद्रिय खते P : 1. मत्स्यबीज केंद्राला भेट देऊन वृत्तपत्रासाठी बातमी तयार करणे, 2. वाईनरी उद्योगाविषयी माहिती देणारी मुलाखत प्रसिद्ध करणे.
32	04.01.2026	AGR-224	T : 1. फुलशेती, 2. कृषि-पर्यटन, 3. इतर पूरक उद्योग P : 1. दूरचित्रवाणीसाठी फळरोपवाटिका व्यवसायाची माहिती देणारी संहिता तयार करणे, 2. प्रक्रिया उद्योगातील अडचणींवर लेख लिहिणे.
33	10.01.2026	AGR-224	T : 1. विविध शासकीय योजना, 2. भारतीय शेती, 3. फळे आणि भाजीपाला यावरील प्रक्रिया P : 1. शेळी-मेंढीपालन उद्योगाविषयी माहिती देणारा कार्यक्रम आकाशवाणीवरून प्रसारित करणे.
34	11.01.2026	AGR-224	T : 1. धान्य-प्रक्रिया, 2. ऊस-प्रक्रिया, 3. औषधी व मसाला वनस्पति-प्रक्रिया P: 1. हरितगृहामध्ये फुलशेती करणाऱ्या उद्योजकाकडून फुलांच्या विक्रीव्यवस्थेची माहिती मिळवून त्यावर वृत्तकथा लिहिणे.
35	18.01.2026	AGR-224	T : 1. मत्स्य-प्रक्रिया, 2. द्राक्षवाइन-उद्योग, 3. विविध शासकीय योजना P : 1. प्रक्रिया उद्योगासाठी लागणारी कागदपत्रे लोकांना माहित होण्यासाठी भित्तीपत्रके तयार करणे.
36	24.01.2026	AGR-224	T: 1. प्रकल्प अहवाल, 2. प्रक्रिया-उद्योगांसाठी आवश्यक परवाने, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. पूरक उद्योगांसाठी असणाऱ्या शासकीय योजनांची माहिती देणारी घडीपत्रिका तयार करणे
37	25.01.2026		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

फळबागा पदविका शिक्षणक्रम (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026)

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-205	T: 1. फळबागा लागवडीसाठी वाव व महाराष्ट्रातील फळबागा विभाग, 2. फळबागांसाठी योग्य हवामान व जमीन, 3. फळबागा लागवडीसाठी जागेची निवड P: 1. फळबागा लागवडीसाठी जमीनीची निवड, आखणी आणि लागवड, 2. फळझाडांची छाट कलम, गुटी कलम व दाब कलमाने अभिवृद्धी करणे
03	10.08.2025	AGR-205	T: 1. फळबागांचे नियोजन, आखणी आणि लागवड पद्धती, 2. कोरडवाहू फळबागांचे व्यवस्थापन, 3. फळबागेतील मशागतीच्या पद्धती P: 1. भेट व शेंडा कलम व डोळा भरून अभिवृद्धी, 2. लागवडीसाठी खड्डा खणणे आणि भरणे
04	17.08.2025	AGR-205	T: 1. फळझाडांसाठी अन्नांशांची गरज आणि पाणीपुरवठा, 2. फळबागांतील तणांचे नियंत्रण, 3. फळबागांची छाटणी आणि वळण देण्याच्या पद्धती P : 1. फळबागेची लागवड आणि झाडांना आधार देणे, 2. फळबागांसाठी पाणी आणि खते देण्याच्या पद्धतीचा अभ्यास करणे
05	23.08.2025	AGR-205	T: 1. डोळ्यांमधील फळांकुरांची निर्मिती, 2. फळांची गळ, गळीच्या अवस्था, कारणे आणि उपाययोजना, 3. फळांची विरळणी ,विरळणीची गरज आणि कार्यपद्धती P: 1. फळझाडांची छाटणी करणे आणि वळण देणे, 2. फळांची विरळणी, गरज आणि कार्यपद्धती
06	24.08.2025	AGR-205	T :1. फळबागांसाठी संजीवकांचा वापर, 2. फळझाडांच्या कमी उत्पादकतेची कारणे व उपाययोजना, 3. फळांची काढणी, वर्गवारी, पॅकिंग आणि विक्रीव्यवस्था P: 1. फळझाडांसाठी लागणाऱ्या संजीवकांचे द्रावण तयार करणे
07	31.08.2025	AGR-205	T: 1. बियांची सुप्तावस्था आणि उगवणशक्ती, 2. फळझाडांच्या शाखीय अभिवृद्धीच्या पद्धती, 3. रोपवाटिकेतील अभिवृद्धिगृहे P: 1. फळांची पक्वता तपासणी, काढणी, प्रतवारी आणि पॅकिंग करणे
08	07.09.2025	AGR-205	T: 1. फलोद्यान विकासातील रोपवाटिकेचे महत्त्व, 2. शासनाच्या फलोद्यान विकास योजना, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना. P: 1. रोपवाटिका स्थापन करण्यासाठी आराखडा तयार करणे आणि अभिवृद्धिगृहांचा अभ्यास करणे
09	13.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
10	14.09.2025	AGR-206	T: 1. आंबा उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. केळी उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. द्राक्ष-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. इनसिटू पद्धतीने आंब्याची लागवड करणे आणि गावठी आंब्याचे सुधारित जातीत रुपांतर करणे, 2. बाडों मिश्रण आणि बोडों पेस्ट तयार करणे आणि तिचा वापर करणे
11	21.09.2025	AGR-206	T: 1. संत्रा उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. मोसंबी उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. लिंबू-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फळबागेतील आंतरमशागत व तणनियंत्रण करणे, 2. आंबा मोहोराचे संरक्षण करणे
12	27.09.2025	AGR-206	T: 1. पपनस उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. ग्रेपफुट उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. डाळिंब-उत्पादन तंत्रज्ञान

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
			P: 1. द्राक्षवेर्लीची एप्रिल छाटणी करणे, 2. द्राक्ष बागेवर कीटकनाशकांचे आणि रोगनाशकांचे द्रावण तयार करून फवारणे
13	28.09.2025	AGR-206	T: 1. पेरु उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. पपई उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. अंजीर-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. आंब्याच्या झाडांना कल्टारची प्रक्रिया करणे
14	05.10.2025	AGR-206	T: 1. बोर उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. सीताफळ उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. रामफळ-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. द्राक्षवेर्लीची ऑक्टोबर छाटणी करणे आणि खोडावर गर्डलिंग करणे
15	11.10.2025	AGR-206	T: 1. कलिंगड उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. खरबूज उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. बिंबा-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फळझाडांना बहार ट्रिटमेंट देणे
16	12.10.2025	AGR-206	T: 1. जांभूळ उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. चिंच-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फळझाडांना खते व पाणी देण्याच्या पद्धती अभ्यासणे
17	25.10.2025	AGR-206 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. चेरी उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. सफरचंद उत्पादन तंत्रज्ञान 3. पीअर ,पीच ,प्लम उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. बियाण्याची सुप्तावस्था नष्ट करण्याच्या पद्धतीचा अभ्यास करणे, 2. रोग किडींचा प्रादुर्भाव असलेल्या बागांना भेट देणे
18	26.10.2025	AGR-206 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. ड्रॅगनफ्रूट व नोनी फ्रुट उत्पादन तंत्रज्ञान 2. बेलफळ उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. चहा उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फळांच्या साठवणुकीत होणारे भौतिक व रासायनिक बदलांचा अभ्यास करणे ,
19	02.11.2025	AGR-206 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. सुगंधी वनस्पती उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. औषधी वनस्पती उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. मधमाशापालन P: 1. फळ प्रक्रीया उद्योगास भेट देणे
20	08.11.2025	AGR-206 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. घन लागवड आणि मिडो ऑर्चर्ड पद्धती, 2. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. औषधी व सुगंधी वनस्पतींची ओळख आणि अभ्यास करणे
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-207	T: 1. काजू उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. चिकू उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. नारळ-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. स्ट्रॉबेरीची रोपापासून लागवड करणे, 2. चिकू फळांची परिपक्वतेची लक्षणे बघून काढणी करणे
23	22.11.2025	AGR-207	T: 1. सुपारी उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. अननस उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. कॉफी-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फळझाडांना वळण आणि आधार देणे, 2. गावठी आवळ्याच्या रोपांवर डोळा भरणे
24	23.11.2025	AGR-207	T: 1. रबर उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. ऑईलपाम (तेल्यामाड) (उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. स्ट्रॉबेरी-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फळांची विरळणी करून संजीवकांचा वापर करणे, 2. चिकूची भेट कलमाने अभिवृद्धी करणे
25	30.11.2025	AGR-207	T: 1. लिची उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. अॅव्होकॅडो उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. आवळा-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फणसाची आणि काजूची अभिवृद्धी करणे,

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
26	07.12.2025	AGR-207	T : 1. कोकम उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. पॅशनफूट उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. फणस-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. कलमांच्या खोडाभोवती आच्छादन आणि कलमावर सावली करणे
27	13.12.2025	AGR-207	T :1. करवंद उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. फालसा उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. चारोळी-उत्पादन तंत्रज्ञान P : 1. फळझाडांवरील किडी ओळखून त्यांचा बंदोबस्त करणे
28	14.12.2025	AGR-207	T: 1. कवठ उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. कमरख (स्टार ॲपल) उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P : 1.फळझाडांवरील रोग ओळखून त्यांचा बंदोबस्त करणे
29	21.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
30	27.12.2025	AGR-208	T : 1. फळांचे उत्पादन, 2. फळांची काढणीनंतर होणारी नासाडी व व्यवस्थापन, 3. फळांची काढणी, प्रतवारी आणि पॅकिंग P: 1. फळांची परिपक्वता ओळखून फळांची काढणी करणे, 2. फळांची प्रतवारी करणे
31	28.12.2025	AGR-208	T :1. फळांची साठवण, वाहतूक आणि विक्रीव्यवस्था, 2. फळप्रक्रिया आणि फळांची निर्यात, 3. आंबा आणि केळी P: 1. फळांचे पॅकिंग करणे, 2. फळांची साठवण करणे
32	04.01.2026	AGR-208	T :1. लिंबूवर्गीय फळे आणि द्राक्षे, 2. चिकू, पेरू आणि पपई, 3. डाळिंब, बोर, सीताफळ, अंजीर आणि आवळा P: 1. फळे हवाबंद डब्यात टिकविणे, 2. फळांपासून जॅम, जेली आणि मार्मालेड तयार करणे
33	10.01.2026	AGR-208	T:1. स्ट्रॉबेरी, लिची, आणि अननस 2. फळांच्या प्रक्रियेची आवश्यकता, 3. फळांच्या प्रक्रियेची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती P: 1. फळांचे मुरंबे आणि पाकवलेले पदार्थ तयार करणे
34	11.01.2026	AGR-208	T :1. फळे हवाबंद डब्यात टिकविणे, 2. फळांपासून जॅम, जेली, मार्मालेड तयार करणे; 3. फळांचे मुरंबे आणि पाकवलेले पदार्थ तयार करणे P: 1. फळांच्या रसापासून सरबत तयार करणे
35	18.01.2026	AGR-208	T : 1. फळांचे रस आणि सरबते तयार करणे, 2. फळांपासून लोणची आणि चटण्या तयार करणे आणि फळे वाळविणे, 3. शिरका तयार करणे P: 1. फळांपासून लोणची आणि चटण्या तयार करणे
36	24.01.2026	AGR-208	T: 1. फळांपासून उपपदार्थ तयार करणे, 2. फळांपासून मद्यनिर्मिती, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. फळे सुकवून साठवणे करणे
37	25.01.2026		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

भाजीपाला पदविका शिक्षणक्रम (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026)

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-209	T: 1. भाजीपाला लागवडीचे महत्त्व आणि वाव; 2. भाजीपाला लागवडीखालील क्षेत्र, उत्पादन आणि उत्पादकता; 3. भाजीपाला लागवडीसाठी जमीन आणि हवामान P: 1. परसबागेची आखणी करणे, 2. भाजीपाला पिकांच्या बियाणांची ओळख करून घेणे
03	10.08.2025	AGR-209	T: 1. भाजीपाला पिकांचे वर्गीकरण, 2. भाजीपाला-उत्पादनाचे प्रकार, 3. भाजीपाला अभिवृद्धीची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती P: 1. बियाण्यांची उगवणशक्ती तपासून उगवणपूर्व प्रक्रिया करणे, 2. गादीवाप्यावर रोपे तयार करणे
04	17.08.2025	AGR-209	T: 1. भाजीपाला उत्पादनात जातिवंत बियाण्याचे महत्त्व, 2. भाजीपाला बियाण्याची सुप्तावस्था आणि उगवण शक्ती, 3. भाजीपाला रोपवाटिका व्यवस्थापन P :1.भाजीपाल्यासाठी खते व पाणी देण्याच्या पद्धतींचा अभ्यास करणे
05	23.08.2025	AGR-209	T: 1. बिगरहंगामी भाजीपाला लागवड, 2. भाजीपाला पिकांच्या लागवड पद्धती, 3. भाजीपाला पिकांमधील पीक पद्धती P: 1. भाजीपाल्यावरील कीड व रोगांची ओळख आणि नियंत्रण करणे
06	24.08.2025	AGR-209	T :1. भाजीपाला पिकांसाठी खतांचे व्यवस्थापन, 2. भाजीपाल्यासाठी पाणी व्यवस्थापन, 3. भाजीपाला पीक-संरक्षण P: 1. भाजीपाल्यातील तणांचे नियंत्रण करणे
07	31.08.2025	AGR-209	T: 1. भाजीपाला पिकांमधील आंतरमशागत, 2. भाजीपाला पिकांना वळण आणि आधार देणे, 3. भाजीपाला पिकांच्या फळधारणेतील समस्या आणि उपाययोजना P: 1. भाजीपाला पिकांना वळण आणि आधार देणे
08	07.09.2025	AGR-209	T: 1. भाजीपाला पिकांमध्ये संजीवकांचा वापर, 2. भाजीपाला पीक लागवडीचे अर्थशास्त्र, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. भाजीपाला पिकांत संजीवकांचे द्रावण तयार करून वापरणे
09	13.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
10	14.09.2025	AGR-210	T: 1. टोमॅटो उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. वांगी उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. मिरची, ढोबळी मिरची आणि पॅपरिका-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. टोमॅटोच्या झाडांना आधार देणे, 2. टोमॅटोवरील फळ पोखरणान्या अळीचे नियंत्रण करणे
11	21.09.2025	AGR-210	T: 1. काकडी, घेरकीन, ढेमसा उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. दोडका, घोसाळी आणि पडवळ उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. दुधी-भोपळा, कारली आणि चोचो-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. मिरचीतील फळगळ कमी करण्यासाठी संजीवकांचा वापर करणे, 2. काकडीवर्गीय पिकांवरील पाने पोखरणान्या अळीचा बंदोबस्त करणे
12	27.09.2025	AGR-210	T:1. कलिंगड आणि खरबूज उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. तांबडा भोपळा आणि कोहळा उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. घेवडा-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. भोपळावर्गीय भाज्यांची पॉलिबॅगमध्ये रोपे तयार करणे, 2. कलिंगड, खरबूज फळांची पक्वता तपासून काढणी करणे
13	28.09.2025	AGR-210	T: 1. वाल (पावटा) उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. चवळी आणि गवार उत्पादन तंत्रज्ञान,

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
			3. वाटाणा-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. वाटाण्यावरील भुरी रोगाचे नियंत्रण करणे
14	05.10.2025	AGR-210	T: 1. बीटरुट उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. शेवगा आणि कढीपत्ता उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. तोंडली, करटोली आणि परवल-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. शतावरी पिकाची काढणी करणे
15	11.10.2025	AGR-210	T: 1. शतावरी उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. अश्वगंधा उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. आले आणि अळू-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. शेवगा पिकाची छाटणी करणे
16	12.10.2025	AGR-210	T : 1. हळद उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. कोरफड आणि रानवांगी-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. आले आणि हळद यांच्या लागवडीच्या पद्धतींचा अभ्यास करणे
17	25.10.2025	AGR-210 पुरवणी पुस्तिका	T :1. भाजीपाला बीजोत्पादनाच्या विविध पद्धती, 2. वेलची आणि व्हॅनीला उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. दालचिनी आणि ऑल स्पायसेस उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. भाजीपाल्याच्या बीज रचनेचा अभ्यास करून उगवण आणि साठवणीचा अभ्यास करणे, 2. विविध भाजीपाला पिकांच्या जातीनिहाय बियाणांची ओळख आणि अभ्यास करणे
18	26.10.2025	AGR-210 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. जायफळ आणि जायपत्री उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. लवंग आणि काळी मिरी उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. बडीशोप आणि इसबगोल उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. विविध मसाला पिकांच्या बियाणांची व जातीची ओळख आणि अभ्यास करणे
19	02.11.2025	AGR-210 पुरवणी पुस्तिका	T : 1. जीरे आणि मोहरी उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. केशर उत्पादन तंत्रज्ञान , 3. टॅपिओका उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. भाजीपाला बियाणे उत्पादन केंद्रास भेट देऊन हायब्रीड सीड प्रॉडक्शनचा अभ्यास करणे व बियाणे प्रक्रिया आणि पॅकिंगची माहिती घेणे
20	08.11.2025	AGR-210 पुरवणी पुस्तिका	T :1. सुरण व कणगर उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. अतर्गत आणि अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. मसाला पिकांच्या बागेला भेट देऊन मसाला पिकांची ओळख व अभ्यास करणे
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-211	T : 1. पानकोबी, लालकोबी आणि चायनीज कोबी, 2. फुलकोबी उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. नवलकोल-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. कोबीवर्गीय भाज्यांची पॉलिटनेलमध्ये रोपे तयार करणे, 2. बटाट्याची लागवड करणे
23	22.11.2025	AGR-211	T: 1. बोकाली आणि बुसेल्स स्फ्राऊट उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. भेंडी उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. बटाटा-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. कांद्याच्या पिकावर काढणीपूर्व प्रक्रिया करणे, 2. रताळ्याची लागवड करणे
24	23.11.2025	AGR-211	T: 1. कांदा उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. लसूण उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. रताळी-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. भेंडीची काढणी व प्रतवारी करणे, 2. पालक आणि मेथीची लागवड करणे
25	30.11.2025	AGR-211	T: 1. गाजर उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. मुळा उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. शलगम (टर्निप) उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. सफेद मुसळीची लागवड करणे

संपर्क-सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
26	07.12.2025	AGR-211	T :1. सफेद मुसळी उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. पालक उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. मेथी-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. धिंगरी आळिंबी उत्पादनासाठी बेंड भरणे
27	13.12.2025	AGR-211	T: 1. कोथिंबीर उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. लेट्यूस उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. मशरूम-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. बेबीकॉर्नची पक्वता ओळखून काढणी करणे
28	14.12.2025	AGR-211	T: 1. बेबीकॉर्न उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. झुकिनी-उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. अंतर्गत आणि अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. भाजीपाला-उत्पादन खर्च काढणे
29	21.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
30	27.12.2025	AGR-212	T: 1. भाजीपाला काढणी, 2. भाजीपाला काढणीनंतर होणारी नासाडी, 3. भाजीपाला काढणीनंतरचे व्यवस्थापन P: 1. भाजीपाल्याची काढणी करणे, 2. भाजीपाल्याची प्रतवारी करणे
31	28.12.2025	AGR-212	T: 1. भाजीपाल्याची प्रतवारी आणि पॅकिंग, 2. भाजीपाल्याची साठवण, 3. वांगीकुळातील भाजीपाला P: 1. भाजीपाल्याचे पॅकिंग करणे, 2. भाजीपाल्याची शीतकक्षात साठवण करणे
32	04.01.2026	AGR-212	T: 1. काकडी, भोपळा, शेंगवर्गीय भाजीपाला व बेबीकॉर्न, 2. कोबीवर्गीय भाजीपाला, 3. कंदवर्गीय, मूळवर्गीय व बहुवर्षीय भाजीपाला P: 1. कंदवर्गीय भाज्यांची साठवण करणे, 2. भाजीपाल्याची वाहतूक करणे
33	10.01.2026	AGR-212	T: 1. भेंडी, पालेभाज्या व मशरूम, 2. भाजीपाल्याची वाहतूक, 3. भाजीपाल्याची विक्रीव्यवस्था P: 1. भाजीपाल्याची विक्री करणे
34	11.01.2026	AGR-212	T: 1. भाजीपाल्याची निर्यात, 2. भाजीपाला प्रक्रिया उद्योग, 3. शासकीय भाजीपाला विकास योजना P: 1. टोमॅटोचे प्रक्रियायुक्त पदार्थ तयार करणे
35	18.01.2026	AGR-212	T: 1. भाजीपाला प्रक्रियेची आवश्यकता, 2. भाज्या हवाबंद डब्यात टिकविणे, 3. भाज्यांपासून लोणची तयार करणे P: 1. भाजीपाल्याची सुकवणी करणे
36	24.01.2026	AGR-212	T: 1. भाजीपाला सुकविणे आणि प्रक्रियायुक्त पदार्थ, 2. टोमॅटोचे प्रक्रियायुक्त पदार्थ तयार करणे, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. निर्यातीसाठी भाजीपाल्याची तयारी करणे
37	25.01.2026		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

फुलशेती आणि प्रांगणउद्यान पदविका (ऑगस्ट 2025 ते जानेवारी 2026)

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
01	01.08.2025		संयुक्त संपर्कसत्र : मुक्त कृषि-शिक्षणाची संकल्पना आणि वाटचाल, वार्षिक संपर्कसत्र आराखडा आणि पुस्तकांचे वितरण, सूचना, शंका-समाधान
02	03.08.2025	AGR-213	T: 1. फुलबागा लागवडीचे महत्त्व, समस्या आणि उपाययोजना, 2. फुलशेतीसाठी योग्य हवामान व जमीन 3. महाराष्ट्रातील फुलशेती विभाग, P: 1. फुलांच्या बाजाराला भेट, 2. हवामानानुसार महाराष्ट्रातील फुलशेती विभागांचा अभ्यास करणे
03	10.08.2025	AGR-213	T: 1. फुलशेतीसाठी जागेची निवड, 2. फुलशेतीचे नियोजन, आखणी आणि लागवड पद्धती, 3. फुलझाडासाठी पोषक अन्नद्रव्ये आणि खते P: 1. फुलझाडांसाठी खते देण्याच्या पद्धतींचा अभ्यास करणे, 2. फुलझाडांसाठी पाणी देण्याच्या पद्धतींचा अभ्यास करणे
04	17.08.2025	AGR-213	T: 1. फुलझाडांचे पाणी व्यवस्थापन, 2. फुलझाडांमध्ये फुले येण्याची प्रक्रिया, 3. फुलझाडांची लैंगिक अभिवृद्धी P : 1. फुलझाडांची अभिवृद्धी करणे, 2. फुलझाडांची पुनर्लागवड करणे
05	23.08.2025	AGR-213	T: 1. फुलझाडांची शाखीय अभिवृद्धी, 2. बागेत करावयाची सर्वसाधारण कामे, 3. उत्पादनवाढीसाठी उपचार पद्धती P: 1. बागेतील झाडांची छाटणी करून आकार देणे
06	24.08.2025	AGR-213	T : 1. फुलशेतीमध्ये संजीवकांचा वापर; 2. कंदांचे प्रकार आणि त्यांची साठवण; 3. फुलांचे काढणीनंतरचे तंत्रज्ञान P: 1. फुलझाडांमध्ये संजीवकांचा वापर करणे
07	31.08.2025	AGR-213	T: 1. फुलशेतीमध्ये पॉलिहाऊसचे महत्त्व, 2. हरितगृहात फुलझाडांची लागवड, 3. हरितगृहातील पीकसंरक्षण P: 1. फुलांच्या उत्पादनवाढीवर खास उपचार पद्धतींचा अभ्यास करणे
08	07.09.2025	AGR-213	T: 1. हरितगृहातील फुलांची काढणी, हाताळणी व विक्रीव्यवस्था, 2. हरितगृहांचे विविध उपयोग, 3. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. पॉलिहाऊसचे प्रकार अभ्यासणे, फुलझाडांची लागवड करणे
09	13.09.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 1 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
10	14.09.2025	AGR-214	T: 1. गुलाब उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. शेवती-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. गुलाबाची डोळे भरून अभिवृद्धी करणे, गुलाबाची छाटणी करणे
11	21.09.2025	AGR-214	T: 1. निशिंगंध उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. ग्लॅंडोलस-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. हंगामी फुलझाडांची शेंडा खुडणी करणे, 2. मोगरावर्गीय फुलझाडांची छाटणी करणे
12	27.09.2025	AGR-214	T: 1. लीली उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. ॲस्टर-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. स्टॅंडर्ड शेवतीच्या उत्पादनासाठी कळ्यांची खुडणी करणे, 2. अबोली ,कण्हेर व तगर फुलझाडांची लागवड करणे

संपर्क- सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
13	28.09.2025	AGR-214	T: 1. झेंडू उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. गेलार्डिया उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. कमळ आणि पाललिलीची लागवड करणे
14	05.10.2025	AGR-214	T: 1. झिनिया-उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. मोगरावर्गीय फुलझाडांचे उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फुलझाडांच्या कंदाची काढणी व साठवण करणे
15	11.10.2025	AGR-214	T: 1. अबोली उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. कण्हेर उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. पॉलिहाऊसमधील पिकांवरील किडींचे नियंत्रण करणे
16	12.10.2025	AGR-214	T: 1. तगर उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. कर्दळी उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. इतर कंदवर्गीय फुलांचे उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. पॉलिहाऊसमधील पिकांवरील रोगांचे नियंत्रण करणे
17	25.10.2025	AGR-214 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. फुलपिकांच्या बीजोत्पादन पद्धती, 2. फुलझाडातील विकृती आणि त्याचे नियंत्रण, 3. शहरी प्रांगण उद्यान P: 1. फुलांच्या बिजोत्पादन प्रक्षेत्रास भेट देऊन अहवाल तयार करणे, 2. शहरी उद्यानांना भेटी देऊन वेगवेगळ्या बागांचा आराखडा, घटक, शोभीवंत झाडे, फुले, बागांचे प्रकार यांचा अभ्यासनिर्माती कामात सहभाग व अहवाल तयार करणे
18	26.10.2025	AGR-214 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. कमी जागेतील बगीच्याचे नियोजन, 2. रॉक गार्डन्स, 3. उभट आकाराच्या बागा P: 1. टेरारीयम तयार करणे
19	02.11.2025	AGR-214 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. हॅगींग गार्डन्स, 2. टेरारीयम किंवा बॉटल गार्डन्स, 3. टर्फ व टर्फ व्यवस्थापन P: 1. टर्फ निर्माती प्रकल्पास भेट व सचित्र अहवाल तयार करणे
20	08.11.2025	AGR-214 पुरवणी पुस्तिका	T: 1. स्टेज डेकोरेशन व पुष्प प्रदर्शन, 2. अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. उभट बाग, स्टेज डेकोरेशन तयार करणे, पुष्प प्रदर्शनातुन सहभाग, सचित्र अहवाल तयार करणे
21	09.11.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 2 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
22	16.11.2025	AGR-215	T : 1. कार्नेशन उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. जरबेरा-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. पॉलिहाऊसमध्ये जरबेराची लागवड करणे, 2. पॉलिहाऊसमध्ये कार्नेशनची लागवड करणे
23	22.11.2025	AGR-215	T: 1. ऑर्किड उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. डेझी-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. हंगामी फुलझाडांची लागवड करणे, 2. बहुवर्षायु फुलझाडांची लागवड करणे
24	23.11.2025	AGR-215	T: 1. अँथुरिअम उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. डेलिया-उत्पादन तंत्रज्ञान P :1. कंदवर्गीय फुलझाडांची लागवड करणे, 2. अपारंपरिक फुलझाडांची लागवड करणे
25	30.11.2025	AGR-215	T: 1. स्ट्रेलिट्झिया उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. अँटिन्हिनम-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फुलझाडांवरील किडींचे नियंत्रण करणे
26	07.12.2025	AGR-215	T: 1. नार्सिसस उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. स्टॉक-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फुलझाडांवरील रोगांचे नियंत्रण करणे

संपर्क- सत्र क.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम संकेतांक	बौद्धिक सत्र: T: पाठ्यपुस्तिका: वेळ सकाळी 10:00 ते 13:00 वाजता प्रात्यक्षिक सत्र: P: कार्यपुस्तिका: वेळ दुपारी 14:00 ते 17:00 वाजता
27	13.12.2025	AGR-215	T: 1. जिप्सोफिला उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. स्टॅटिस-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. काढणीनंतर फुले टिकविण्यासाठी रासायनिक द्रावणांचा वापर करणे
28	14.12.2025	AGR-215	T: 1. गुलटोप उत्पादन तंत्रज्ञान, 2. कॉर्नफ्लॉवर उत्पादन तंत्रज्ञान, 3. स्वीट सुलतान-उत्पादन तंत्रज्ञान P: 1. फुलझाडांमध्ये संजीवकांचा वापर करणे
29	21.12.2025		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 3 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)
30	27.12.2025	AGR-216	T: 1. फुलांची परिपक्वता, 2. फुले परिपक्व करण्याच्या पद्धती, 3. फुले टिकविण्यासाठी वातावरणाचे व्यवस्थापन P: 1. फुलांची काढणी आणि हाताळणी करणे, 2. फुलांची प्रतवारी आणि पॅकिंग करणे
31	28.12.2025	AGR-216	T: 1. फुलांची काढणी, हाताळणी आणि प्रतवारी; 2. फुले साठविण्याच्या पद्धती; फुलांचे पॅकिंग, वाहतूक आणि विक्रीव्यवस्था P: 1. गुलाबापासून गुलकंद, जॅम आणि जेली तयार करणे, 2. विविध पुष्परचनांचा अभ्यास करणे
32	04.01.2026	AGR-216	T: 1. फुलांपासून प्रक्रियायुक्त पदार्थ तयार करणे, 2. शुष्क फुले आणि त्यांच्या विविध रचना, 3. पुष्परचना P: 1. उद्यानाचे विविध प्रकार आणि पद्धती अभ्यासणे, 2. उद्यानातील सजीव घटकांचा अभ्यास करणे
33	10.01.2026	AGR-216	T: 1. उद्यानातील निर्जीव घटक, 2. उद्यानातील हिरवळ, 3. उद्यानातील वृक्ष आणि झुडपे P: 1. उद्यानातील निर्जीव घटकांचा अभ्यास करणे
34	11.01.2026	AGR-216	T: 1. उद्यानातील कुंपणे आणि किनारी; 2. उद्यानातील हंगमी फुलझाडे, 3. उद्यानातील निवडुंग आणि रसाळ वनस्पती P: 1. उद्यानात रॉकरी तयार करणे
35	18.01.2026	AGR-216	T: 1. प्रांगण उद्यानाची मुलतत्वे 2. उद्यानाचे प्रकार, 3. उद्यानाचे नियोजन आणि आराखडा , P: 1. उद्यानात हिरवळ आणि झाडा झुडपांची लागवड करणे
36	24.01.2026	AGR-216	T : 1. उद्यानाचा नमुना प्रकल्प आणि उभारणी, 2. उद्यानाची निगा आणि देखभाल, 3 अंतर्गत व अंतिम परीक्षेबाबत सूचना P: 1. उद्यानाचे नियोजन आणि नमुना आराखडा तयार करणे
37	25.01.2026		अंतर्गत परीक्षा पेपर: 4 (बौद्धिक 20 गुण + प्रात्यक्षिक 20 गुण)

14. परिशिष्टे

परिशिष्ट 14.1 : विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता (1992)

APPENDIX 1	
APPENDIX 1.1 : LETTER OF RECOGNITION FROM UGC	
UNIVERSITY GRANTS COMMISSION BAHADUR SHAH ZAFAR MARG NEW DELHI-110002.	
NO. F.5-15/89 (OPP-I)	December, 1992
The Secretary Govt. of Maharashtra Higher and Technical Education and Employment Deptt. Mantralaya Annex Bombay- 400032.	
Sub : Recognition of Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik for Central assistance under Section 12-B of the UGC Act, 1956.	
Sir.	
With reference to the correspondence resting with your letter No. MOJ/ 63003 (241/92) UNI dated 11 th November, 1992 on the above subject, I am to say that the University Grants Commission has agreed to declare the Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University Nashik established under Maharashtra State Act No. XX of 1989, fit to receive Central assistance for all purposes including Institutional development in terms of the rules framed under Section 12-B of the UGC Act, 1956.	
The receipt of the letter may please be acknowledged.	
Yours faithfully.	
Sd/xxx (I J GUPTA) JOINT SECRETARY	
Copy to: -	
1. The Vice - Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik- 422005.	
2. Secretary to the Govt. of India, Ministry of Human Resource Development (Deptt. of Education) New Delhi.	
3. The Registrar, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi- 110068.	
4. The Secretary, Association of Indian Universities, 16, Kotla Marg, New Delhi- 110002.	
5. Desk Officer (Meeting) / S.O.FD-II/S.O.SU-II/S.S.O.-I, Stat, U.G.C. New Delhi.	
6. All Officers /Sections, UGC New Delhi.	
Sd/- (D. D. Mehta) SECTION OFFICER	

परिशिष्ट 14.2 : परिशिष्ट: मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी / पदविकांना महाराष्ट्र शासन मान्यता (1995)

मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्यांना समकक्षता व शासनमान्यता

(१) अन्य विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्षता

मा. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) महाराष्ट्र राज्य यांच्या पत्र क्र. समक (उ. शि.)/१०९४/३२८६१/मवि-१, दि. ३० ऑक्टोबर १९९५ च्या पत्रान्वये 'केंद्रीय किंवा राज्य विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे भारतातील विद्यापीठाने दिलेली पदवी/पदविका आणि संसदेने अधिनियमाद्वारे इतर शैक्षणिक संस्था प्रस्तावित केलेल्या आहेत किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम (१९५६) मधील कलम क्र. ३ अन्वये मानीव विद्यापीठे घोषित केली आहेत अशांच्या बाबतीत पदवी किंवा पदविका मान्यता देण्याबाबतचे औपचारिक आदेश विद्यापीठाने काढण्याची आवश्यकता नाही'.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे महाराष्ट्र राज्याच्या विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे (कायदा क्र. २०/१९८९) स्थापन केलेले विद्यापीठ असून त्यास विद्यापीठ अनुदान आयोगाचीही मान्यता आहे. त्यामुळे या विद्यापीठाची पदवी इतर विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्ष आहे.

(२) विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांनी त्यांचे पत्र क्र. F/S-15/89 (CPP-I) दि. ८ डिसेंबर १९९२ नुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या १९५६ च्या कायद्यातील कलम १२-बी अन्वये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठास मान्यता दिली आहे.

(३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाची मान्यता

उपसचिव व परीक्षा नियंत्रक, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई यांच्या पत्र क्र. १४७७ (१७/१९९४/कक्ष) दि. १७ फेब्रुवारी १९९४ च्या पत्रातील मान्यतेसंबंधीचा मजकूर - 'यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे संविधानमय (Statutory) असल्यामुळे आपल्या विद्यापीठाच्या पदवीधर विद्यार्थ्यांकडून आलेले अर्ज देखील इतर मान्यताप्राप्त विद्यापीठांच्या पदवीधर उमेदवारांकडून आलेल्या अर्जांप्रमाणेच आयोगाकडून विचारात घेतले जातील'.

मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी/पदविकांना महाराष्ट्र शासनमान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेली विद्यापीठे

राज्य सेवेतील पदासाठी पदवी/पदविकास मान्यता

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय : क्रमांक आरजीडी-१३९४/प्र.क्र. २१/९४/१३, मंत्रालय, मुंबई
४०००३२, दिनांक ८ मार्च १९९५

वाचा : (१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आरजीडी-१०६१/१८९६७/११४ - जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९

शासन निर्णय : महाराष्ट्र लोक सेवा आयोगाशी विचार विनिमय करून उपरोक्त दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ च्या आदेशाद्वारे असा निर्णय घेण्यात आला होता की, केंद्र अथवा राज्य विधिमंडळाच्या अधिनियमाद्वारे स्थापित झालेली विद्यापीठे, संसदेच्या अधिनियमाद्वारे स्थापन झालेल्या इतर शैक्षणिक संस्था, किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ च्या अंतर्गत भाग ३ अन्वये जाहीर झालेली मानवी विद्यापीठे यांनी प्रदान केलेल्या पदव्या / पदविका तसेच भारतीय वैद्यकीय मंडळ अधिनियम, १९५६ च्या परिशिष्टांमध्ये अंतर्भूत केलेल्या वैद्यकीय व संलग्न विषयामधील पदव्या यांना शासकीय महाविद्यालयातील अध्यापकीय पदे वगळता, राज्यातील सेवा व पदांवरील भरतीसाठी आपोआप मान्यता प्राप्त झालेली असल्याचे समजण्यात यावे.

(२) सदर आदेशासोबत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेल्या वैधानिक विद्यापीठे व संस्थांची यादी जोडण्यात आली होती. आयोग मान्यताप्राप्त विद्यापीठे व संस्था यांची अद्ययावत यादी आता या आदेशासोबत जोडण्यात आली आहे. शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक आरजीडी - १०६१/१८९६७/११४/जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ मध्ये नमूद केलेल्या आणि वर परिच्छद १ मध्ये उद्धृत केलेल्या हेतूसाठी सदर सर्व विद्यापीठे/संस्था यांनी प्रदान केलेल्या पदवी/पदविकांना आपोआप मान्यता देण्यात आल्याचे समजण्यात यावे.

महाराष्ट्रचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

दा. र. राणे

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- (१) राज्यपालांचे सचिव
- (२) मुख्य मंत्र्यांचे सचिव
- (३) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई
- (४) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई
- (५) महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, मुंबई
- (६) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
- (७) अभिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
- (८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ न्याय शाखा), मुंबई
- (९) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई
- (१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई
- (११) सर्व मंत्रालयीन शिक्षण
- (१२) मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणाच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख
- (१३) अवर सचिव, भारत सरकार, शिक्षण मंत्रालय, नवी दिल्ली
- (१४) निवड नस्ती

वाचा : महाराष्ट्र शासनाच्या उपरोक्त शासन निर्णय क्रमांक आर.जी.डी. १३९४/प्र.क्र.२१/९४/१३ मंत्रालय, मुंबई. दिनांक ८ मार्च १९९५ च्या सोबत जोडलेल्या यादीमध्ये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांची अनुक्रमांक १४६ वर नोंद करण्यात आलेली आहे.

परिशिष्ट 14.3: विद्यापीठ अनुदान आयोग ठराव (2004)

 ज्ञान-विज्ञानं विमुक्तये		विश्वविद्यालय अनुदान आयोग बहादुरशाह जफर मार्ग नई दिल्ली - ११०००२ UNIVERSITY GRANTS COMMISSION BAHADURSHAH ZAFAR MARG NEW DELHI-110002
F1-52/2000(CPP-II)		5 MAY 2004
The Registrar / Director Of all the Indian Universities (Deemed, State, Central Universities / Institutions of National importance)		
Subject : Recognition of Degrees awarded by Open Universities.		
Sir/Madam, There are a number of open Universities in the country offering various degrees/diploma through the mode of non-formal education. The Open Universities have been established in the country by an Act of Parliament or State Legislature in accordance with the provisions contained in Section 2(f) of University Grants Commission Act, 1956. These universities are, therefore, empowered to award degrees in terms of Section 22(1) of the UGC Act, 1956. A circular was earlier issued vide UGC letter N.F.1-8/92(CPP) dated February, 1992 mentioning that the Certificate, Diplomas and Degrees awarded by Indira Gandhi National Open University are to be treated equivalent to the corresponding awards of the Universities in the country. Attention is further invited to UGC circular No.F1-25/93(CPP-II) dated 28th July, 1993 (copy enclosed) for recognition of degrees and diplomas as well as transfer of credit for courses successfully completed by students between the two types of universities so that the mobility of students from Open University stream to traditional Universities is ensured without any difficulty. The UGC has specified the nomenclature of degrees under Section 22(3) of the UGC Act, 1956 to ensure mandatory requirements viz. minimum essential academic inputs required for awarding such degrees. A copy of Gazette Notification regarding specification of degrees issued vide No.1-52/97(CPP-II) dated 31st January 2004 is enclosed. The details are also given in UGC Web site : www.ugc.ac.in May, I therefore request you to treat the Degrees / Diploma / Certificates awarded by the Open Universities in conformity with the UGC notification on Specification of Degrees as equivalent to the corresponding awards of the traditional Universities in the country. Yours faithfully (Dr. Mrs. Pankaj Mittal) Joint Secretary		
Encl. : As Above Copy to : 1. The Secretary, Government of India, Ministry of Human Resource Development, Department of Secondary Education and Higher Education, Shastri Bhavan, New Delhi-110001. 2. The Secretary, All India Council for Technical Education, I.G. Sports Complex, Indraprastha Estate, New Delhi-110002. 3. The Secretary, Association of Indian Universities (AIU), 16, Comrade Inderjit Gupta Marg (Kotla Marg), New Delhi-110002. 4. The Secretary, National Council for Teacher Education, I.G. Stadium, I. P. Estate, New Delhi-110002. 5. The Director of Distance Education Council, IGNOU Campus, Maidan Garhi, New Delhi-110068. 6. The Vice-Chancellor, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi-110068. 7. The Vice-Chancellor, Dr. B. R. Ambedkar Open University, Road, No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad-500033. (AP) 8. The Vice-Chancellor, Nalanda Open University, West Gandhi Maidan, Patna-800001 (Bihar) 9. The Vice-Chancellor, Dr. Babasaheb Ambedkar Open University, Shahigaug, Ahmedabad-380003 (Gujarat) 10. The Vice-Chancellor, Karnataka State Open University, Manasagangotri, Mysore-570006 (Karnataka) 11. The Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422222 (Maharashtra) 12. The Vice-Chancellor, Kota Open University, Vardhaman Mahaveer Open University, Kota-324010 (Rajasthan) 13. The Vice-Chancellor, Netaji Subhash Open University, Kolkata-700020 (West Bengal) 14. The Vice-Chancellor, Madhya Pradesh Bhoj (Open) University, Bhopal-462016 (M.P.) (V.K. Jaiswal) Under Secretary		

परिशिष्ट 14.4: एकाच वेळी दोन शिक्षणक्रम पूर्ण करण्यासंदर्भातील विद्यापीठ अनुदान
आयोगाच्या (UGC) मार्गदर्शक सूचना

प्रो. रजनीश जैन
सचिव
Prof. Rajnish Jain
Secretary

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
University Grants Commission

(शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार)
(Ministry of Education, Govt. of India)

बहादुरशाह जफ़र मार्ग, नई दिल्ली-110002
Bahadur Shah Zafar Marg, New Delhi-110002

Ph.: 011-23236288/23239337

Fax : 011-2323 8858

E-mail : secy.ugc@nic.in

D.O.No.1-6/2007 (CPP-II)(New)

13th April, 2022

Respected Madam/ Sir,

The National Education Policy - NEP 2020 states that pedagogy must evolve to make education more experiential, holistic, integrated, inquiry-driven, discovery-oriented, learner-centred, discussion-based, flexible, and, of course, enjoyable. The policy envisions imaginative and flexible curricular structures to enable creative combinations of disciplines for study, that would offer multiple entry and exit points, thus, removing currently prevalent rigid boundaries and creating new possibilities for life-long learning and centrally involve critical and interdisciplinary thinking.

With the rapid increase in demand for higher education and limited availability of seats in regular stream, several Higher Education Institutions (HEIs) have started a number of programmes in Open and Distance Learning (ODL) mode to meet the aspirations of students. It has also led to the emergence of online education programmes which a student can pursue within the comforts of her / his home. The issue of allowing the students to pursue two academic programmes simultaneously has been examined by the Commission keeping in view the provisions envisaged in the National Education Policy - NEP 2020 which emphasizes the need to facilitate multiple pathways to learning involving both formal and non-formal education modes.

In view of above, UGC has framed the guidelines for pursuing two academic programmes simultaneously which are attached herewith.

All the universities and their affiliated colleges/institutions are requested to implement these guidelines for the benefit of the students.

With kind regards,

Yours sincerely,

(Rajnish Jain)

To
The Vice-Chancellors of all Universities
The Principals of all Colleges/Institutes

Guidelines for Pursuing Two Academic Programmes Simultaneously

**University Grants Commission
Bahadur Shah Zafar Marg
New Delhi**

April, 2022

Guidelines for Pursuing Two Academic Programmes Simultaneously

Background

The National Education Policy - NEP 2020 states that pedagogy must evolve to make education more experiential, holistic, integrated, inquiry-driven, discovery-oriented, learner-centred, discussion-based, flexible, and, of course, enjoyable. The policy envisions imaginative and flexible curricular structures to enable creative combinations of disciplines for study, that would offer multiple entry and exit points, thus, removing currently prevalent rigid boundaries and creating new possibilities for life-long learning and centrally involve critical and interdisciplinary thinking.

With the rapid increase in demand for higher education and limited availability of seats in regular stream, several Higher Education Institutions (HEIs) have started a number of programmes in Open and Distance Learning (ODL) mode to meet the aspirations of students. It has also led to the emergence of online education programmes which a student can pursue within the comforts of her / his home. The issue of allowing the students to pursue two academic programmes simultaneously has been examined by the Commission keeping in view the proposals envisaged in the National Education Policy - NEP 2020 which emphasizes the need to facilitate multiple pathways to learning involving both formal and non-formal education modes.

In view of above, UGC has framed the following Guidelines.

Objectives

To allow the students to pursue two academic programmes simultaneously keeping in view the following objectives envisaged in NEP 2020:

- recognizing, identifying, and fostering the unique capabilities of each student, by sensitizing teachers as well as parents to promote each student's holistic development in both academic and non-academic spheres;
- no hard separations between arts and sciences, between curricular and extra-curricular activities, between vocational and academic streams, etc. in order to eliminate harmful hierarchies among, and silos between different areas of learning;

- multidisciplinary and a holistic education across the sciences, social sciences, arts, humanities, and sports for a multidisciplinary world in order to ensure the unity and integrity of all knowledge;
- enabling an individual to study one or more specialized areas of interest at a deep level, and also develop character, ethical and constitutional values, intellectual curiosity, scientific temper, creativity, spirit of service.
- offering the students, a range of disciplines including sciences, social sciences, arts, humanities, languages, as well as professional, technical, and vocational subjects to make them thoughtful, well-rounded, and creative individuals.
- preparing students for more meaningful and satisfying lives and work roles and enable economic independence.

Guidelines

1. A student can pursue two full time academic programmes in physical mode provided that in such cases, class timings for one programme do not overlap with the class timings of the other programme.
2. A student can pursue two academic programmes, one in full time physical mode and another in Open and Distance Learning (ODL)/Online mode; or up to two ODL/Online programmes simultaneously.
3. Degree or diploma programmes under ODL/Online mode shall be pursued with only such HEIs which are recognized by UGC/Statutory Council/Govt. of India for running such programmes.
4. Degree or diploma programmes under these guidelines shall be governed by the Regulations notified by the UGC and also the respective statutory/professional councils, wherever applicable.
5. These guidelines shall come into effect from the date of their notification by the UGC. No retrospective benefit can be claimed by the students who have already done two academic programmes simultaneously prior to the notification of these guidelines.

The above guidelines shall be applicable only to the students pursuing academic programmes other than Ph.D. programme.

Based on the above guidelines, the universities can devise mechanisms, through their statutory bodies, for allowing their students to pursue two academic programmes simultaneously as mentioned above.